

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MORALI AZİZ DÎVÂNI
(TENKİTLİ METİN- İNCELEME)**

DANIŞMAN

Prof. Dr. Beyhan KESİK

HAZIRLAYAN

Celalettin TAYMAZ

20132005005

GİRESUN

2018

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün ..... tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Celalettin TAYMAZ' ın 'Moralı Aziz Divanı (Tenkitli Metin- İnceleme)' başlıklı tezini incelemiş olup aday ....../.../2018 tarihinde, saat.....' da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Üye (Başkan)		
Üye		
Üye		
Üye		
Üye		

ONAY

...../...../ 2018

.....

Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Moralı Azîz Divanı (Tenkitli Metin-İnceleme)” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../ 2018

Celalettin TAYMAZ

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	IV
ÖNSÖZ	VI
ÖZET	VII
ABSTRACT	VIII
KISALTMALAR.....	IX
ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ	X
GİRİŞ	11
BİRİNCİ BÖLÜM	12
1. ABDÜLAZİZ EFENDİ (MORALI AZİZ)'NİN HAYATI, SANATI, ESERLERİ	12
1.1. Hayatı.....	12
1.2. Mahlası	12
1.3. Eserleri.....	12
1.3.1. Divân.....	12
1.4. Edebî Kişiliği	13
1.5. Şiirlerinin Muhtevası.....	14
1.5.1 Dini Muhteva.....	14
1.5.1.1. Allah	14
1.5.1.2 Melekler.....	16
1.5.1.2.1. Cebrâîl.....	16
1.5.1.3. Kitaplar	16
1.5.1.3.1. İncil.....	16
1.5.1.4. Peygamberler	17
1.5.1.4.1. Hz. Âdem	17
1.5.1.4.2. Hz. Nuh.....	17
1.5.1.4.3. Hz. İbrahim	17
1.5.1.4.4. Hz. Yusuf	18
1.5.1.4.5. Hz. Musa ve Hz. Hârun	18
1.5.1.4.6. Hz. Süleyman	18
1.5.1.4.7. Hz. İlyâs	19
1.5.1.4.8. Hz. İsâ	19

1.5.1.4.9. Hz. Muhammed	20
1.5.2. Dinî ve Tarihî Şahsiyetler	21
1.5.2.1. Hâbil- Kâbil	21
1.5.2.2. Kârun	21
1.5.2.3. Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî	22
1.5.2.4. Nemrud	22
1.5.2.5. Sâmirî	22
1.5.3. Sevgili ve Aşk Kahramanları	23
1.5.3.1. Ferhad	23
1.5.3.2. Leylâ ve Mecnûn	23
1.5.3.3. Züleyhâ	24
1.5.4. Mitolojik Ögeler ve Şahıslar	24
1.5.4.1. Anka	24
1.5.4.2. Câlinus	25
1.5.4.3. Dahhak	25
1.5.4.4. Dârâ	25
1.5.4.5. Husrev	26
1.5.4.6. Leclâc	26
1.5.4.7. Rüstem	27
1.6. Morali Aziz Divanı'nda Ahenk Unsurları	28
1.6.1. Vezin	28
1.6.2. Kafiye	29
1.6.3. Yarım Kafiye	29
1.6.4. Tam Kafiye	29
1.6.5. Zengin Kafiye	30
1.6.3. Redif	31
İKİNCİ BÖLÜM	32
2. METNİN KURULUŞUNDA İZLENİLEN YÖNTEM	32
2.1. Nüshaların Tanıtımı	32
METİN	33
SONUÇ	319
KAYNAKÇA	320

ÖN SÖZ

Divan şiiri; yaşanan dönemin edebî zevk ve estetiğini, halk kültürünü ve inanışlarını, sosyal hayatını, Türk, Arap ve Fars mitolojisini içeren eşsiz bir hazinedir. Bu meyanda birçok şair şiirler kaleme almış, divanlar tertip etmiştir. Meşhur şairlerin dışında hakkında yeterince araştırma yapılmamış, gün yüzüne çıkarılmamış pek çok şair de mevcuttur. Bu şairler edebî zevk ve estetiğe bağlı kalarak kıymetli eserler vermiştir.

Bu çalışmamızın amacı,18. yüzyılda yaşamış olan Abdülaziz Efendi'yi edebiyat camiasına tanıtmaktır.

Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, 'Giriş' bölümünden başlamaktadır. Burada Abdülaziz Efendi'nin hayatı, sanatı ve eserleri incelenmiş; eserlerin şekil özellikleri, muhtevası, vezin ve kafiye de ele alınmıştır.

İkinci bölüm, çalışmamızın asıl amacını oluşturmaktadır. Bu bölümde elde ettiğimiz 'Divan' ve 'Gazeliyat' nüshaları karşılaştırılıp; dönemin dil özellikleri doğrultusunda, ilmi çalışmalara uygun olarak asıl metne ulaşmayı hedefledik. Çalışmamız boyunca yararlandığımız kaynaklara 'Kaynakça' bölümünde değindik.

Çalışmamız boyunca, bana her türlü yardımı gösteren; benden sabır ve ilgiyi esirgemeyen sayın hocam Prof. Dr. Beyhan KESİK'e ve benden manevi yardımı esirgemeyen yüksek lisans arkadaşım Akın ZENGİN'e sonsuz teşekkür ederim.

Celalettin TAYMAZ

Giresun-2018

ÖZET

Bu çalışma, 18. yüzyıl şairlerinden Abdülaziz Efendi'nin hayatı, sanatı, Divan ve Gazeliyat'ın tenkitli metin-incelemesinden oluşmaktadır.

Çalışma boyunca incelediğimiz eserlerden yola çıkarak, şairin dil ve üslup özellikleri ışığında dönemin şiir anlayışını öğreniyoruz.

Bu çalışmamızla, Abdülaziz Efendi'yi edebiyat dünyasına tanıtmış, eserlerini kazandırmış olduk.

Anahtar Kelimeler:18.yüzyıl , Divan, Gazeliyat, Moralı Aziz, Tenkitli Metin -İnceleme.

ABSTRACT

This study consist of 18th century poet Abdulaziz Efendi's life, art and criticising text analysis.

In the light of the works which we have been analyzing during this study, we are able to comprehend the perception of poem of the era thanks to poet's language and literary style.

With the help of this study we have introduced the Abdulaziz Efendi to literature and made this works familiar.

Key Words: 18th Century, Divan Literature, Ghazaliyat, Morali Aziz, Criticising text Analysis.

KISALTMALAR

....	Anlaşılamayan Kelimeler
[ ]	Ekleme Yapılan Kısımlar
( )	Çıkartma Yapılan Kısımlar
a. g. e.	Adı Geçen Eser
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
D.	Divan
DİB.	Diyanet İşleri Başkanlığı
G.	Gazel
Haz.	Hazırlayan
İÜ.	İstanbul Üniversitesi
K.	Kaside
Kt.	Kıta
M.	Mesnevî
Mf.	Müfred
R.	Rubai
RD.	Râsih Dîvânı
s.	Sayfa
SD.	Sâbit Dîvânı
vd.	ve diğerleri
Yay.	Yayınevi
YK.	Yapı Kredi Nüshası

ÇEVİRİYAZI ALFABESİ

ء	’	ص	Ş, ş
ا	A, a, E, e, Ā, ā	ض	Đ, đ, Ž, ž
ب	B, b	ط	T, t
پ	P, p	ظ	Z, z
ت	T, t	ع	‘
ث	Š, š	غ	Ġ, ġ
ج	C, c	ف	F, f
چ	Ç, ç	ق	Q, q
ح	H, h	ك	K, k, G, g
خ	Ĥ, ĥ	ك	ñ
د	D, d	ل	L, l
ذ	Z, z	م	M, m
ر	R, r	ن	N, n
ز	Z, z	و	V, v, O, o, Ō, ō, Ŏ, ŏ, Ū, ū
س	S, s	ه	H, h
ش	Ş, ş	ی	Y, y I, i, Ī, ī, Ĭ, ĭ

GİRİŞ

18. yüzyılda Osmanlı Devleti, Pasarofça Antlaşması ile başlayan bir barış sürecine girmiştir. Lâle Devri olarak bilinen bu dönemde Osmanlı; askerî, sosyal ve kültürel alanda gelişmelere imkân bulmuştur. Bu dönem, barış ve eğlence dönemi olarak bilinmektedir.

Bu gelişim hareketleri diğer alanlarda olduğu gibi edebiyatta da kendisini göstermiştir. Nedîm ve Şeyh Gâlip, dönemin klâsik şiirinin sayılı ustaları olarak ön plana çıkmıştır. Nedîm, kendisinden önceki şairlerden ulaşan birikim ile ‘Nedîmâne’ şiir tarzının; Şeyh Gâlip ise ‘Sebk-i Hindî’ tarzının en başarılı örneklerini vermiştir.

Bu yüzyılda edebiyatta, ‘mahallîleşme’ akımı etkili olmuştur. İşlenen konular, yerel, günlük yaşantılardır. Şiirde halk kültürü öne çıkmıştır. Dilde, halk söyleyişlerine yer verilmiş; atasözleri, deyimler, günlük konuşma dili etkisini göstermiştir. Mahallîleşmenin etkisiyle, ‘şarkı’ nazım türü rağbet görmüş; Nedîm bu türün en güzel örneklerini vermiştir. Şeyh Gâlip, Dîvân’ında şarkı türüne yer vermiş; hatta Nedîm ile hece vezniyle türkü yazmıştır.

Nedîm’den sonra, İzzet Ali Paşa, Âsım, Sümbülzâde Vehbi, Enderunlu Fâzıl şiirde, Nedîmâne tarzı benimsemiştir.

18. yüzyıl, nesir dili ve üslûbu bakımından 17. yüzyılın devamı niteliğinde olmuştur. Nesirde; sâde, orta, süslü üslup bu asırda da kullanılmıştır. Bu dönemin nesir örnekleri; tezkireler, tarihler, münşeat mecmuâları şeklindedir.¹

¹ Nihad Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı, MEB Yay., cilt 2, sayfa, 475,476, İstanbul, 2004.
Mine Mengi, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Akçağ Yay., Ankara, 2008, sayfa, 229,230.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ABDÜLAZİZ EFENDİ (MORALI AZİZ)'NİN HAYATI, SANATI, ESERLERİ

1.1. Hayatı

Şairin hayatı hakkında kesin bilgi bulunmamaktadır. Mora dolayında Dehişte'de dünyaya gelmiştir. Doğum tarihi bilinmemektedir. Asıl adı Abdülaziz'dir. Mühründe adı Abdülaziz Dehiştevî olarak geçmektedir. Şeyh Hasan Sezâî'nin akrabalarından ve Râtip Ahmed Paşa'nın yakınlarından. Divânından iyi bir eğitim gördüğü, Arapça ve Farsça bildiği anlaşılmaktadır. 1151-1738/1739'da Mora'da ölmüştür. Mezarı Mora'da bulunmaktadır.²

1.2. Mahlası

Şiirlerinde genellikle Aziz mahlasını kullanmıştır. Ayrıca bir şiirinde Abdülaziz mahlasını kullandığını tespit ettik.

Bir meṭālîḳ nüṣḫadır dünyâ ile 'uḳbâ 'Azîz
İki 'âlem vezn- i 'ibretde berâberdir baña (G.1-b/ 2)
Şânına şâyâniñ et dil-ḥastedir 'Abdü'l-'azîz
Dergehinde ḥâş etsin Bârî bir ḳalb-i selîm (G.29-b/ 131)

1.3. Eserleri

1.3.1. Divân

Moralı Aziz Divânı, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 294 numarada kayıtlıdır. İçerisinde 174 Türkçe, 40 Farsça toplamda 214 adet gazel bulunmaktadır. Ayrıca bir adet 166 beyitten oluşan Türkçe mesnevi, 2 adet biri Türkçe biri Farsça kıt'a, 5 tane Türkçe 1 tane Farsça toplam 6 adet ruba'i, 23 adet Türkçe 20 adet Farsça

² <http://www.turkedebiyatilisimlerozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=2075> (Erişim tarihi; 14.04.2018, saat: 15.05)

43 tane müfred, 1 tarih, iki adet Arapça beyit bulunmaktadır. Divan, talik yazı ile kaleme alınmıştır. İstinsah tarihi; H. 1260/ 43- M. 1844/45'tir.

Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi 637 numarada kayıtlı 37 yapraktan oluşan divançesinde gazeller vardır. İçerisinde 147 adet Türkçe, 39 adet Farsça gazel bulunmaktadır. Eserin dışı, sırtı kahverengi meşin kapaktır. Kapağın cildi ebru desenlidir, ebadı 322x170 (210x118)'tir. Eserde, Avrupa kâğıt kullanılmıştır. Satırlar muhtelif şekildedir. Rik'a yazısı ile kaleme alınmıştır. İstinsah tarihi, XIX. yüzyıldır.

1.4. Edebî Kişiliği

Moralı Aziz'in Divan ve Gazeliyat'ından elde ettiğimiz bilgiler doğrultusunda, klasik şiirin kalıp ifadelerini başarıyla kullandığını, çoğunlukla âşıkâne ve şûhâne şiirler yazdığını anlıyoruz. Şair, şiir yazacak derecede Arapça ve Farsça bilgisine sahiptir. Aruzu başarılı bir şekilde kullanmıştır. Şiirlerinde yer yer hikemî bir söyleyişe başvurmuştur.

Şiirlerinde kendinden önceki dönemlerde yaşamış olan şairlerden övgü ile bahsetmiştir. Özellikle 17. yüzyıl şairi olan Nâbî'den dil ve üslup bakımından çok etkilendiğini görüyoruz. Şiirinde Nâbî'ye nazirede bulunmuştur.

Edā-yı Nâbî-yi merhūme taṭbīk eyle güftārīñ

‘Azīzā kim içinde hem ḥayāl ü hem mişāl olsun (G.148/ 9)

Aziz Efendi'ye göre Nâbî'nin gazelleri, eşsiz (bedelsiz) olarak söylenmiş şiirlerdir.

Ṭūṭī eder hele ki ‘Azīz ṭab‘-ı şā‘iri

Nâbī Efendiniñ gâzel-i bî-bedelleri (G. 209/ 5)

Aziz Efendi, 18. yüzyıl şairi olan Sâbit'in yolundan gitmekle övünmüş ve ondan şiirinde övgü ile bahsetmiştir.

Şābite taklīd ile ġarrā olur eş‘ār ‘Azīz
Rūh-ı üstād-ı selef ħālī degil ilhāmdan (G. 155/ 7)

Nābî ve Sâbit’in dışında, Râsih’in ‘üstüne’ redifli gazeline de nazire yazmıştır.

Râsih,
Süzme çeşmüñ gelmesüñ müjgân müjgân üstüne
Urma zaħm-ı sīneme peykân peykân üstüne

Azîz,
Kākülüñ salmağdadır kullāb üstüne
Çīn-i zülfüñ gösterir girdāb girdāb üstüne (G. 182)

Şiirlerinde, dönemin söyleyiş özelliğini kullanmıştır. Bir şiirinde Eski Anadolu Türkçesi söyleyiş özelliği görülmektedir.

Hayf-ı kim çāk oldu dil seng-i melāmetden ‘Azīz
Seyr-i dīdār olımaz āyīne-i meksürdan (G. 152)

Olımaz kelimesi, Eski Anadolu Türkçesi’ne has bir kullanımdır.

Şairin, Arapça ve Farsça kelime bilgisi, şiirlerinde görülmektedir. Bu da onun şiirlerine zenginlik katmıştır.

1.5. Şiirlerinin Muhtevası

1.5.1 Dini Muhteva

1.5.1.1. Allah

İslam inancında, her işe Allah’ın adıyla başlanması esası vardır. Bu anlayış her dönemde kabul görmüştür. Divan şairleri de divanlarını tertib ederken ekseriyetle buna sadık kalmıştır. Moralı Aziz Efendi de Divan’ına ‘besmele’ ile başlamıştır.

Divan'da Allah'ın adının yanı sıra, O'nun diğer isimleri ve sıfatları da çokça kullanılmıştır. Allah'ın, 'her şeyin tek hâkimi, öldüren ve dirilten, yoktan var eden, çok bağışlayan, diri- yaşayan, tek' anlamına gelen isim ve sıfatları kullanılmıştır.

Vechini Hâk naşş ile her yüzden izhâr eylemiş
Şemme vechu'l-lâhu ebsâr etmeyenler kûrdur (G-39/2)

Derûnî ' aşık-ı ' ömr-i ebed isterseñ ' âlemde
' Azîzâ ehl-i ' aşk olmaz ezelden tâ ebed Hâydır (G-40/5)

Yuhyî Yümît ismini Hâllâk-ı Vâhidîñ
İşbât eder bakılsa hâzân [u] bahârlar (G-67/3)

İsteme mahlûk-ı ' âcizden ' Azîzâ maṭlabîñ
Herkesiñ maḫşûdunu çün Hâzret-i Mevlâ verir (G-75/6)

Riyâ vü ' ucbu terk et ' arşa-i kibre ayağ başma
Der-i Hâllâk-ı Bârîde bu maḫbûl istiḫânetdir (G- 87/5)

' Azîzâ bâ' iş-i gufrân olur ' işyân-ı elem çekme
Buña bahşâyîş-i Ğaffâr derler irtiyâb olmaz (G-88/9)

Allah eyleye bize tevfiḫini refîḫ
Ser-geşte-i merâhil-i deşt-i cünûn iken (G-160/6)

Şiirlerde Allah'ın adının, Farsça karşılığı olan 'Hudâ ve Kird-gâr' isimleri de kullanılmıştır. Bu isimlerin, gerek tek başına gerekse Allah'ın bir sıfatı ile kullanıldığını görmekteyiz.

Meftûh iken der-i kerem-i Kird-gâr ' Azîz
Bilem dil-i ḫarîş neden der-bederlenir (G-48/5)

Ꞑul ʿiŝyānsız Ğudā ğufrānsız olur mu ey zāhid
Mey içmez tevbe etmez mezhebiñ bilmem ne mezhebirdir (G-50/6)

Ümīdin kesme ʿiŝyān ile ğufrān-ı İlähīden
Ğudāya ʿafv ʿAzizā kullara ʿiŝyān ʿādetdir (G-87/7)

1.5.1.2 Melekler

1.5.1.2.1. Cebrâîl

İslam inancının dört büyük meleklerinden olan Cebrâîl, divan şiirlerinde sıkça rastlanılan dinî bir unsurdur. Şiirlerde adı, Cebrâîl ya da Cibrîl olarak geçmektedir.

Moralî Aziz Divânı'nda, Cebrâîl'in Cibrîl olarak kullanıldığını tespit ettik. Şair ondan, 'gül bahçesinde öten bir bülbül, sevgilinin yanağına düşen gölge' olarak bahsetmiştir.

Ğülŝen-i ğüsn-i cemâliñ bülbülü Cibrîl ise
Ğayretinden bir zamān bî-laĥn-ı bî-āvāz olur (G-37/6)

Mir'āt-ı mūncelî midir ey māh ruĥlarıñ
Kim düşse aña sāye-i Cibrîl jeng olur (G-62/5)

1.5.1.3. Kitaplar

1.5.1.3.1. İncil

Allah gönderdiği peygamberlerden bazısına, dinin emir ve yasaklarını ihtiva eden kitaplar vermiştir. Bundan maksat, inananların dini doğru bir şekilde anlayıp hayatlarında uygulamalarıdır. İslam'ın esaslarından biri de, bu gönderilen kitaplara inanmaktır.

Hz.Îsâ (a.s)'ya gönderilen İncil, bu kitapların üçüncüsüdür. Günümüzde Hıristiyanlığın kutsal kitabı olarak kabul edilen İncil, divan şiirinde mazmun olarak kullanılmıştır. Aziz Efendi, divanında İncil'den bahsetmiş; onu 'sevgilinin hatırı için öpüp başına koyduğunu' söylemiştir.

Şevk ile etdim o tersâ-beççeniñ tebcîlini
Hâtır için başıma koydum öpüp İncîlini (G-207/1)

1.5.1.4. Peygamberler

1.5.1.4.1. Hz. Âdem

İnsanlığın atası ve ilk peygamber Hz.Adem'dir. Moralı Aziz, divanında Hz. Âdem'den, 'Allah'ın nurunun Âdem'in yüzünde tecelli ettiğini ve bunun geleceği aydınlatan parlak bir ayna olduğunu' söylemiştir.

Vech-i Âdemden tecellî eyledikçe nûr-ı zât
'Âlem-i iqbâl bir mir'ât-ı enverdir baña (G-2/2)

1.5.1.4.2. Hz. Nuh

Nuh peygamber divan şiirinde 'tufan' olayı ile anılmaktadır. Aziz Efendi de divanında 'Nuh'un gemisini, hayatın kavga gürültüsünden kurtuluş olan ibadete' benzetmiştir.

Bu tünd-bâd-ı pür-şür-ı havâdişden emân olmaz
Halâş ile 'ibâdet keşti-i Nûha selâmetdir (G-87/4)

1.5.1.4.3. Hz. İbrahim

Divan'da Hz.İbrahim ateşe atılması ile konu olmuştur. Şair, şiirinde İbrahim gibi tevazu göstermenin gerekliliğini, kibre kapılmanın yanlış olduğunu dile getirmiştir.

Alçağa meyl et tevāzu‘ eyle İbrāhīmvar
Uçmā bāl-i kibr açıp Nemrūduña kerkes gibi (G-211/4)

1.5.1.4.4. Hz. Yusuf

Hz.Yusuf divan şiirine güzelliği ile konu olan bir peygamberdir. Divan’da Hz.Yusuf’tan ‘ Yusuf, mäh-ı Ken’an’ olarak bahsedilir.

Yoħsa olsan da Züleyhā-yı zamān
Bulunur saña da mäh-ı Ken‘ ān (M-221/150)

Saña bir Yūsuf-ı zī-şān bulunur
Şanma ki aña bir aqrān bulunur (M-221/151)

1.5.1.4.5. Hz. Musa ve Hz. Hârun

Divan şiirinde Hz.Musa, ‘Tur dağı, yed-i beyzâ, âsa’ ile zikredilir. Moralı Aziz şiirinde, Hz. Musa’nın Allah ile Tur dağında konuşmasını ve bu sebepten O’nun ‘Kelīm’ olarak da tanındığını ayrıca hiç kimsenin Musa’ya kardeşlikte Hârun olamayacağını dile getirmiştir.

Cilve-gāhıñ *len terān*’de hicāb-ı Kibriyā
Olmuş iken perde-i āyīne-i çeşm-i Kelīm (G-131/2)

Sāmīrī olsa da ihyā-yı ‘acel ile ‘Azīz
Kimse Mūsāya uħuvvet ile Hārūn olmaz (G-101/5)

1.5.1.4.6. Hz. Süleyman

Hz.Süleyman, Hz.Dâvud’un oğludur. O’na hem peygamberlik hem de mülk verilmiştir. Divan şiirinde genel olarak O’nun mülkünden bahsedilir. Aziz Efendi de şiirinde Hz.Süleyman’ı bu yönüyle dile getirmiştir.

Niceler milket-i Süleymân diyü etdiler heves

‘Āķıbet ol taķt-ı fānī üzre berbād oldular (G-86/3)

1.5.1.4.7. Hz. İlyâs

Hz. İlyâs, İsrailoğulları’na gönderilmiş bir peygamberdir. Divan şiirinde genellikle Hızır ile birlikte bahsedilir. Divan’da Hızır ile ‘âb-ı hayâtı içmesi’ dile getirilmiştir.

Ölöp ğamıñla dirilmek imiş hayât-ı ebed

Yañıldı āb-ı hayât içdi Hızır ile İlyâs (G-106/5)

1.5.1.4.8. Hz. İsâ

Hz.İsâ, ‘Mesîh, Rûhullah’ olarak şiirlere konu olmuş bir peygamberdir. Divan şiirinde sevgilinin âşıkların canını bağışlaması, Hz.İsâ’nın ölüleri diriltmesi mucizesine benzetilir. Aziz Efendi şiirlerinde, ‘O’nun heykelinin Allah zannedilmesini, hastalara şifa vermesini, ölülere telkin verip onları diriltmesini’ dile getirmiştir.

Her şahşı mübtelâ-yı belâ āşinâ şanır

Kāfir görünce naķş-ı Mesîhi Hūdā şanır (G-85/1)

Bizi her laķzada biñ nāz ile etme bīmār

Seni ‘Īsî gibi biz derdlere dermān biliriz (G-89/2)

Ben şehîd-i ğamzeyim ‘Īsâ gelir telkînime

Şems-i hāver yandırır şem‘ mezārımdan çerāĝ (G-111/2)

1.5.1.4.9. Hz. Muhammed

Hz.Muhammed Allah tarafından gönderilen Kur'an'ın tebliğcisi, son peygamberdir. Divan şiirinde kendisine na'lar yazılmış, şiirlerde adı ve sıfatları çokça zikredilmiştir. Aziz Efendi Divanı'nda, Hz. Muhammed'e olan sevgisini dile getirmiş, ondan övgü ile bahsetmiştir. Şiirlerde; 'Habib-i Ekrem, Muhammed Mustafa, Resulullah, Ahmed-i Muhtar' olarak zikredilmiştir.

Aziz Efendi, şiirinde peygamberi överek ay ışığının O'nun geçtiği yolu güzel kokuların buhuru ile süslediğini söylemiştir.

Gül-āb-dān-ı sipihr-i jāleden pür eyleyip her şeb
Güzer-gāh-ı Habīb-i Ekrem[i] ta' tır eder meh- tāb (G-12/3)

Ɔoyup bir niçe aħker-pāre encüm micmer-i çarħa
Muħammed Muştafāniñ ravzasın tebhīr eder meh-tāb (G-12/4)

Şair, Peygamberi 'iki âlemin efendisi' olarak nitelemiş, O'nun şehrini bekleyenlerin mucizelere mazhar olacağını dile getirmiştir.

Yā Resūlullāh sen şāh-en-şeh-i kevneysin
Āsitāniñ bekleyenler mazħar-ı i' cāz olur (G-37/2)

Şair peygamberden Ahmed-i Muhtar olarak bahsetmiş, O'nun ümmetinden Kârun gibi mal ve mülk ile övünenin çıkmayacağını söylemiştir.

Faħr eden kenz-i firāvān ile fehm etmez kim
Ümmet-i Aħmed-i Muħtārda Ɔārūn olmaz (G-101/3)

Hz. Muhammed'in miraca çıkışı ve orada Allah ile bizzat görüşmesi Kur'an'da anlatılmaktadır. Aziz Efendi bunu, yazdığı bir na'tında söylemiş ve peygamberin halkın azametli sahibi, Allah'ın dostu olduğunu anlatmıştır.

Yā Resūlullāh sensiñ şāhib-i halk-ı ‘ azīm

Zātiñ oldu *ķābe ķavseyn ü ev ednāda* nedīm (G-131/1)

1.5.2. Dinî ve Tarihî Şahsiyetler

1.5.2.1. Hâbil- Kâbil

Hz.Âdem (a.s.)’in oğulları olan Hâbil ve Kâbil, Kur’an da zikredilen şahsiyetlerdir. Kur’an’a göre; Hâbil ile Kâbil Allah’a birer kurban adarlar. Bunlardan Kâbil kendi kurbanının kabul edilmediğini görünce kıskançlıktan kardeşi Hâbil’i öldürür. Cesedi nasıl yok edeceğini düşünürken, bir karganın yeri eşeleyerek ölmüş bir kargayı toprağa gömdüğünü görür ve o da Hâbil’i toprağa gömer. Böylece yeryüzünde ilk kardeş kanı akmış ve ilk gömülme hadisesi gerçekleşmiştir.³ Aziz Efendi onların kardeşliğinden bir müfredinde bahsetmiştir.

Harf-i evvelde meşârik düşdü kâtil kâtile

Oldu ol te’şirden ķābilde kâtil Hâbile (Mf. 240)

1.5.2.2. Kârun

Kârun, Kur’an’da bahsedilen Hz. Musa (a.s.) döneminde yaşamış ve zenginliği ile bilinen bir şahıstır. Bu zenginliği sebebiyle kibre kapılmış ve hazineleri ile yerin dibine batırılmıştır. Divan’da Kârun bu cezası ile zikredilmiştir.

Ol ğanî-yi muhsin[ü] taḥsîn ki bezl-i māl eder

Yohsa māl ile yere geçmiş niçe Kârūn olur (G-81/4)

³ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yay., İst. 2009, s.179.

1.5.2.3. Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî

Mevlânâ, Anadolu Selçuklu döneminde yaşamış, mutasavvıf bir şairdir. Yazdığı Mesnevî'si günümüze kadar gelmiş bir eserdir. Kendisi, semâ âyini ile özdeşleşmiştir.

Moralî Azîz Divanı'nda kendisinden, âşıkların meclisine feyz veren biri olarak bahsedilmiştir.

Sûziş-i 'aşkı o kim pervânenen taqsîm eder
Gird-i ten vaqf-ı semâ' -ı halkai teslim eder
Feyz-i Mevlânâ-yı Rûmî muṭribân-ı bezm-i Hû
Nâvdân-ı nây-ı âteş-bârdan taqsîm eder (R. 225/2)

1.5.2.4. Nemrûd

Nemrûd, Hz. İbrâhim'i ateşe atması ile Kur'an'da adı geçen Bâbil ülkesinin kurucusu ve kralıdır. Kibri yüzünden peygambere iman etmemiş ve cezalandırılmıştır. Azîz Efendi, Divan'da onun kibirlenmesini dile getirmiştir.

Alçağa meyl et tevâzu' eyle İbrâhîmvâr
Uçmâ bâl-i kibr açıp Nemrûduña kerkes gibi (G-211/4)

1.5.2.5. Sâmirî

Hz. Musa'nın kavmindendir. Hz. Musa, Tur'a gidince Sâmirî altından bir buzağı yapıp insanları ona ibadete davet etmiştir. Divan'da bu yönüyle adı geçmektedir.

Sâmirî olsa da ihyâ-yı 'icl ile 'Azîz
Kimse Mûsâya uḫuvvet ile Hârûn olmaz (G-101/5)

1.5.3. Sevgili ve Aşk Kahramanları

1.5.3.1. Ferhâd

Aşk kahramanlarından biri olan Ferhâd, klasik şiirde Şirin ile adı geçmektedir. Ermeni hükümdarı ölünce yerine Mehin Bânû adlı kızı geçer. Mehin Bânû'nun Şirin adında bir kızkardeşi vardır. Mehin Bânû, Şirin için bir köşk yaptırır. Behzâd adlı ressam bu köşkü resimlerle süslemektedir. Behzâd'ın Ferhâd adında bir oğlu vardır. Mehin Bânû Ferhâd'a aşık olmuştur; fakat Ferhâd Şirin'i sevmektedir. Şirin, Ferhâd'dan aşkını ıspat etmesi için bir pınarın köşke bağlanmasını ister. Arada Bîsütûn dağları vardır. Ferhâd bu teklifi kabul eder ve külüngü ile dağı delmeye başlar. Tam dağı delecekken Şirin'in öldüğü haberini alır ve külüngü başına vurarak kendisini öldürür. Şirin, Ferhâd'ın öldüğünü duyunca onun ölüsü başında ağlar ve hançerle kendisini öldürür.⁴

Divan şiirine, sevgiliye kavuşma yolunda verilen uğraşlar yönüyle konu olmuştur. Divan'da bu çabası ile zikredilmiştir.

Ṭavr-ı şânımdır bu ğam iklîm-i ' aşkıñda seniñ
Sa' y eder maḥv edemez anı nice Ferhâdlar (G-77/6)

1.5.3.2. Leylâ ve Mecnûn

Arap, Fars ve Türk Edebiyatında en çok işlenen aşk hikâyesinin başkahramanlarıdır. Hakkında birçok eser verilen bu hikâye gerek müstakil bir eserle anlatılmış gerekse şiirlerde değinilen bir konu olmuştur. Divan'da şair, aşkın büyüklüğünü, aşığın gözünün sevgiliden başka bir şey görmediğini, bu aşktan dolayı hayatın Mecnun gibi geçtiğini dile getirmiştir.

Vâlih-i ḥüsn ü cemâl ' âlemde meftûnlar biziz
' Âlemi Leylâ görür ser-geşte Mecnûnlar biziz (G-94/1)

⁴ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yay., İst. 2009, s. 152.

Seni her günde temâşâ eden ey Leylâ-yı hüsni
Vâdî-i küh-ı belâda nice Mecnûn olmaz (G-101/2)

Ûaddiñ ey Leylâ-yı   âlem çünki mevzûn eylediñ
Bizi zenciriñ sürür ser-mest-i Mecnûn eylediñ (G-122/1)

1.5.3.3. Züleyhâ

Divan şiirinde zikredilen aşk kahramanıdır. Züleyhâ, Mısır azîzin karısıdır. Yûsuf ile evlenene kadar eline erkek eli değmemiştir. Daha evlenmeden Yûsuf'u rüyasında görüp ona aşık olmuştur. Yûsuf ile karşılaşınca gömleğini yırtmış ve onu zindana attırıştır.⁵

Aziz Efendi, şiirinde onun büyük aşkına atıfta bulunmuştur.

Yoğsa olsan da Züleyhâ-yı zamân
Bulunur saña da mâh-ı Ken'ân (M. 221/150)

1.5.4. Mitolojik Ögeler ve Şahıslar

1.5.4.1. Anka

İsmi var cismi yok mitolojik bir kuştur. Boynu uzun, Kâf Dağı denilen yerde yaşadığı söylenen, yüzü insan suretinde üstünde otuz kuşun rengi olan bir canlıdır. Divan şiirinde, Anka, Zümrüdü Anka, Sîmurg olarak geçer.⁶

Şair, şiirinde meyhane köşesinde aşkın Ankası olduğunu dile getirmiştir.

Hâliyâ   Anķâ-yı   aşkıız güşe-i mey-ğânedede
Fâriğ-i dehriz   Azîzâ küh-ı istiğnâdayız (G-97/5)

⁵ a.g.e.

⁶ a.g.e.

1.5.4.2. Cālinus

Eski Yunan âlimi ve hekimdir. Hipokrat ile tıp ilmi üzerine çalışmaları vardır. Bergama'da doğmuş, Roma'da yaşamıştır. Hekimlik üzerine yazdığı eserler Arapça'ya çevrilmiş ve İslam dünyasını etkilemiştir.⁷

Divan'da onun bu hekimliğine değinilmiştir.

Cālinūs olmadı sitem-i 'aşkından ḥalās
Āfāk içinde ber-ḥıred u zü-fünün iken (G-160/4)

1.5.4.3. Dahhak

Fars mitolojisinde yer alan hükümdardır. Omuzlarında- şeytanın tükürüğü eseri olarak- yılan başı şeklinde bir ur hâsıl olmuş. Sancısına tahammül edemediği için, şeytanın talimatıyla üzerine insan beyni sürmeye başlamış. Hergün iki insan öldürtür, beyinlerini sürermiş.⁸ Divan şiirinde genellikle sevgilinin omuzlara dökülen siyah saçları, Dahhak'ın bu yılanlarına benzetilir. Aziz Efendi şiirinde, nefsi bu yılanlara benzetmemesi gerektiğini söyler.

Gördüğün yutmağ için dem çekme ejderhā gibi
Nefsiñi Ḍahḥāk [iñ] mārı gibi şu' bān eyleme (G-203/2)

1.5.4.4. Dârâ

Acem hükümdarıdır. Batılı kaynaklarda Darius olarak adı geçer. Keykûbad olarak da tanınmaktadır. Büyük İskender ile yapmış olduğu savaşta yenilmiştir.⁹ Divan şiirinde genellikle İskender ile zikredilir.

Aziz Efendi şiirinde, onun saltanatına atıf yapılmıştır.

⁷ a.g.e.

⁸ Cemal Kurnaz, *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü*, H Yay., İstanbul, 2009, s. 137.

⁹ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yay., İst. 2009, s. 106.

Serîr- i salţanatdan lâf urur Dârâ vü İskender
 Haķıķatde ĥarâbât ehline baķsañ ‘aceb keydir (G-40/3)

Neş’e-i sâġar-ı Dârâyı verirdi el-Haķ
 Sübĥanıñ ĥabbeleri dâne-i engür olsa (G-204/3)

1.5.4.5. Husrev

Acem hükümdarıdır, lakabı Pervîz olarak geçer. Pervîz; üstün, galip demektir. Ermeni kralının kızı Şirin’e olan aşkıyla bilinmektedir.¹⁰ Edebiyatımızda tarihi şahsiyetinden çok efsanevi şahsiyeti ön plana çıkar.

Aziz Efendi şiirinde; dönemin şairlerini, yazdığı şiirleri görse Husrev gibi hayrete düşer, şeklinde dile getirmiştir.

Görse eş’ârıñ ‘Azizâ şu‘ârâ-yı ‘aşrıñ
 Denk olur ĥayret ile Ĥusrev-i merd-i fârâb (G-14/5)

1.5.4.6. Leclâc

Satranç oyununu icat eden şahıs olarak bilinir. Kelime olarak; oyun, hile, kumar anlamları vardır. Leclâc, aslında satrancı icâd etmemiştir. Bu oyunu İran’a getirip yaymıştır. Oyun İran’da geliştiği için mücidi Leclâc sanılır.¹¹ Divan’da şair, hayatı satranca benzer bir pişmanlık sahası olarak görmüş; kişinin bu oyunda kendisine fazla güvenmemesi gerektiğini; çünkü bir Leclâc’ın çıkıp onu yenebileceğini dile getirmiştir.

Ögünme pek de bu bir şaĥn-ı şatranc-ı nedâmetdir
 Saña ġâlib gelir elbetde Leclâc olur peydâ (G-5/6)

¹⁰ a.g.e.

¹¹ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yay., İst. 2009, s. 286.

1.5.4.7. Rüstem

İran'ın ünlü kahramanıdır. Edebiyatımızda, acı, kahramanlık, güç ve kuvvet, yenilmezlik sembolü olarak geçer. Hilekâr olduğu için, Dâstân lakabıyla bilinir. Divan şiirinde; göz, kaş, gamze, zülûf gibi sevgiliye ait güzellik unsurları öldürücü ve hilekâr olması sebebiyle Rüstem'e benzetilir.¹² Aziz Efendi, şiirinde Rüstem'i bu yönüyle zikretmiştir.

Gözüñ Rüstem neberd- i ' işve ebrûlar kemānıñdır
Nigāhıñ fitneye âmāde gamzeñ tercemānıñdır (G-47/1)

Resm-i Rüstemrā gibi hancer çelip şeydāsına
Nāzı çok olur ise de olsun şūrāsı olmasa (G-201/3)

---

¹² a.g.e.

1.6. Morali Aziz Divanı'nda Ahenk Unsurları

1.6.1. Vezin

Aziz Efendi, Divan'ındaki şiirlerini aruz ölçüsü ile kaleme almıştır. Bazı şiirlerinde aruz kusurları görülmektedir. Aziz Efendi, şiirlerinde genellikle klasik şiirde çok kullanılan kalıpları tercih etmiştir.

Vezin	Bahir	Adet
fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün	Remel Bahri	99
fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün	Remel Bahri	14
fā' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün	Remel Bahri	6
fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün	Remel Bahri	1
fe' ilātün/ mefā' ilün/ fe' ilün (fā' ilātün) (fā' lün)	Hafif Bahri	1
fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün ¹³	Hafif Bahri	1
me'f' ülü/ mefā' ilün/ fe' ülün	Hezec Bahri	1
me'f' ülü/ mefā' ilü/ mefā' ilü/ fe' ülün	Hezec Bahri	16
mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün	Hezec Bahri	7
me'f' ülü/ fā' ilātün/ me'f' ülü/ fā' ilātün	Rezec Bahri	1
müfte' ilün/ mefā' ilün/ müfte' ilün/ mefā' ilün	Rezec Bahri	1
me'f' ülü/ fā' ilātü/ mefā' ilü/ fā' ilün	Muzâri' Bahri	27
mefā' ilün/ fe' ilātün/ mefā' ilün/ fe' ilün	Müctes Bahri	7

¹³ Mesnevi nazım şeklinde kullanılan kalıp.

1.6.2. Kafiye

Şiirde ahengi sağlamak, şiire söyleyiş güzelliği katmak için kullanılan kafiye ve redif, Moralı Aziz Divânı'nda da kullanılmıştır. Şiirlerde, gerek halk şiirinin gerekse divan şiirinin kafiye çeşitlerinin kullanıldığını görmekteyiz.

1.6.3. Yarım Kafiye

Ortasında ümmet-i Aḥmed durur enfes gibi
Baḥr-ı rahmet atdı küffârı kenâra ḥaş gibi (G.211/1)

Görmez zarar bu vâdide şehir-i âhdan geçen
Bulur ḥayât-ı âbı Çatalçeşmeden içen (G.162/1)

Şuşadım şu aradım vermediler şu şuşuza
Yüregi taşdan imiş ḥâşa ki taşdan şu sıza (Mf.244)

1.6.4. Tam Kafiye

Seyr edip dâgım eder çâk-ı girîbân gül baña
Güş edip feryâdım nâlân olur bülbül baña (G.1/1)

Mâh-ı nokşânım tamâm etdi çü şems-i himmetiñ
Âşaf-ı ḥaḳ ber-devâm etsiñ 'ulüvv-i devletiñ (G.128/1)

Teng iken atlâs-ı felek nihâl-i bedene
Hiç bilmem nice sıgdı tenim ol pîrehene (G.180/1)

Nüş-ı meyden döndü her müjgân-ı cânân neştere
İki çeşm-i mest-i dil-ber düşdü ḥançer ḥançere (G.181/1)

Ey bād-ı şubh ʿ azmîñ olursa çemenlere
 ʿ Arz eyle sūz-ı şevķimi göl-pirehenlere (G.184/1)

Vaʿ de-i vaşlıñla ey meh-rū inandırdıñ beni
 Soñra inkār etmediñ odlara yandırdıñ beni (G.210/1)

1.6.5. Zengin Kafiye

Şemʿ i bezm-ārā ki mihr ü māhdır pervānesi
 Talʿ at-ı pāk-i Muhammeddir cihānıñ kāşānesi (G.219/1)

Gel derem saña baña etme cefā
 Eyle meftūnuña biraz da vefā (M.221/149)

Ķanķı dem vardır ki Mevlā bendesin yād eylemez
 Ķanķı sāʿ atdır ki biñ ihsān ile şād eylemez (G.100/1)

Şāf dilde nazar-ı kīn-i dīger-gūn olmaz
 Talʿ atı kimseniñ āyīnede vārūn olmaz (G.101/1)

Fevt-i fırsat etme sāĝar pūr-şarāb-ı nāb iken
 Sen de bir gün gör cihān hūrşīdini pūr-tāb iken (G.156/1)

Bezm-i nāz u naĥvet içre şīşe sen peymāne ben
 Bu şebistān-ı fenāda şuʿ le sen pervāne ben (G.166/1)

Pertev-i nūr-ı aĥaddır mūncelī her şīnede
 Mūnʿ akis luţf-ı celāl-i yār bir āyīnede (G.191/1)

Ķaddiñ ey Leylā-yı ʿ ālem çünki mevzūn eylediñ
 Bizi zinciriñ ser-mest-i Mecnūn eylediñ (G.122/1)

1.6.3. Redif

Divanda rediflere oldukça fazla yer verilmiştir. Redifler, kelime ya da ek halinde kullanılmıştır. Kelime halindeki redifler, isim ve fiil olarak yer almıştır.

Āşiyân-ı şevk-ı vaşında o kim mümtâz olur
 Ķâf-ı istiğnâda ‘ Anķâ-yı sebk-pervâz olur (G.37/1)

Her nigehte çāk habîb eyler meh-i envâr saña
 Nice tıysun âfîtâb-ı nahvetim gözler saña (G.3/1)

Nev-bâhâr oldu gönül sūziş-i pür-tâbdadır
 Şimdilik feyz-i seher-gâh mey-i nâbdâdır (G.58/1)

Şanmañız mevtiyi kim maqtûl-i bî-dâd oldular
 Milket-i bâķiye pervâz edip âzâd oldular (G.86/1)

Gitdi âh-ı sūz-nâkim zîrden bâlâya dek
 Aķdı çeşm-i hûn-feşânım dîdeden deryâya dek (G.119/1)

Gönül zülf-i müselselden hâlâş olmadı pîr oldum
 Yine bir şâh-ı hûsne pîr iken gör ki esîr oldum (G.134/1)

Neş’-e-i ‘ aşķım cihân mest-i nigâhımdır benim
 Pâdişâhım sâye-bânım devr-i âhımdır benim (G.140/1)

Nâz etme nâ-tüvânına dil bî-sükûn iken
 Cevr ile kıyma bendeñe böyle zebûn iken (G.160/1)

Sūzân idügin şu‘ le vü pervâne ne bilsin
 Dil-sūz idügin‘ aşķımı dîvâne ne bilsin (G.172/1)

İKİNCİ BÖLÜM

2. METNİN KURULUŞUNDA İZLENİLEN YÖNTEM

Yurt içi kütüphanelerdeki kataloglar taranıp Azîz Efendi'nin Divan'ı ve Gazeliyatı tespit edilmiştir. Bu iki nüsha, metnin kuruluş aşamasında esas alınmıştır. Moralı Azîz Efendi'nin Divan'ı ve Gazeliyat karşılaştırmalı çeviri yazı metni hazırlanırken; şairin kullandığı dil ve üslup özelliklerine, dönemin kelime kadrosuna, kelimelerin ve terkiplerin vezne uygunluğuna dikkat edilmiştir. Arapça ve Farsça kelimelerin metindeki kullanımına dikkat edilmiş; terkipler ve birleşik isimler İsmail Ünver'in 'Çeviri Yazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler' adlı çalışmaya göre yazılmıştır. Özel isimler büyük harfle ve aldığı ekler ayrılmadan yazılmıştır. Şiirlerde geçen; ayet ve hadisler italik yazı ile verilmiştir. Şiirlerin bulunduğu nüshaları kolaylıkla tespit etmek için, kütüphanelerin isimleri kısaltma ile verilmiştir. İstanbul Üniversitesi'nde bulunan nüsha, İÜ olarak; Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi'nde olan nüsha YK olarak verilmiştir. Nüshalar mukayese edilirken, 19. yüzyıl dil ve üslup özelliği esas alınmıştır. Nüshalar arasındaki yazım, söyleniş ve kelime farklılıkları dipnotlarda belirtilmiştir.

2.1. Nüshaların Tanıtımı

İÜ: Birinci nüsha Moralı Azîz Divânı, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 294 numarada kayıtlıdır. İçerisinde 174 Türkçe, 40 Farsça toplamda 214 adet gazel bulunmaktadır. Ayrıca bir adet 166 beyitten oluşan Türkçe mesnevi, 2 adet biri Türkçe biri Farsça kıt'a, 5 tane Türkçe 1 tane Farsça toplam 6 adet ruba'i, 23 adet Türkçe 20 adet Farsça 43 tane müfred, 1 tarih, iki adet Arapça beyit bulunmaktadır. Divan, talik yazı ile kaleme alınmıştır. İstinsah tarihi; H. 1260/43, M. 1844/45'tir.

YK: İkinci nüsha, Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi 637 numarada kayıtlı 37 yapraktan oluşan divançesinde gazeller vardır. İçerisinde 147 adet Türkçe, 39 adet Farsça gazel bulunmaktadır. Eserin, sırtı kahverengi meşin kapaktır. Kapağın cildi ebru desenlidir, ebadı 322x170 (210x118)'tir. Eserde, Avrupaî kâğıt kullanılmıştır. Satırlar muhtelif şekildedir. Rik'a yazı ile kaleme alınmıştır. İstinsah tarihi, XIX. yüzyıldır.

METİN

IÜ: 1- b

YK: 1- b

Bismi'l-lāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm ve bihi nesta'īn

1

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

1- Seyr edip dāğım eder çāk-ı girībān gül baña

Güş edip feryādımı nālān olur bülbül baña

2- Ḥavf-ı eşkim ḥasret ü dāğ ciger- sūzum tamām

Mā-ḥazar bezm-i ' aşımda kebāb u mül baña

3- Fikr-i zülfüñle perīşān ḥālimi seyr eyleyip

Üstüme giryān olup mātem dutar sünbül baña¹⁴

4- Söylemezdim sırr-ı ' aşkı bezm-i meyde n'eyleyim

Dem-be-dem ibrām eder der şışeler kılkul baña

5- Güş edip güftār-ı rengīnim ' Azīzā dil-rübā

İki buse verdi la' linden o dem o gül baña

¹⁴ 3-b: dutar; tutar, YK.

İÜ: 1- b/ 2- a

YK: 1- b

2

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

1- Tal' at-ı dīdār ile 'ālem muşavverdir baña
Ru'yet-i dīdār her yüzden muķarrerdır baña

2- Vech-i Ādemden tecellī eyledikçe nūr-ı zāt
'Ālem-i iķbāl bir mir'āt-ı enverdir baña

3- Çarḥ-ı mīnā- fām ile hūrşīd 'ālem-i subḥ- gāh
Bezm- i ' ays- ı ' ışretde bir şīşe sāğardır baña

4- Ders- i ' irfān-ı dilistān-ı ma' ārifte müdām
Gülşen-i ' ālemde her bir berg-i defterdir baña

5- *Küll- i şeyin ḥāliķun illā vech*¹⁵ her subḥ u şām
Süre-i İhlāş ile bir ders-i ezberdir baña

İÜ: 2- a

YK: 1- b

6- Şüret-i zehr ü şalāḥī meşreb-i mey-ḥāresi
Maḥbes-i ' ālemde bir vādī-yi¹⁶ āḥardır baña

7- Bir metālīķ nüşadır dünyā ile ' uķbā ' Azīz
İki ' ālem vezn-i ' ibretde berāberdir baña

¹⁵ 5- a, Kasas Suresi 28/ 88. Velā ted' u me' a' llāhi ilāhen āhara lā ilāhe illā hü (hüve) külli şey'in hāliķun illā veche (vechehu) lehü'l-hükmü ve ileyhi turce' ün. (Sen Allah ile beraber başka bir ilaha ibadet etme. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. O'nun zatından başka her şey yok olacaktır. Hüküm yalnızca O'nundur ve kesinlikle O'na döndürüleceksiniz.) Kalıba uymuyor.

¹⁶ 6- b, vādī- yi āḥardır; vādī āḥardır, İÜ.

İÜ: 2- a

YK: 1- b

3

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

- 1- Her nıgehde çāk habīb eyler meh-i envār saña
Nice tuysun āfitāb-ı naḥvetim gözler saña
- 2- Neş’e-i meyden ümīd etdim olursun sīne- çāk
Oldu her bir kaçre-i mey tügme-i dīger saña
- 3- Bādeden gül- gūn olunca ‘ārızıñ gül-zārdan
Çāk çāk olmuş ḥasedden ol gül-i aḥmer saña
- 4- Her nıgehde isteseñ¹⁷ biñ ‘āşık eylersin telef
Öyle bir cellādsın ḥācet degil ḥançer saña
- 5- İki ‘ālemde ‘Azizā saña besdir iftiḥār
Kim dedi sulṭān¹⁸-ı kevneyn bende-i kemter saña

¹⁷ 4- a; isteseñ; istesin, İÜ.

¹⁸ 5- b, sulṭān; sultāna, YK.

İÜ: 2-a / 2-b

YK: 2- a

4

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

- 1- Reng-i gül mevvâc olup ruhsâr-ı âl olmuş saña
İşlenip gül-berg-i ter bir dest- mâl olmuş saña
- 2- Deprenip feyz-i nesîm-i şubh- gehden serv-i nâz
Kâmet-i dil-keş hırâm u yâl ü bâl olmuş saña
- 3- Cem^ç olup nâz u nezâket ^ç işve vü ..... delâl
Haṭṭ u ḥâl ü ^ç âriz u ḥüsn ü cemâl olmuş saña
- 4- Tîz ü ceng ü deyr-i şulḥ-ı kec-nigeh ḥün-ḥâr¹⁹ ḥû
Nâz-perver bî-mürüvvet vaşf-ı ḥâl olmuş saña
- 5- Sâğar-ı yâķûtdur la^ç l- i nemek-rîziñ seniñ
İç şarâb-ı âteşini kim ḥelâl²⁰ olmuş saña
- 6- Şafḥa-i gül-berg-i ter lü'lü'-i şeb-nemler hemân
^ç Âriz-ı hoy-kerde-i mir'ât-mişâl olmuş saña
- 7- Ḥançerinden şıçrayıp bir şu^ç le-i bârik ü tîz
Uç verip destârîñ üzre bir ḥılâl olmuş saña
- 8- Şu^ç ledir olmuş cemâliñ şem^ç -i kâfûrî teniñ²¹
Pîrehen gûyâ ki fânûs-ı ḥayâl olmuş saña

¹⁹ 4- a, ḥün- ḥâr; hoş- ḥâr, İÜ.

²⁰ 5-b, ḥelâl; ihlâl, İÜ.

²¹ İÜ' de 8. beyit, YK'da 9. beyit.

İÜ: 2-b

YK: 2- a

9- Evc-i istiğnâda pervâz eyle kim nazm-ı ‘Azîz²²

Zîver-i tāvūs-ı ra‘ nâ per ü bâl olmuş saña

10- Sen perî-zâd u perîsiñ cilvegâhıñ şîşedir

Hâne-i âyîne bir beytü’l-ğaccâl olmuş saña

11- Bir çamer tal‘ atsin olmuş cilvegâhın âsumân

Kim sipihr-i âsumân çasıñ hilâl olmuş saña²³

²² İÜ’ de 9. beyit, YK’ da 8. beyit.

²³ 11- b, sipihr- i âsumân çasıñ; sipihr- i âyîne vü çasıñ, YK.

İÜ: 2- b

YK: 2- a

5

mefā 'ilün / mefā 'ilün / mefā 'ilün / mefā 'ilün

- 1- Edersem āh eflāke baña mi' rāc olur peydā
Ki deryālar yüzünde bāddan emvāc olur peydā
- 2- Benim dūd-ı siyāhım başım üzre iftiḥārımdır
Ki andan başıma semmūrdan bir tāc olur peydā
- 3- Tecellī-i ene'l- Ḥaḫdır bu bir bāzār-ı muṭlaḫdır
Bu dār-ı lā-yezāliden nice Ḥallāc olur peydā
- 4- Ḳalırsam āfitābāsā bürehne baña ḡam yoḫdur
Ki dūd-ı āteşinimden baña ' intāc olur peydā
- 5- Hemān sen nāzenīnim tīr- i ḡamzeñ der-kemān et kim
Saña her sīne-i ' uşşāḫdan āmāc olur peydā
- 6- Öḡünme pek de bu bir şaḫn-ı şaṭranc-ı nedāmetdir
Saña ḡālib gelir elbetde Leclāc olur peydā
- 7- Sen ' aşḫa iltifāt etmez iseñ ḫayr u selāmetle
'Azizā Hū deyü ' uşşāḫdan efvāc olur peydā

İÜ: 2-b / 3- a

YK: 2- b

6

mefā 'ilün / mefā 'ilün / mefā 'ilün / mefā 'ilün

1- Ne dem ki dilde çāk-i ta' ne-i iḥvān olur peydā
Bizim her yaramızdan ṭal' at-ı cānān olur peydā

2- Bu mezhebe ḳatı bī-hūdedir ṣanma ki meclisde
Dem-ā-dem cām-ı pürden lāle-i nu' mān olur peydā

3- Ruḥuñ āl eylemiş Ḥaḳ dil-berin ben ' aşıḳı bülbül
Gül-i ḥamrā açılsa bülbül-i nālān olur peydā

4- ' Acebdir ki ben āteş ortasında ḳalırım sūzān
Sirişkimden egerçi dem-be-dem ' ummān olur peydā

5- Niḡarın pāylarla dil-rübā ḳaşdı ḥurām etse
Zemīn üzre ser-ā-ser pençe-i mercān olur peydā

İÜ: 3- a

YK: 2- b

6- Ne dem ki Ḥaḳ ede bir hüsn-i Leylī-yi peykeri zāhir
Ne ḥikmetdir gehi Mecnūn-ı ser-gerdān olur peydā

7- Vuḳu' bulduḳca yaz nazmīñ ' Azizā eyleme ihmāl
Ki endek endek āḫir defter-i dīvān olur peydā

İÜ: 3- a

YK: 2- b

7

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

1- Keyf gelmez devr-i cām u neş'e-i gülden saña
Sākī-i hüsn eylesin peymaneyi gülden saña²⁴

2- ‘İşve-i sāgar-ı nāz nuql-i mezākıñ gāh nāz
Keyf versin dem-be-dem devr-i teselsülden saña

3- Pertev-i hūrşid ü meh bezminde şıķlet vermesin
Şem‘ olsun şu‘ le-i āvāz-ı bülbülden saña

4- Zeyn edip enbüye-i sīmīn-sīneñ gūyiyā
Eylemiş büstān iki nāzik қaranfilden saña

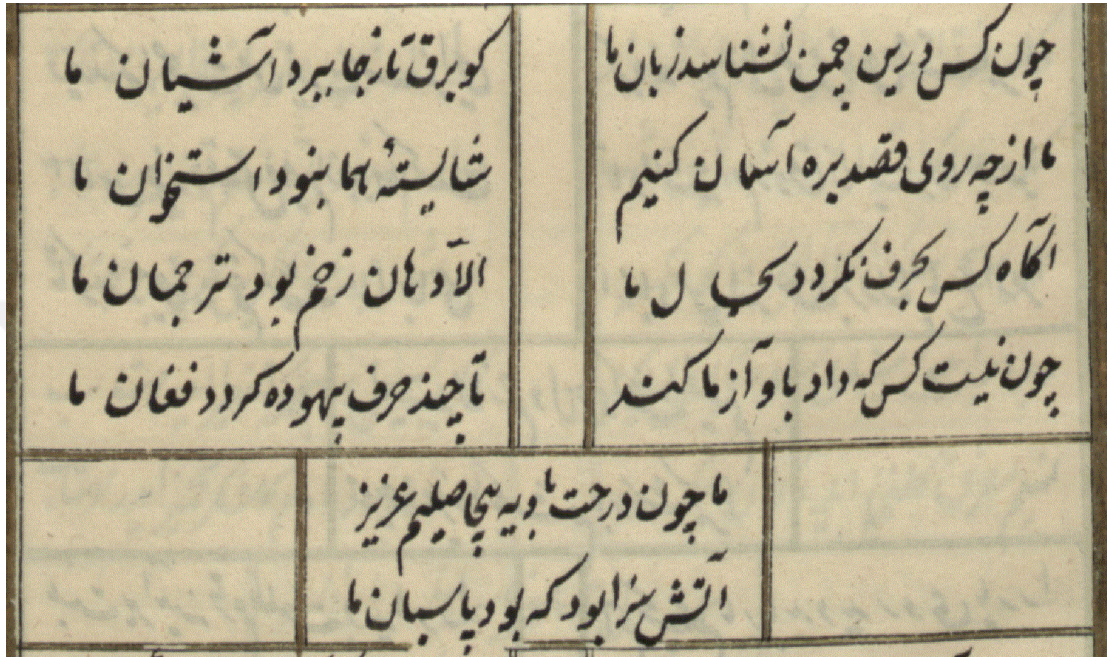
5- Şubḥ-dem feyz-i nesīm āvāz-ı bezm-i ‘andelīb
Versin ikāz-ı feraḥ- ḥāb-ı teğāfülden saña

6- Gel beri bezm-i visāle medḥal iseterseñ ‘Azīz
Bir tarīķ-i ḥāş keşf etdim tevekkülden saña

²⁴ 1-b: sākī-i hüsn; sākī hüsn, İÜ.

IÜ: 3-a

YK: 2- b

IÜ: 3- a/ 3- b

YK: 3- a

نامه خود را کم کند در حلقه زنجیر ما	نیت او از فغان و عالم تشویر ما
<p>برق عالم سوز یا آتش کند تفسیر ما همگف میزان شدت پر ما تقدیر ما در تنه پر شدن کم میشود تنه بصر ما پشه را آرد بفرمایندستان بشیر ما در پیا بان پشته و حنت کند زنجیر ما</p>	<p>ما خس و فاشاک را تعبیر کردن مشکل است تا بتقدیر ازل تسلیم کردیم اختیار تا بدت ساقی تقدیر ساغر گشته ایم هیچ جا آرام کین لحظه ندارد از نهمیب پشته و در دام از صحرای و حنت رام شد</p>
<p>ما که هم اغوش موج بجز وحدت گشته ایم شور سودای قیامت کی کند تعبیر ما</p>	

IÜ: 3- b

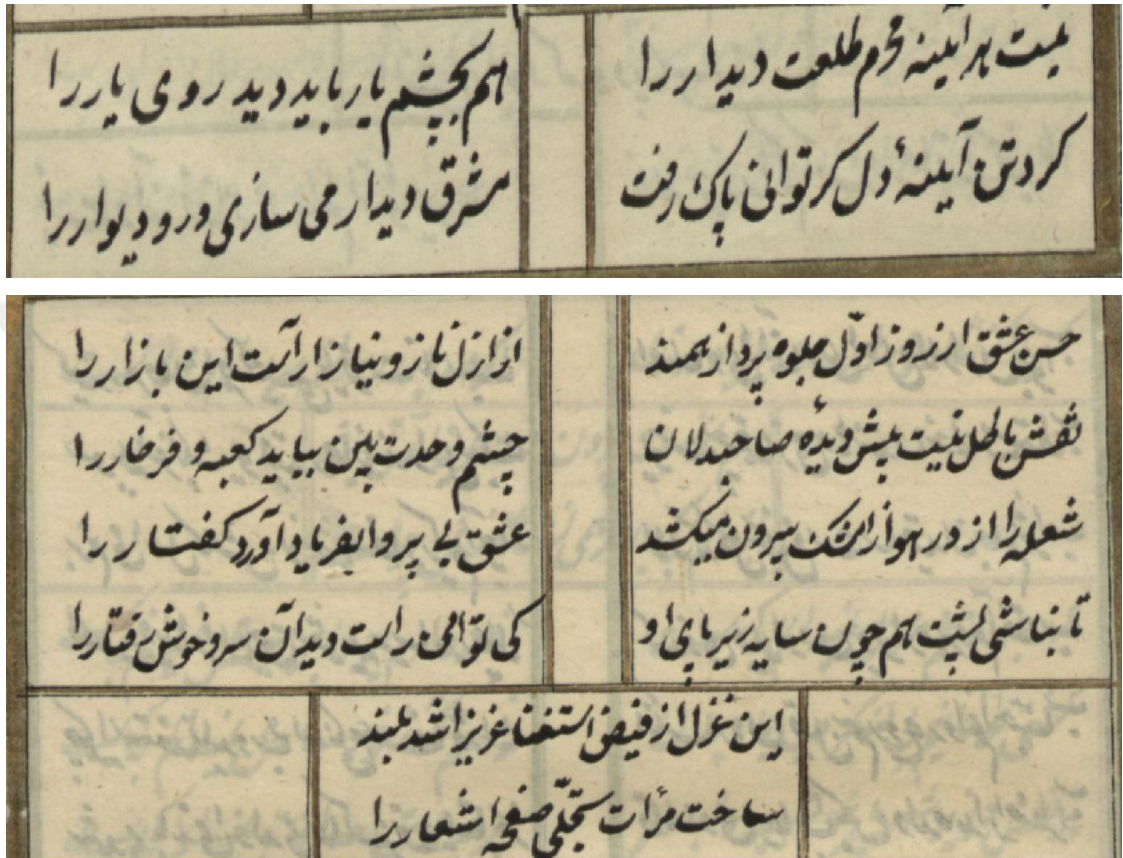
YK: 3- a

10

<p>در سنگ زدم شیشه و پیمانہ جبراً در رقص و هدسوق صنم خانه صنمرا یک خمی کل ساخته ام سخن عد مرا کردند نیم دل من نای قتل مرا تا داشته ام ذوق ز لبیدن و مرا از یاد من انداخت برون باغ ار مرا</p>	<p>من مرشد خود داشته ام و امن عمرا از صومعه تار و بد زویر نهسا ویم تا و امن من حسن تو پر ساخت ز کلها دیدند که با صحبت من نیت سزایی الماس خورم نقل و میم زهر هلاکت تا گوشه میخانه غم گشت مرا جای</p>
<p>لبیدن زخم دل خود گشت بقسیم تا چند غم ز آب چشم بارش کرد مرا</p>	

iÜ: 3- b/ 4- a

YK: 3- a

İÜ: 4- a

YK: 3- b

12

mefā' ilün / mefā' ilün / mefā' ilün / mefā' ilün

1- Yine bezm-i Süreyyā nazmını tedbîr eder meh-tâb
Medâr-ı hâlede cām-ı mey-i tedvîr eder meh-tâb

2- Ser- engüşt-i dem-i şakku'l-kamerden heybet almışdır
Telâtumdur anuñ' çün hey'etiñ ta' bîr eder meh-tâb

3- Gül-âb-dân-ı sipihri-jâleden pür eyleyip her şeb
Güzer-gâh-ı Habîb-i Ekrem[i] ta' tîr eder meh- tâb

4- Koyup bir niçe aḡker- pâre encüm micmer-i çarḡa
Muḡammed Muştafâniñ ravzasın²⁵ tebhîr eder meh-tâb

5- Degildir ferḡadân ' arz eyler iki lü'lü' şehvâr
Revâ olmaz münîr-i ravzayı tanzîr eder meh-tâb

6- Giyip ' örfüñ kamerden ferve-i semmûrdan her şeb
Dem-â-dem sûre-i ve'l-Leyl oḡur tefsîr eder meh-tâb

7- Meh-i ser-silkü'l-le' âl etmiş kevakible
Siyeh şâla bürünmüş zîkrini tekrîr eder meh-tâb

8- Verip inbîḡ-i mînâ-yı sipihre tâbiş leyliñ
Gülâb-ı sîmîni her şubḡ-geh taḡtîr eder meh-tâb

9- Nesîm-i mefrîḡ-ı gül-naḡl ile dükkân-ı hikmetde
Temâşâdır dem-â-dem gülşeker taḡmîr eder meh-tâb

²⁵ 4- b, ravzasın; ravzasıñ.

10- ‘Azīz ol ter-dimāğa yāsemenden sāye-bān iste
Dem-i ‘ayş-ı neşātında anı dil-gīr eder meh-tāb

İÜ: 4- b

YK: 3- b

13

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

1- Kimi der mercân-ı aḥmer kimisi yâķüt-ı nâb
Olmadı alınmadı la‘l-i dil-ârâdan cevâb

2- Söyle aġzıñ²⁶ yoķ mudur cānāndır la‘l-i lebiñ
Yoḥsa çıkmaz mı dehānından ḥitâb-ı müsteṭâb

3- Bezm-i mey ol gülşen-i nūş-ı şafâdır kim açar
Lâle ki gül-naḥl-i dest-i sâķiden cām-ı şarâb

4- Tal‘ at-ı dîdârdan çıķ şöyle ser-sâmdır çalar
Kendüyi dîvârdan dîvâra her dem âfitâb

5- Çekme istiġnâ edip [d]āmānıñı ‘uşşâķdan
İnkisârdan kıl benim rûḥ-ı revānım ictinâb

6- Şimdi yandı oldu ḥâkisterinin bî-tâbımız
Kalmadı sîm-âb iken dilde medâr-ı ıztırâbımız

7- Hey meded pâyânı yoķ eyyâm-ı hicrānıñ ‘Azîz
Kaldım ayakda firâķ ile ḥarâb oldum ḥarâb

²⁶ 2- a, aġzıñ; aġzımıñ, İÜ.

İÜ: 4- b

YK: 3- b

14

fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün

- 1- O gül-endāma verip nükhet-i gül-i bîş-tāb
Oldu üstünde hemān pîreheni mevc-i serāb²⁷
- 2- Bāğ-bān etdi beni gülşen-i hüsniñde Hūdā
Seyl-i eşkimle iki çeşmimi etdi mîzāb
- 3- Añlasam meylini gül-i cām-ı meye cānānıñ
Bezmde cām-ı mey-i nābı ederdim işrāb
- 4- Kible-i maqşad-ı erbāb-ı şenādır o şanem
Kendi mihrāb-ı du'ā kaşları tāk-ı mihrāb
- 5- Görse eş'ārıñ 'Azizā şu'ārā-yı 'aşrıñ
Denk olur hayret ile Hüsrev-i merd-i fārāb

---

²⁷ 1- b, serāb; küllāb, YK.

iÜ: 4- b/ 5- a

YK: 4- a

15

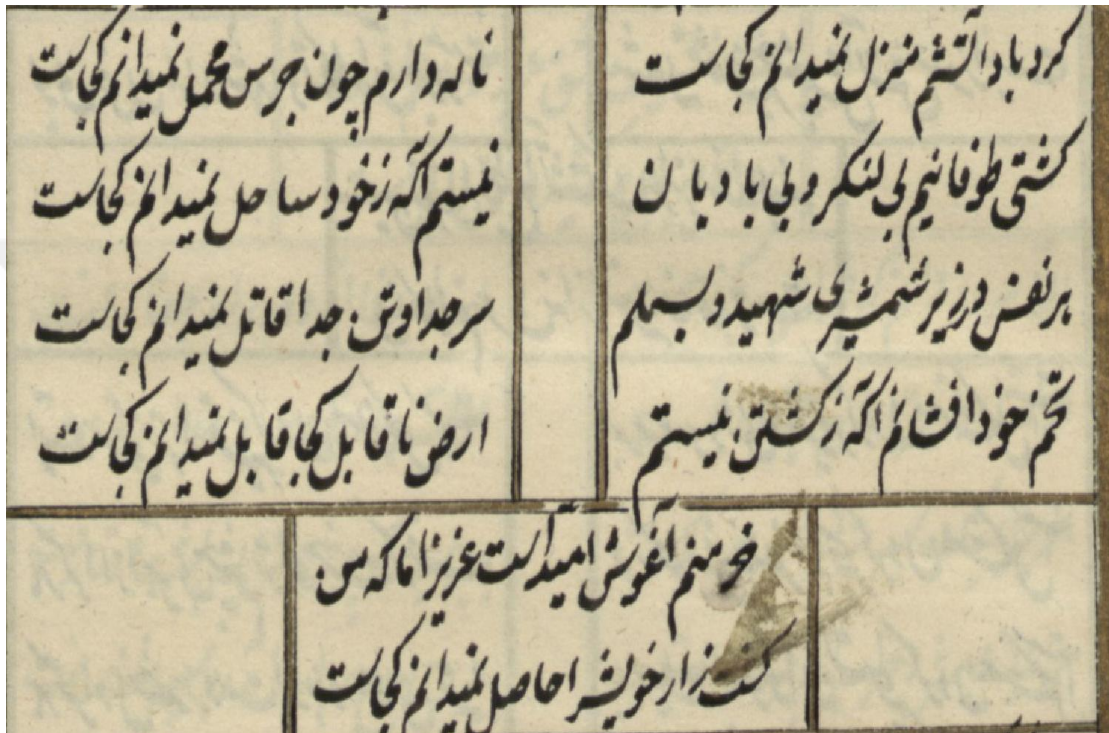
از آنرا هر دو چشم سرمه تم خواب مشحونست	دل طفل بد آموز است در هر خطه مجنونست
بدریوان قیامت بکه سپهتا و موزونست	عزیز بقا ده املت آن مصرع حیرتبه قدیست
بعقل حکمت و علم ارفلاطونست مجنونست	ز دین پاک تو هر آنکه سر پدید بنا دانی

اگر صد بار در هر خطه میرد شاد و مونس	کسی را که نگاه تو شهادت میشود روزی
	دل از سینه سپردن رفت عزیز آمدتی باشد
	میند اتم کجا باشد همی نشانی منش چو دست

iÜ: 5- a

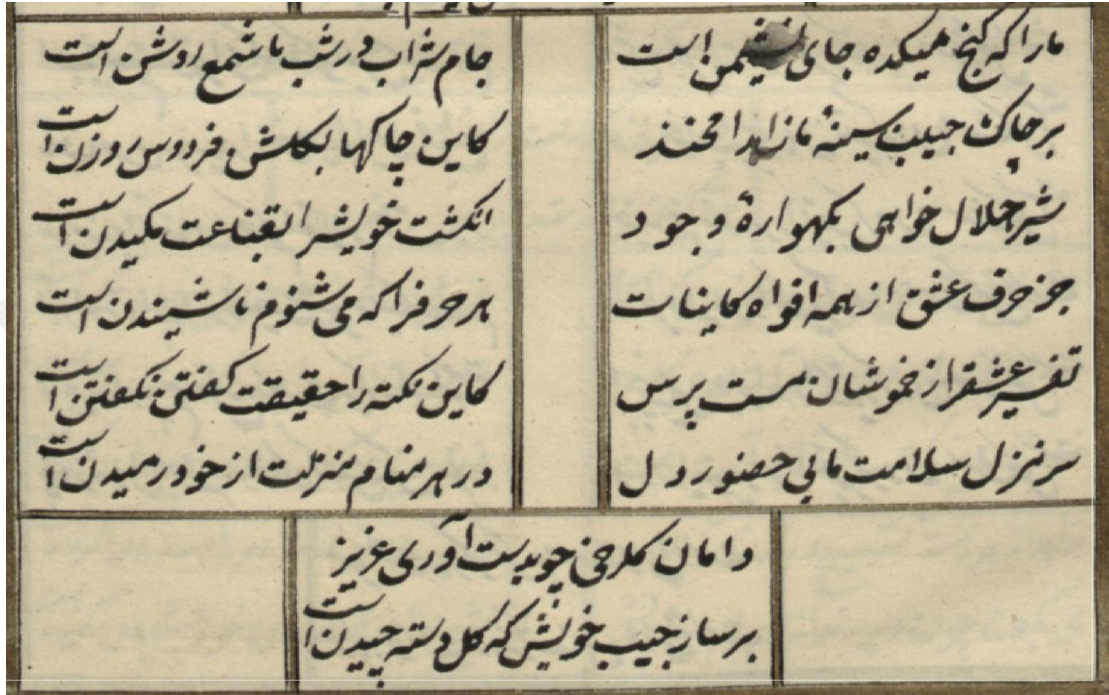
YK: 4- a

16

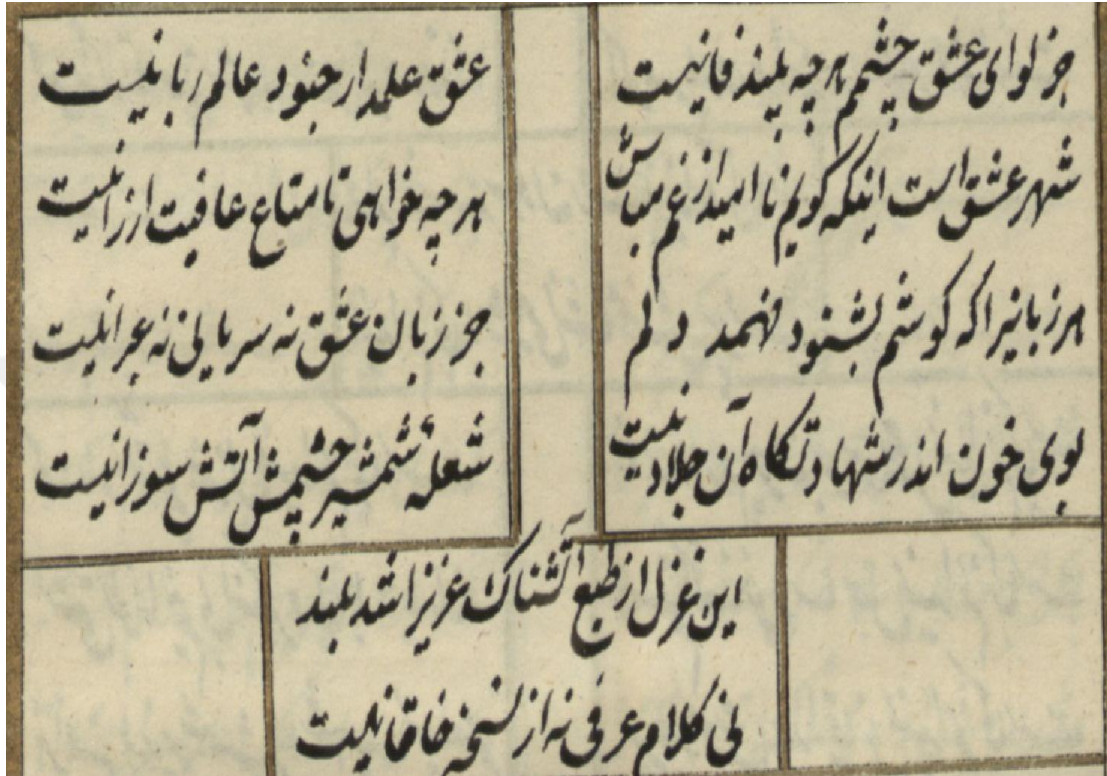
iÜ: 5- a

YK: 4- a

iÜ: 5- b

YK: 4- b

iÜ: 5- b

YK: 4- b

19

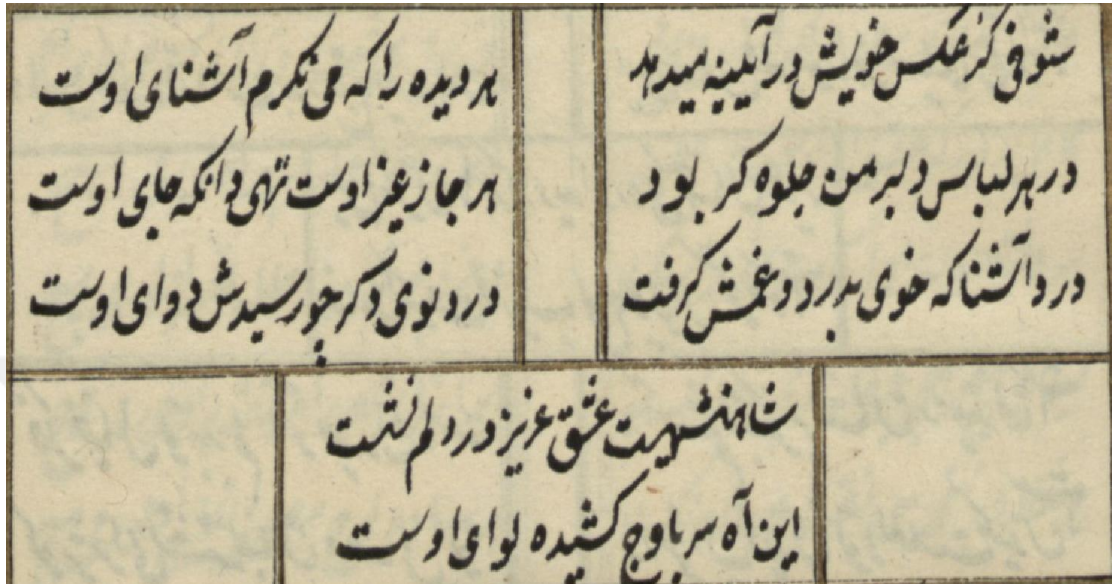
بر سر سودای مآذ پیر کردن مشکل است	ایت عشق تر انقیاد کردن مشکل است
در کلویش زلف از بنجر کردن مشکل است	هر که از آهوی چشم ترا وحشت گرفت
با بهشت جاودان تسخیر کردن مشکل است	هر که اول شد ز دست از باد بالای ترا
شرح هجران ترا تقریر کردن مشکل است	لبیستم از هوای گفتگو امین شدم
ورنه خواب اینجهان تعبیر کردن مشکل است	تا قیامت سر میار از خواب بلین فراغ
جنبش تقدیر را تغییر کردن مشکل است	سربینه بر آستان حکم اقلام و تد
خاطر دلدار را نقد پیر کردن مشکل است	آهرا ز دانه اندر سینه خود میکشتم
اینچنین دیوانه را تحذیر کردن مشکل است	دل ندارد چشم دوزخ نمیت سرگردان است
ورنه اینو پیرانه تعمیر کردن مشکل است	چاره دل پرشته از فانگشتن کن عزیز

عشق است هر که انکرم مہبتلای اولست
از ہر نوشت روز نخستین بلای اولست

iÜ: 6- a

YK: 4- b

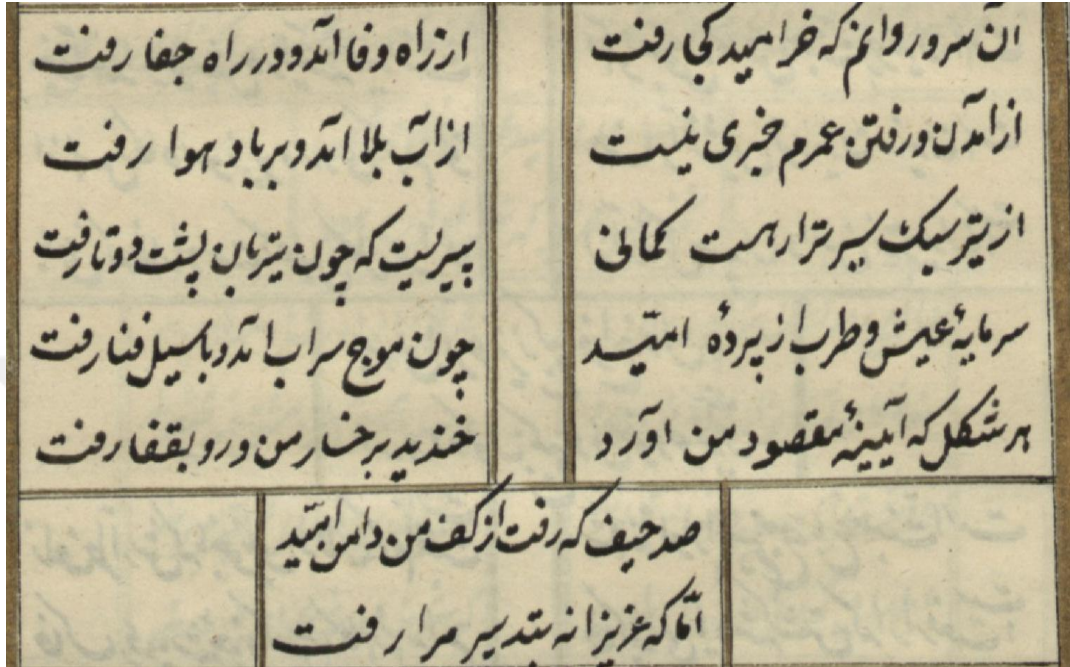
20

iÜ: 6- a

YK: 5- a

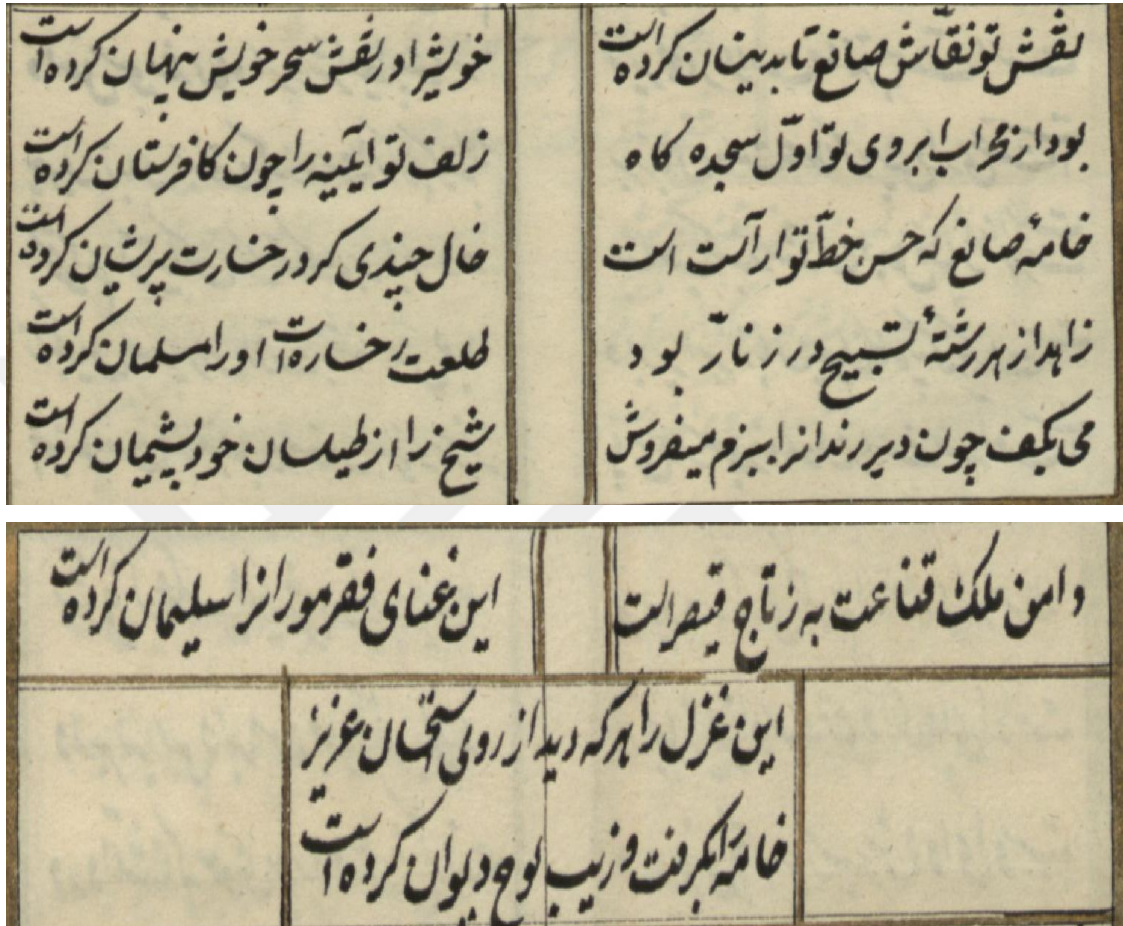
21

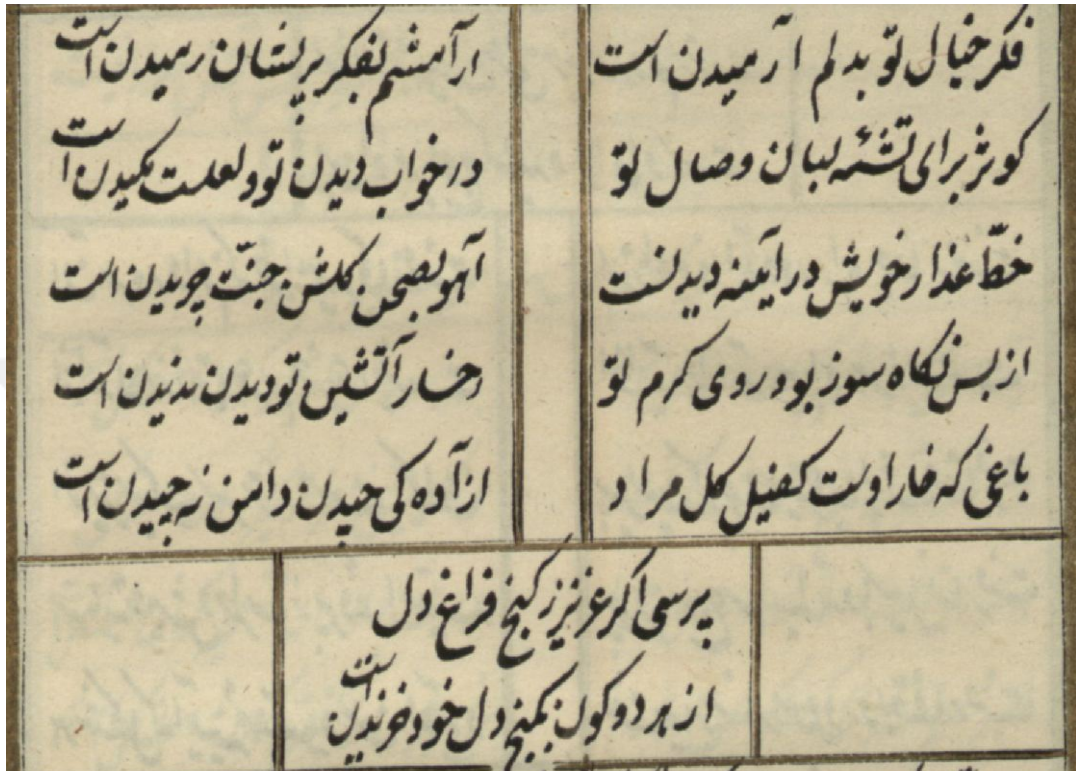
iÜ: 6- a/ 6- b

YK: 5- a

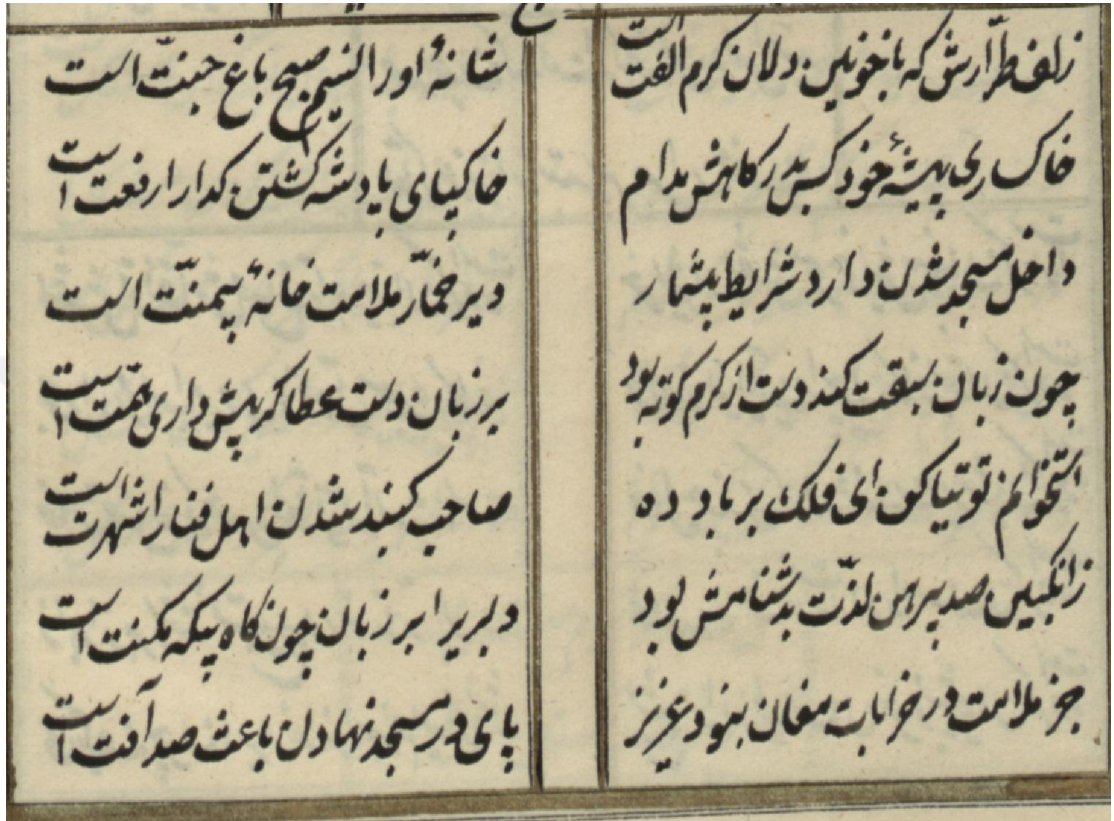
iÜ: 6- b

YK: 5- a

iÜ: 6- b

YK: 5- b

İÜ: 7- a

YK: 5- b

25

mef'ülü / fā'ilätü / mefā'il / fā'ilün

- 1- 'Aşık-ı ta' alluqāt ile dil-gir olur mu hiç
Has pây-ı berķ şu' leye zencir olur mu hiç²⁸
- 2- 'Äkıl odur ki 'aşķ ile ünsiyyet eyleye
Taķdîr-i hûkm-i evvele tedbîr olur mu hiç
- 3- Ser- defter-i cünün ola gör hûş-mend iseñ
Yohsa bu hâb-ı 'äleme ta' bir olur mu hiç
- 4- Encâmı hiç hiçe çıkar bezm-i 'âlemiñ
Emr-i ezel şu' ur ile taķdîr olur mu hiç
- 5- Bir noktadır neticesi naķş-ı 'ibâreniñ
Bir sâde-levh-i Muşhafa tefsîr olur mu hiç
- 6- Dâm-ı ümîdi çide kııl ey hûş müstened
'Anķâ hıyâm-ı gündaya nahcîr olur mu hiç
- 7- Nâ-sâzdan ümîd-i 'atâ bir haķâ-yı maħz
Naħl-ı pelîd 'Azîz ki teşmîr olur mu hiç

²⁸ 1- b, pây- ı berķ şu' leye; pây-ı şu' le berķ ile, İÜ.

iÜ: 7- a

YK: 5- b

26

<p>یا الهی زور لطف ترا چون گذرند بندگان تو ز انوار تو دارند وجود عاشقانی که بنده سلیم رضای تو بودند ابلهائی که ز غیر در توان طلبند</p>	<p>که کدایان درت پادشاه گردیدند ورنه با کسی خود مستی خوش گشتند پیش تقدیر و قضای تو همه سپردند که شوند یا دشته عطر همه در بردند</p>
---	---

از که ارشاد و همی خواهی عزیزا که همه
شیخ و زاهد ز عطایای خدا بجزند

IÜ: 7- a/ 7- b

YK: 6- a

<p>گاه یوسف طرف امان زینبی می کشد ماه کنعان داغ رسوایی در نیامی کشد صبحدم کسری که تنها بکند و صهر با شمی</p>	<p>که زینبی و امن یوسف بتنها می کشد پرده عصمت شو صد جاکن از مقدمات می زند اندیشه ش سیدی بروی آفتاب</p>
--	--

<p>اروان بت بر و طغرای لاتی کشد</p>	<p>هر که شد لادر سپو در که بیت الصنم</p>
-------------------------------------	--

شاهد نازم عزیز از آنکه شرم آوردت
 ز آن چشم عاشقان و امن بیالاشی

IÜ: 7- a

YK: 6- a

28

<p>پیش ازین در باغ سروستان خوبان تازه بود بیلانز ابوی زنگ کلتان پرتا ساخت ساخت او راق جنوم را پریشان عشق آتش لوز بهر آنم خزان که در زنگ نیت در آهنگ قانون فلک امر و عشق</p>	<p>بهر سهی سروی بقه خویش باندازه بود ورنه مرغ عشق در کله رجبی آوازه بود رفت آن وقتی که از زلف تو در شیر زده بود ورنه پیش آشنای تو زنگم تازه بود از ازل در ارغنون چو رخ این اغازه بود</p>
---	--

کیمیای عشق عزیز از زنگ که از آن کیمی ساخت
پیش ازین با عقل خود از مفلسی روازه بود

iÜ: 7- b

YK: 6- a

بزم از شرق میانی آتشناک می آید
 چه خاصیت بود در باد زنگین که از میا
 نه کار خرس است اینر بلند می در چنین باغی
 چه صیاد است این رعنا سوزنازین جستی
 بر سخی شهباز افکس بود که چشم کیر ایش
 شهسدر که باشد زخم خونین از نگاه او
 چنانم کرد غم کزلفت عزیز او در میان او
 که سوزش بر خود چون برق در خاکست می آید
 سر پای در تن ما شعله اورا کت می آید
 که این معراج است از نهاد پاک می آید
 که جبریل اینش بسته فزاک می آید
 اجل از چنگ شاهینش که بان جاکت می آید
 بدیوان قیامت خرم ولی پاکت می آید
 که از دنبال کلکم کار بان خاکت می آید

iÜ: 8- a

YK: 6- b

30

<p> اتفاقانه بشجون بر پرسیخانه زدند ز آن لب مان و لم تند و دلیرانه زدند ز آن زمان که بسر زلف تراشانه زدند عارفان سنگ بهر شیشه و پیمانه زدند زاهدان حلقه هر سجم صد و انه زدند کوه کال سنگ ستم بر سر دیوانه زدند باز شیرازه نکر در پر پروانه زدند چه کنم باز که زندان در کاشانه زدند سکه عشق بدین طلعت کمانه زدند </p>	<p> چون دو چشم سیه است تو افانه زدند غمزه نای تو ز می نشسته و کیر کسیرند هیچ در یک سر شوریده نمائده است شور چون در می کده را چشم تو شد فتح الباب هیچ فرقی ز در می کده و مسجد نیست سر آریاب خود لایق این دولت نیست شعله عشق بلند و ز کسی جولان نیست توبه کردم ز می و خانه نشین می تووم چهره زرد سزای نکه جهان است </p>
--	---

تا که سر است می حافظا شرا ز شدم
 عند لسیان عزیز بر سر من لانه زدند

IÜ: 8- a/ 8- b

YK: 6- b

31

<p>چشم مرا نسوی ادب کج نگاه شد شد مایمی و پوشش کعبه سیاه شد طوبی لمن که این در رحمت پناه شد بر ما چوالت دیدن رویت کنه شد از اشتیاق روی تو یکت مدآه شد صوای لامکان و مکان راه راه شد</p>	<p>خال سیه بکنج لببت بوره گاه شد ز آند که زلف تو بجالت نقاب گشت شد آستان عشق تو چون مامن رصنا هر کس که دید روی تو رحمت پذیر شد هر رشته که در کفن بایستت یودونار چند آن بجزجوی تو هر سود و دیده ام</p>
--	--

شا همنشهم ما که زد و دور و ن عزیز
 این نه جناب بر سر ما بارگاه شد

iÜ: 8- b

YK: 6- b/ 7- a

32

<p> عشق ز اوستم گرفتیم چاکین و فرزندت بود در میان عاشق و معشوق این برهنگ بود ورنه این هفت ارغنون از نغمه به آهنگ بود در حرم حسن شاه عشق بر او رنگ بود عشق الفتره اوردون هر دو این چو رنگ بود ورنه از ماما بدونه کام دونه فرسنگ بود ورنه از توش عشق این آینه و تریک بود </p>	<p> خواستیم بهمت بعقل اندر شتابم لنگ بود انگه اول داد رسیدان رسوای صلا عشق کرد است از ازل این پرده مار پر نوا عقله عشوه نمیکردی بدریانی قبول شرم عاشق نار معشوقه ضد آن قوی عقل دور انداخت مار از خیال کوی او صیقل عشق است و او آینه جازا جلا </p>
---	---

عند لیب خایه ما تا مد عزیز اور نوا
عشوه در بر اهن شرم و حیا و لشک بود

IÜ: 8- b

YK: 7- a

33

<p>دوش در دستم بجای باده خونین طاس بود انگه کما بر دی شوق آسمان پنداشتیم فکر کفر و دین کند از کوی تو ما را جدا کیند مسجد پر از ستار و لعظ کشته بود</p>	<p>نقل بر نمز اشتیاق لعل تو الماس بود ماه نوشکلی برای عمر مایک داس بود در حقیقت آن یکی افسانه وان دسوس بود راست چون دیدم سه چهار اندازه کرباس بود</p>
---	--

از نگاه چشم خشم آلود آن فغان عزیز
عصه روی زمین را فرسش سرج اطلاق بود

IÜ: 9- a

YK: 7- a

34

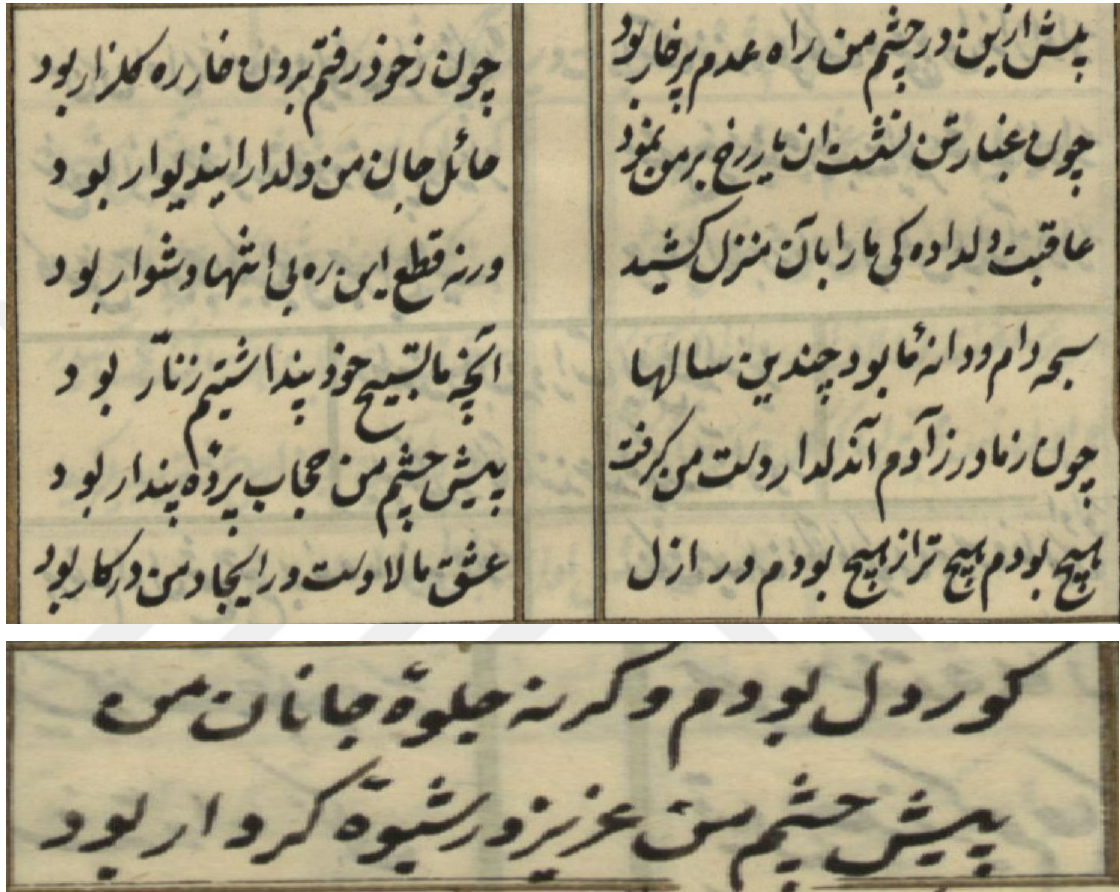
<p>جام مراد چون بکف آرم نکون شود عناق بدام ماچو در افتد ز بلون شود از روی چون نقاب در اندازی چون شود از دیدن جمال تو در دم فرون شود تا روی تو به بلیزم و جام برون شود</p>	<p>در دست رعشه دار مر با ده چون بود تا در کمند عشق کمر فشا کشته ایم سوخنی جهانیان درخت زیر پرده است ناویدن از دیدن رویت مرا خوشست از بهر جان فروشی من حافظت</p>
---	---

جو عشق عزیر نیست مرا ر بهری و کمر
با آنکه عشق باعث شور جنون است و

iÜ: 9- a

YK: 7- a/ 7- b

35

IÜ: 9- a/ 9- b

YK: 7- b

چشم تو تیغ زاکه بر در آب می کشد زلف تو بیج و تاب بهم میزند از آنکه	سوج بلالت بر سر غناب می کشد داسای غرق گشته بقلاب می کشد
---	--

حراب اهل بود ابروی تو چرا لعل لب تو با ده تنها همی حوزد	چشم تو مست با ده بجواب می کشد عاشق مدام آه جگر تاب می کشد
--	--

با فکرت محال مدام کناره جو
عشقم عزیز بر سر کرد آب می کشد

İÜ: 9- b

YK: 7- b

37

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

1- Āşiyān-ı şevķ-ı vaşında o kim mümtāz olur
 Kıf-ı istiğnāda ‘Anķā-yı sebk-pervāz olur

2- Yā Resūlallāh sen şāh-en-şeh-i kevneysin
 Āsitāniñ bekleyenler mażhar-ı i‘cāz olur

3- Āsitāniñ ravzasında her biten berg-i giyāh
 Medd-i bismi’l-lāh gibi ser-sebz-i serv-i nāz olur

4- Sensin ol şāh-en-şeh-i dīvān-ı tarrār nice gāh
 Āsitānında mülukuñ başı yāy-endāz olur

5- Şem‘ -i fānūs-ı huzūrunda dönen pervāneler
 Meş‘ al-i hūrşide rağbet eylemez şeh-bāz olur

6- Gülşen-i hüsn-i cemāliñ bülbulü Cibril ise
 Hayretinden bir zamān bī-laħn-ı bī-āvāz olur

7- Luţfuna vābestedir āsāyiş-i ‘Abdü’l-‘aziz
 Bülbulüñdür aña mānend ‘andelibiñ az olur

İÜ: 9- b

YK: 7- b/ 8- a

38

fā'īlātün / fā'īlātün / fā'īlātün / fā'īlün

1- Her ne dem ol şem' -i hüsnum bezmde men'üs olur
Reng-i meyden aña gül-gün pîrehen fânüs olur

2- Her kaçan rengin kabalar giyse gelse cilveye
Şahn-ı cennetde hemân cevlan eder tāvüs olur

YK: 8- a

3- Verme dest-i nâ-sezāya gūşe-i dāmānıñı
Kıl hāzer kim çāk-ı zeyl-i perde nāmūs olur

4- Deyr-i dilde neş'e-i mey revgan-ı kandıldir
Ser-nigün oldukça cām-ı mey aña nākūs olur

5- Çäre yok ketm-i maḥabbet etmege mādām ki
Ġamze-i şūḥu 'Azīze dem-be-dem cāsūs olur²⁹

²⁹ 5-b; ġamze- i şūḥu; ġamze- i şūḥ, YK.

İÜ: 10- a

YK: 8- a

39

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

- 1- Bir tecellî zârdır 'âlem ser-â-ser Tûrdur
Çeşmine gâfillerin âteş görünen nûrdur
- 2- Vechini Hâk naşş ile her yüzden izhâr eylemiş
*Semme vechu'l-lâhu ebşâr*³⁰ etmeyenler kûrdur
- 3- 'Âşık-ı şâdık nedir dünyâ vü 'uqbâ lezzetin
Rü'yet-i dîdâr-ı pey-der-pey ile mesûrdur
- 4- Bu riyâlar saña ey zâhid verirse inşirâh
Baña câm-ı bâde hoşdur bûriyâ menfûrdur
- 5- Çüb-ı dâr ile ene'l-Hâkda bugün Hâllâc olan
Tiğ-ı şer' ile şehîd olursa da Mansûrdur
- 6- Çün Hudâ lâ-tağnatu nişfinda fermân eyledi
Ehl-i 'işyân olsa da mü'min yine mağfûrdur
- 7- Gel zülâl-i ma'rifet nûş et 'Azîzâ hâmeden
Çeşme-i mâ'û'l-hayât derler aña meşûrdur

---

³⁰ Bakara, 2/115

İÜ: 10- a

YK: 8- a

40

mefā 'ilün/ mefā 'ilün/ mefā 'ilün/ mefā 'ilün

1- Dediler çäre-i sermā-yı ğam bu bezmde meydır
Güzel germiyyet-i bā' ıdır ammā āteşin şeydir

2- Ne hācet ferde-i tū-ber-tū yāhūd mankal-ı āteş
Bir iki sāğar-ı ser-şār içse çäre-i deydır

3- Serīr-i salṭanatdan lāf urur Dārā vü İskender
Ḥaḳīkatde ḥarābāt ehline baḳsañ 'aceb keydir

4- Mey olmazsa maḥabbetden gönülde tāze dāğ olsun
'İlāc-ı āḫirīn çün ehl-i 'aşḳa dediler keydir

5- Derūnī 'āşıḳ- ı 'ömr-i ebed isterseñ 'ālemde
'Azizā ehl-i 'aşḳ olmaz ezelden tā ebed Ḥaydır

İÜ: 10- a/ 10- b

YK: 8- a/ 8- b

41

fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

- 1- Bāğda ol serde kim gül-nahl dāmen-g̃ir olur
Mevc-i reng u b̃uy-ı gülden pāy-der-zenc̃ir olur
  - 2- Sāğar-ı leb-r̃iz-i gülden dem-be-dem ser-mest olup
Naḥvet-i nāz ile her bir müjesi şemş̃ir olur
  - 3- Seyr edip āhū nigāh-ı çeşmini āyīnede
Şevkden hem kendisi şayyād hem naḥc̃ir olur
- İÜ: 10-b
- 4- Her kaçan āyīnesin zānūya alsa ol perī
Levh-i s̃im̃in üzre g̃üyā bir b̃üt-i taşṽir olur
- YK: 8- b
- 5- Şerm eder mir'ātda seyr-i cemālīñ etmege
Āb-ı cūdan görse ' aksin lüccesi tağỹir olur
  - 6- Vaşfinı māh-ı muşavver deyü taḥr̃ir eylesem
Āfitāb-ı ḥüsn-i yāra başka bir ta' b̃ir olur
  - 7- Āyet-i ḥüsn-i cemāli ol kıyāmet- kām̃etiñ
Diḳḳat olunsa ' Az̃iz her ḥarf̃i tefs̃ir olur

İÜ: 10- b

YK: 8- b

42

fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

- 1- Her kaçan mir'ât-ı hüsn-i yārā rū gösterir
Çarḥ-ı mīnāda hilāl-i 'ıyd ebrū gösterir
- 2- Hüsn-i dil-ber bir muṭalsam genc-i bī-teshīrdır
Halka halka ejdehālar gibi gīsū gösterir
- 3- İki çeşm-i şūḥ-ı yāra dikkat eyle kıl nigāh
Gör ki 'ayn [u] hā-yı hevvez şeklidir hū gösterir
- 4- Vaḥşetim ol deñlidir efzūn-ı çeşm-i yārdan
Mıhr ü māhı baña iki çeşm-i āhū gösterir
- 5- Cūy-bār-ı eşk-i çeşmdir o şāf āyīne kim
Kāmet-i yāri baña bir serv-i dil-cū gösterir³¹
- 6- Tığ-i tīz-i yār bir ḥafr-ı şehādet- gāhdır
Teşnegān-ı Kerbelā-yı ḥasrete şu gösterir
- 7- Bir temāşādır o bezm-i bāde kim sākī-i teng
Sā' id-i berrāk ile billūr bāzū gösterir³²
- 8- Kılca kalır cānı 'uşşākıñ kaçan ki dil-rübā³³
Bel kırar ḥançer çeker çeşm ile pehlū gösterir
- 9- Var mı bir merd-i suḥan-senc işte meydān-ı ḥayāl
Bu gazel nazm-ı 'Azīz ile terāzū gösterir

³¹ 5- b, kāmet- i; kāmeti, İÜ.

³² 7- b, berrāk ile; berrākla, İÜ.

³³ 8- a, kaçan ki; kaçan kim, İÜ.

İÜ: 10- b / 11- a

YK: 8- b

43

mefā 'ilün/ mefā 'ilün/ mefā 'ilün/ mefā 'ilün

1- Dem-ā-dem hem-demim gerçi benim āh u enīnlerdir
Hāyāl-i yāra çeşmim iki cāmdan şeh-nişīnlerdir³⁴

2- Şafā vermez baña gül-nahl-i gülşen sünbül-i hoş-bū
Şafā-yı hātırım gül-çehreler gül-āstīnlerdir

İÜ: 11- a

3- Baña çīn-i cebīn aġyāra gül-ḡand-ı tebessümdür
Helāk eden beni bu ülfet-i çīn-i cebīnlerdir

4- Nedir 'uşşākların cürmü ki düşsün ta' n u ta' zīre
'İtāba müsteḡaḡ gül-pīreherler nāzenīnlerdir

5- Ne bilsin bütthevesler ḡadr-i dīdār-ı dil-ārāy³⁵
Temettu' eyleyen dīdārdan ḡalb-i ḡazīnlerdir³⁶

6- Saña cāndan ḡarīdār olana hep kīn edersin sen
Perīşān eyleyen aḡvāl-i 'uşşāḡı bu kīnlerdir³⁷

7- 'Azīzā nazmīle maḡsūd-ı aḡrān oldu ḡüftārın
Beni maḡsūd-ı aḡrān eyleyen tāze zemīnlerdir

³⁴ 1- b, çeşmim iki; iki çeşmim, İÜ.

³⁵ 5- a, dil-ārāy; dil-ārā-yı, İÜ.

³⁶ 5- b, ḡalb- i; ḡalbi, YK.

³⁷ 6- b, aḡvāl- i; aḡvāli, İÜ.

İÜ: 11- a

YK: 9- a

44

mef' ulü/ fā 'ilätü/ mefā 'ilü/ fā 'ilün

1- 'Uşşâk-1 zâra ğamzeleri bî-maħal deġer³⁸
Hergiz demez ki ħâtır-1 zâra kesel deġer

2- Pâ-büs-1 yâra ġuşe-i dâmân-1 mestden
Üftâdegân-1 râh-1 ġama ħanda el deġer

3- Zinhâr degme ħâtır-1 miskîne ħıl ħazer
Bir ġün olur ki saña da dest-i ecel deġer

4- Sen ințizâr-1 cennet ile içme bâdeyi
Ferdâda zâhidâ saña câm-1 'asel deġer

5- Maźmündür 'Azîz eden naźmı âb-dâr
Maźmün olur ġazelde ki yüz biñ ġazel deġer

³⁸ 1- b, ġamzeleri; ġamzeleriñ, İÜ.

İÜ: 11- a/ 11- b

YK: 9- a

45

fā 'ilātün/ fā 'ilātün/ fā 'ilātün/ fā 'ilün

1- Şafha-i ruhsâr-ı cānān üzre şanma mû biter³⁹

Haṭṭ-ı reyḥānî ile ol zülf-i ' anber-bû biter

2- Gülşen-i bâğ-ı leṭāfetdir ta' accüb etme kim

Sebbezârında anıñ hem o biter hem bu biter

3- Āb-ı deyr naḥl-ı niyāz u nāza eşk-i dīdeden

Ol nihāl-i ' işvedir gāhice şeftālū biter

4- Eşk-i çeşmim cūy-bār olsa ḥayāl-i yārdan

Hep kenārında ser-āmed servler dil-cū biter

5- ' Ārız-ı pür-ḥāl ile kılsa nazār āyīneye⁴⁰

Şafha-i āyīne üzre fülful-i Hindū biter

İÜ: 11- b

6- Çeşm-i mesti ḥ'ābdan bî-dār olmaz hey ' Azîz

Yohsa yanında o mest-i ' işveniñ kâhū biter

³⁹ 1- a, şafha- i; şafha, İÜ.

⁴⁰ 5- a, āyīneye; āyīneden, İÜ.

İÜ: 11- b

YK: 9- a

46

müfte 'ilün/ mefā 'ilün/ müfte 'ilün/ mefā 'ilün

1- Ğamze-i pür-füsün ile şîve [vü] nāzı kim bilir⁴¹
 'Āşık u ma' şük olmasa nāz u niyāzı bilir⁴²

2- Gülşen-i hüsn bāğ-ı üns bir gül bir bahār olmuş⁴³
 Olmasa bülbül-i heves sūz u güdāzı kim bilir

3- 'Aşkıdır eden bu perdeden sihr u füsün dem-be-dem
 Dide-i āşinā gerek yoğsa bu rāzı kim bilir

4- Bülbül naḥl-i gül olup nāle vü nāz eder müdām
 Yoğsa hezāra kim baqar naḥl-i tırāzı kim bilir

5- Tiğ- i cefā ile eder sīne-i ehl-i 'aşkı çāk
 Resm-i vefāyı evvel şehbende-nevāzı kim bilir⁴⁴

6- Meykede rāhını tamām añlayacak delil yoğ
 Cādde-i Ğudsı kim arar rāh-ı Hicāzı kim bilir

7- Farz-ı sücūd-ı pāy-ı yār oldu 'Aziz terk-i ser
 Şarḥ-ı sücūdu kim şorar farz-ı namāzı kim bilir

⁴¹ 1- a, pür- füsün; pür- efsün, İÜ.

⁴² 1- b, 'āşık u ma' şük; 'āşık- ı ma' şük, İÜ.

⁴³ 2- a, bir gül bir bahār; bir gül ü bir bahār, YK.

⁴⁴ 5- b, vefāyı; vefā-yı, İÜ.

İÜ: 11- b

YK: 9- b

47

mefā 'ilün/ mefā 'ilün/ mefā 'ilün/ mefā 'ilün

- 1- Gözüñ Rüstem neberd-i ' işve ebrūlar kemānıñdır
Nigāhıñ fitneye āmāde ğamzeñ tercemānıñdır
- 2- Sen ol hūrşid-i tābān meh-cebīn-i ' ālem-ārāsıñ
Ki evc-i nāz u naḥvet pūr-sipih[r [ü] āsmānıñdır
- 3- Ne tārāc eylesin dil buse-i ruḥsār-ı aldan
Ki genc-i hüsnüñe şu' bān-ı zülfüñ pās-bānıñdır
- 4- Şüküh-ı hüsn ile evreng-i şāh-ı ' ālemsiñ
Niyāz erbābına raḥm eyle sulṭānım zamānıñdır
- 5- Şikāyetler eder ' uşşāk-ı zār ol ğamzeden ammā
Bizi başdan çıkararı ol nigāh-ı bī-emānıñdır
- 6- Hırāmıñ fitne-i āḥir-zamāndır lā-cerem ammā
Kıyāmet gösteren ol kāmēt-i serv-i revānıñdır
- 7- ' Aceb siḥr-āferīn [ü] tāze-ṭarz-ı naẓm-ı ma' nāsıñ
' Azizā bülbül-i ḳudsī meger ki hem-zebānıñdır

İÜ: 12- a

YK: 9- b

48

mef'ülü/fā'ilātü/ mefā'ilü/fā'ilün

- 1- Ol dem ki bel verip o perî-rû kemerlenir
Sad- sâla pîr olursa da 'uşşâk erlenir⁴⁵
- 2- Şanmañ ki meyl-i gûn ile 'âşık şafâlanır
Ancağ tüfeng-i ta'n-ı felekden siperlenir
- 3- Bilmem nedir zarar bu riyâ-kâr-ı zâhide
Rindân içer şarâbı bu görse kederlenir⁴⁶
- 4- Tohm-ı maḥabbeti dike gör bâğ-ı ḳalbine
Elbette bir zamân şecer olur şemerlenir
- 5- Meftûḥ iken der-i kerem-i Kird-gâr 'Azîz
Bilem dil-i ḥarîş neden der-bederlenir⁴⁷

⁴⁵ 1- b, pîr olursa da; pîr olsa da, İÜ. / 'uşşâk; 'âşıklar, İÜ.

⁴⁶ 3- b, bu görse; o görse, İÜ.

⁴⁷ 5- b, dil- i ḥarîş; dil- i ḥarîşi, YK.

İÜ: 12- a

YK: 9- b

49

mefā 'ilün/ mefā 'ilün/ mefā 'ilün/ mefā 'ilün

- 1- Ser-engüşt-i muhannādan göñül nuql-i 'unāb ister
Kadın barmağı engüründen el-Hağ kim şarāb ister
- 2- Dağı hem-şire bintü'l-'ineb [ü] bir bkr-i duhterden
K'ola sīmīn beliñi sāqiyeden cām-ı nāb ister
- 3- Arağ-rīz ol da şun peymāneyi dest-i temennāya⁴⁸
O gülden gülşen-i meclisde 'āşıklar gül-āb ister
- 4- Olurken bezm-i meyde sāğar-ı leb-rīz-i mevc-engīz
Mey-āşām olmayan zāhid-i meger serāb ister
- 5- Çalar mızrāb-ı müjgān ile sākī sīne-i ŧanbūr
Bu meclis ne nevā-yı nāy ne çeng ü rübāb ister
- 6- Şehenşāhıñ kişi vālā diler sāyir selāṭinden
Anıñ'çün dil-rübāyı sevse dil 'ālī-cenāb ister
- 7- Ne deñlü mest iseñ ādāb-ı şer' a i' tibār eyle
'Azizā bir der-i devlet mudāra intisāb ister

⁴⁸ 3- a, peymāneyi; peymāne- i, İÜ.

İÜ: 12- a/ 12- b

YK: 10- a

50

mefā 'ilün/ mefā 'ilün/ mefā 'ilün/ mefā 'ilün

1- Gülistān-ı cihān zer-ḥāl-i mihr ile müzehhebdır
Bağılsa nüshā-i eczā-yı 'ālem hep mürekkebdır

2- Bu bāğ-ı nev-bahāra ben bile cennet derim şimdi
Lisān-ı tāzīde cennet hele lafz-ı mu' arrebdir

3- İzāle eylese el-Ḥaḫ ḡam-ı şad-sāleyi cā'iz⁴⁹
Bu mevsimde mey-i cān-baḡşı nūş etmek mücerrebdir

İÜ: 12- b

4- Kenār-ı cū çemende sāye-i serv [ü] şanavberde
Şarāb-ı nāb içen rindān-ı bī-pervā muḫarrebdir

5- Ümīd-i maḡfıretle mest olup da olmayan tā'ib
Eger şeyḫü'l- ḫarem olsa daḡı lā-būd mu' azzebdir

6- Ḳul ' işyānsız Ḥudā ḡufrānsız olur mu ey zāhid
Mey içmez tevbe etmez mezhebiñ bilmem ne mezhebdir

7- Ne deñlü mest ise cām-ı meyi seccādeye dökmez
Ne ḫāl ise 'Azīzā rind-i zāhıdden mü'eddebdir

⁴⁹ 3- a, şāleyi cā'iz; şāle- i cāyız, İÜ.

İÜ: 12- b

YK: 10- a

51

fā 'ilātün/ fā 'ilātün/ fā 'ilātün/ fā 'ilün

- 1- Şevk-ı ruhsârîñ ile güller girîbân-çäk olur
Servler reftârına taqlid ile çäläk olur
- 2- Her nihâl ü nahl-i gül ' arz-ı hırâm etdikçe sen⁵⁰
Çeşme-i gül-zâr-ı ' âlemde has ü hâşâk olur⁵¹
- 3- Jâledir şanma görinen bize zâr-ı bâğda
Hâsret-i rûyuñla çeşm-i nergisiñ nemnâk olur
- 4- Yüz çevirme ey şikâr-efgen dil-i üftâdeden
Lâyîk-ı şaydîñ deñilse zîver-i fitrâk olur
- 5- Bir göñül ki mażhar-ı luţf u cemâl-i yâr ola
Mîhr- i ' âlem-tâbveş ârâyîş-i eflâk olur
- 6- Neş'e-mend-i bâde-i gül-gün-ı ' aşk-ı yâr ola
Mest olur ammâ kemâl-i ' aql ile derrâk olur
- 7- Hâmeniñ tûti gibi güftârdan ğayrı ' Azîz
Bir kemâli yoķ ne nây [u] ney⁵² ne ğod-misvâk olur⁵³

⁵⁰ 2- a, nihâl ü; nihâl- i, İÜ.

⁵¹ 2- b, çeşme- i; çeşmüm, YK.

⁵² 7- b, nây ney; nâyı ney, YK.

⁵³ 7- b, misvâk olur, misvâkı var, YK.

İÜ: 12- b/ 13- a

YK: 10- a/ 10- b

52

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Nāz naḥvet ḥüsn-i cānānı ki mevc-engīz eder
Şerm-i ' iffetden ' araḫ rūyun gülāb-āmīz eder⁵⁴

2- Çın-i ebrūlar ki ḫavs-engīz-i istiḡnā olur⁵⁵
Her nigāh-ı ḡamzesin bir nāvek-i ser-tīz eder⁵⁶

3- Çeşm-i mesti sāḡar-ı ser-şārā etmez iltifāt
Mevce-i reng-i ruḫı peymāneseñ leb-rīz eder

4- Şu' le-i gül-reng-i ruḫsār ile gülşende hezār
Naḡmesin geh būselik geh nālesin nikrīz eder⁵⁷

İÜ: 13- a

5- Ḳan iĉer seyr eyleyen bilmez nigāh-ı ḡamzesi
Gel benimle bir ḫadeh mey iĉ desem perhīz eder

YK: 10- b

6- Ḳor mu ' uşşāḫı eḡāfūl rāḫat u āsāyişe
Cünbiş-i müjḡānını her laḫzda mih-mīz eder

7- Dürr-i naẓm-ı ṭab' -ı şıḫābım ' Azīz ilhām eyle
Sübḫa-i lü' lü' gibi manẓūm-ı dest-āvīz eder

⁵⁴ 1- b, rūyun; rūyuñ, İÜ.

⁵⁵ 2- a, ebrūlar; ebrler, YK.

⁵⁶ 2- b, ḡamzesin; ḡamzesiñ, YK.

⁵⁷ 4- b, naḡmesin; naḡmeseñ, YK.

İÜ: 13- a

YK: 10- b

53

mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ mefâ'îlün

1- Keremden şimdi şehristân-ı ' âlemde eşer yokdur

Gülistân-ı vefâda şimdi bir gül-berg-i ter yokdur⁵⁸

2- Hızân-ı hisset etdi huşq hep ağsân-ı ihsânı

Nihâlistân-ı ' âlemde hele berg ü şemer yokdur

3- Cihânda mübtelâ-yı ' aşq olan ' uşşâkı hep gördüm

Gürûh-ı müst-mendân içre bir benden beter yokdur

4- Hele ey ' aql-ı nâ-dân dil-rübâdan bî-ğabersin sen⁵⁹

Belî olmaz cihânda saña beñzer der-be-der yokdur

5- Dili göndermiş oldum cüst ü cû-yı semt-i cânâna⁶⁰

Zamânlar geçti ol güm- geşteden hiç bir haber yokdur

6- Hızâbât-ı muğâna düş ayak çek dest-i sâkîden

Ümîd-i mağfiretvârına anda bir keder yokdur

7- Nice âğâz-ı naz etsin ' Azîzâ bülbül-i tab'ım

Söz añlar bu diyâr-ı Morada şâhib-i hüner yokdur

⁵⁸ 2- a, hızân- ı; hızânı, YK.

⁵⁹ 4- a, sen; señ, İÜ.

⁶⁰ 5- a, cüst ü cû-yı; cüstcû-yı, İÜ.

İÜ: 13- a

YK: 10- b

54

fe‘ilātün/ fe‘ilātün/ fe‘ilātün/ fe‘ilün

- 1- Müjesi sözünü gülüne gül işler her bār
Renkden renge girer ‘arız-ı gül-gün-ı nigār
- 2- Bir nigehtir dü cihān mülkünü ābād ediyor
Gözleri birbirine şunmada cām-ı ser-şār
- 3- Şaf-be-şaf dīde-i müjgānı kıyāmet kıparır
Etdi bir ğamzede haşrı o nigāh-ı bī-mār
- 4- Zülf-i ħam-der-ħamına beste ser-ā-pāy cihān
Berhemen etse ‘aceb mi bizi de ol zünnār
- 5- Kār-bān-ı sūħana dildir ‘Azīzā menzil
Ġaybdan ğayba gelir şimdi metā‘-ı eş‘ār

İÜ: 13- b

YK: 10- b

55

fā 'ilātün/ fā 'ilātün/ fā 'ilātün/ fā 'ilün

- 1- Gerçi 'ālem baña sensiz gülşen-i pür-ğārdır
Çeşmime yād-ı lebūñle bağ gülü gül-zārdır
- 2- Bir nazarda bezl-i cān nağdine bāzār eyledim
Yār eger bozmazsa bu bāzār eyü bāzārdır
- 3- Hep baña leylī göründü ħār- zārī 'ālemiñ
Bilmezem şimdengeri kim yār kim ağıyārdır
- 4- Pür-cefā derlerdi sen dil-dār için inanmadım
Şimdi kim gördüm seni dediklerince vardır
- 5- Küfr-i zūlfūñ ol bütüñ biz 'ayn-ı imān eyledik
Dönmeziz şimdengeri imānımız iğrārdır

İÜ: 13- b

YK: 11- a

56

fā 'ilātün/ fā 'ilātün/ fā 'ilātün/ fā 'ilün

- 1- Her kaçan bir dil-rübā hüsnuñ şeh-i evreng eder
Ğamzesin cellādı 'ālem zülfünü ser-heng eder
- 2- 'Ālemi şemşir-i çeşmi ser-be-ser etmiş şehid
Şimdi mir'āt içre 'aksi peyker ile ceng eder
- 3- Tār-ı zülfüñ eylemiş inkār u imāndan berī
Şimdi geh zünnār u gāhī rişte tār-ı çeng eder
- 4- Bağrın 'uşşākıñ kebāb u kanını etmiş şarāb⁶¹
Meclis-i naḥvetde cām almış ele āheng eder
- 5- Gāh şerm u nāz gāhī cām-ı meyden tāb alır⁶²
'Ārız u ruḥsārını ol māh reng-ā-reng eder
- 6- Hem gül ü hem bülbül olmuş gülsitān hüsnuñe⁶³
Şāḥ-ı gülde ğonce-i leb-besteyi dil-teng eder⁶⁴
- 7- Yine cevlanında kilik-i āteş-engizim 'Aziz
Ḥāme-i āteş-i 'inān ehl-i nazmı leng eder

⁶¹ 4- a, bağrın 'uşşākıñ; bağrın 'uşşākıñ, YK.

⁶² 5- a, gāhī; gāh, İÜ.

⁶³ 6- a, hüsnuñe; hüsnuñe, İÜ.

⁶⁴ 6- b, besteyi; besteni, İÜ.

İÜ: 13- b/ 14- a

YK: 11- a

57

fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilātün/fā 'ilün

- 1- Tābiş-i rūyuñla mey destinde āteş-gün olur
Reng-i ruşsarıñla her dem cām-ı mey gül-gün olur
  - 2- Süzme çeşm-i mey-güsarıñ bāde-nüş etdikçe kim
Sine-çāk 'uşşāk-ı zāriñ vālih ü Mecnūn olur
  - 3- Etme vā' izden şağın perhiz u 'işmet ey şanem
Bāyezid olsa saña bu hüsñile meftūn olur
- İÜ: 14- a
- 4- Dedim ey meh gāh mey şun gāh nuql-ı büse ver
Dedi olmaz dil-rübālar içre bir kânūn olur
  - 5- Tırfē 'ālemdir bu kim cām-ı şarāb-ı şu' le- tāb
Gāh gül-i gülşen gehi ārāyiş-i kânūn olur
  - 6- Dāmen-i şahrālara düşdü sirişk-i hasretim
'Ālemi ğarķ-āb eder hūnum budur Ceyhūn olur
  - 7- Ey kamer tal' at hayāl-i kāmētiñle dem-be-dem
Serv-veş her mışra' -ı naẓm-ı 'Aziz mevzūn olur

İÜ: 14- a

YK: 11- a/ 11- b

58

fā 'ilātün/ fā 'ilātün/ fā 'ilātün/ fā 'ilün

1- Nev-bahār oldu gönül sūziş-i pür-tābdadır
Şimdilik feyż-i seher-gāh mey-i nābdadır

2- Nāleñi etme bülend-vār öterek ey bülbül⁶⁵
Etme bī-dār o sīmīn bedenim ħābdadır

3- 'Aks-i āyīnede nāz eyler o şīrīn dehene
Nice nāz eylesin arķası mihrābdadır

4- Devre-i çeşm-i siyeh-mestine bī-hūş oldum
'Aql u fikrim daħı bir gerdiş-i girdābdadır⁶⁶

5- Nār-ı hicr ile yanıp cān u cesed oldu remād
Daħı bī-mār gönül cünbiş-i sīmābdadır

6- Bahr-ı hayretde ben üftāde-i emvāc-ı belā
Dil ise zülf-i siyeh-fām ile ħullābdadır

YK: 11- b

7- Böyle ħükm-i ezel etmiştir ezelden taķdīr
Kimi zilletde kimi bister-i sincābdadır

8- Felegin gerdiş-i nā-sāzına düşmüşdür 'Azīz
Daħı ol murğ-ı felāket-zede dülābdadır

⁶⁵ 2- a, nāleñi; nāleni, İÜ.

⁶⁶ 4- b, 'aql u fikr; 'aql-ı fikr, YK.

İÜ: 14- a/ 14- b

YK: 11- b

59

mef'ülü/ mefā'îlü/ mefā'îlü/ fe'ülün

1- Olmam güle şunam elim zülf-i girih-gır
Dīvāneniñ eglencesidir cünbiş-i zencır

2- Ser-germ-i mey mihr ü muḥabbet ola düşdüm
Mest etdi beni 'aşq ile bir ğamzesi şemşır

3- Oldu kalemim bülbül-i nazm-ı gül ḥusnā
Etdi beni şeydā yine bir ğonce-i taşvır

İÜ: 14- b

4- Her ḥādişeden fikr-i ḥirāset ne belādır
Ḥızr eylesin ḥāne-i vırānemi ta' mır

5- Müjgānlarıñ zahmı 'Azizā cigerimde
Etdi beni āmāc-ı sitem nāvek-i taqdır

İÜ: 14- b

YK: 11- b

60

mef' ülü/ fā' ilātü/ mefā' ilü/ fā' ilün

1- Hep tāzesi bu 'ālem-i 'aşkıñ levend olur
Servi bu bāğ-ı hüsni cemāliñ bülend olur

2- Her tārı saña tūrna tilidir oña gülüñ
Ammā ki her hāmı dil-i zāra kemend olur

3- Güftār-ı āb-dārı şekerdir o dil-beriñ
La' l-i leb-i 'aķıķine güldükçe ķand olur

4- Her bir tebessümü açılır ğoncadır hemān⁶⁷
Ammā dehān-ı nāzıķine nūş-ħand olur

5- Hālī degil fevāyidi çokdur suħanlarıñ
Geh şevķ-ı 'aşķa bādī gehī nuş u pend olur

6- Bir noķtadır ĥaķıķat-ı esrār-ı ğüft-ğü
Ammā düşer dehenlere de çün ü çend olur

7- Āzādedir 'Azīz dü 'ālemden ey şanem
Ammā ki çin-i zülfünü gördükde bend olur

⁶⁷ 4- a, her bir tebessümü; her tebessümü, İÜ.

İÜ: 14- b

YK: 11- b

61

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Ejdehâlar mı ya ol zülf-i perîşânlar nedir
Her telinde biñine ol aşılan cânlar nedir
- 2- Der-niyâm iken dağı ğamzeñ meger eyler kıtâl
Çeşm-i pür-ğün ile ol bergeşte-müjgânlar nedir
- 3- 'Azmiñ ey serv-i revân meydân-ı istignâ mıdır
Ol hırâm-ı nâz ol ber-çide dâmânlar nedir
- 4- Peñçeler reng-i ğınâdan mı nigârın oldu yâ
Dest-bürd-i ğamze mi ol saçılan kıanlar nedir
- 5- Peñçe-i şâhîn-i çeşm-i yâra düşdün mü 'Azîz
Sende bu feryâd bu çâk-ı girîbânlar nedir

İÜ: 15- a

YK: 12- a

62

mef' ülü/ fā' ilātü/ mefā' ilü/ fā' ilün

- 1- Ağyāra karşı yāra ne ki bī-direng olur
Kāfir görünce nazra-i çeşmim Fireng olur
- 2- Zülf-i siyāhı pūşış-i Beytü'l-Harāmdır
Yāhūd per-i hümā-yı cināndır çeleng olur
- 3- Müjgān-ı çeşmiñ olmada ağyāra dil-nüvāz
Baña gelince her birisi bir hadeng olur
- 4- Nūş-ı şarāb edince o gül-gün-^ç izārla
Rūy-ı ^ç arağ-pezirine reng üzre reng olur
- 5- Mir'āt-ı müncelī midir ey māh ruḥlarıñ
Kim düşse aña sāye-i Cibril jeng olur
- 6- Rūyuna olsa zülf-i siyāhiñ niķāb-dār
Ṭab' im ğāzabla ebre atılır peleng olur
- 7- Ol teşne-i vişālim ^ç Azizā ki çeşmime
Her bir nigāhda yedi deryā şereng olur

İÜ: 15- a

YK: 12- a

63

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Her ne dem ki ebruvān-ı dil-rübā pür-çin olur
 Āsmān o kavş- i kızağlar gösterip pür-kin olur
- 2- ' Ārızı ki ' aks-i meyden bir gül-i gül-gün-nümā
 Ki tarāvetle nazarlarda gül-i nesrīn olur
- 3- Ki hayāl-i peykeri büt-ğāne eyler ' ālemi
 Ol sebepten büt- perest olmak bize āyīn olur
- 4- Kaṭre kaṭre cem' olup ruḥsārı üstünde ' araḳ
 Āfitāb ile kırān eyler hemān pervīn olur
- 5- Lahzada bir böyle nazm-ı dil-nişin etmek ' Azīz
 Toğrusu kilik-i suḥan-perdāzdan taḥsīn olur

İÜ: 15- a/ 15- b

YK: 12- a/ 12- b

64

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Meh-cebîniñ üzre ol ham-geşte ebrûlar
Yine bu bâzâr-ı hüsniñde terâzular nedir
- 2- Der-kemend etmiş çeker zülfüñ dü-çeşm-i şūhuñu
Bende girmiş iki çeşmiñ mi o âhûlar nedir
- 3- Serv-i kıddimsin pür-âşüb-ı kıyâmet olmasın
Şeş-cihetden ehl-i 'aşkıñda bu yâhûlar nedir

İÜ: 15- b

- 4- Sîmden bir serv-i sîmîn-sâķ [u] sîm-endâmsiñ
Ol hırâm-ı yāl ü bāl ol sîm bâzûlar nedir
- 5- Hoķķa-i maşnū' a-i mercândır gūyâ lebiñ
Jâle mi içinde dendân mı o lü'lü'ler nedir
- 6- Ey göñül bilmem ne vahşîniñ yine hayrânısın
Deşt-i miñnetde yine bunca tekâpûlar nedir

YK: 12- b

- 7- Toğmadın her dil-rübâniñ 'âşık-ı meftûnusun⁶⁸
Bilmezem hergiz 'Azîzâ sende bu hûlar nedir
- 8- Merdüm-i çeşmiñ mi yâ iki ferişte beççe mi
Âşiyâniñdan baķan iki perestûlar nedir

⁶⁸ 7- a; meftûnusun; meftûnusun, YK.

İÜ: 15- b

YK: 12- b

65

mef' ülü/ fā' ilātü/ mefā' ilü/ fā' ilün

1- Dil-ber ki ğayra meclis-i mey içre rām olur
 Āb-ı hayāt olsa baña mey harām olur

2- Ruhsār-ı āliñe düşicek tã'ir-i nigāh⁶⁹
 Her müy-ı zülf-i pür-girihî aña dām olur

3- Ol nañl-ı tãze ben çemenistān-ı 'ālem
 Bir kāmēt-i bülend ile serv-i hırām olur

4- Bî-tāb etdi nükhet-i ruhsārı 'ālemi
 Būy-ı gülüñ koğar mı el-Ḥağ [ol] zükām olur

5- Düşse hayālî ol büt-i taşviriñ 'āleme⁷⁰
 'Uşşāğ-ı zāra bā' iş-i terk-i niyām olur

6- Hoşdur fūrūğ-ı şu' le-i kändîli mescidiñ⁷¹
 Ammā zücācı mey-kedeye turfe-cām olur

7- Tab' a selāset el vericek nazm-ı āb-dār⁷²
 Böyle 'Azîz şüh peçeli iltizām olur

⁶⁹ 2- a, tã'ir; tãyir, İÜ.

⁷⁰ 5-a, hayālî; hayāl- i, İÜ.

⁷¹ 6- a, kändîli; kändîl- i, İÜ.

⁷² 7- a, el vericek; āl vericek, İÜ.

İÜ: 15- b/ 16- a

YK: 12- b

66

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Şafha-i kudretde naqşın çünki taşvîr etdiler
Zülf-i pür-piçin müsel sel iki zencîr etdiler

2- Ebruvânın gösterip ' aynı iki şekl-i kemân⁷³
Ser-te-ser müjgân-ı çeşmiñ ile pür-tîr etdiler

3- Çeşmiñi cellâd-ı hûn-âşâm edip rûz-ı ezel
Gamzeñi gûyâ aña ser-tîz-i şemşîr etdiler

İÜ: 16- a

4- Tal' atın işrâk edince maşrıq-ı envârdan
Bu zemîn ü âsumânın halkı tekbîr etdiler

5- Olmadı bî-mâr-ı çeşmün bir ifâkat bulmadı
Şimdi kan içmek devâsın aña tedbîr etdiler

6- Bulmadım hergiz dehânın vaşfına naqş u nişân
Bilmezem ehl-i suhan aña ne ta' bîr etdiler

7- Sen ' Azîzâ eyleme min ba' d ümmîd halâş
Dil-rübâlar zülfünü şimdi girih-gîr etdiler

⁷³ 2-a, şekl- i; şekli, YK / kemân; hilâl, İÜ.

İÜ: 16- a

YK: 12- b/ 13- a

67

mef'ülü/ fâ' ilätü/ mefâ' ilü/ fâ' ilün

1- Dâmen-güşâde fâriğ olup kûhsârlar
Fıkr-i muhâfazatla muqayyed hisârlar

2- Emvâc-ı lehce hânde-i dendân-nümâ eder⁷⁴
Feryâd eder tãbânçe-i mevce kenârlar⁷⁵

3- Yuhyî Yümît ismini Hâllâk-ı Vâhidîñ
İşbât eder bakılsa hâzân [u] bahârlar

YK: 13- a

4- Gül-geşt-i gülşen eylese ol hoş-hırâm-ı nâz
El kıldırır du' âya ser-â-ser çenârlar

5- Ey serv-i nâz seyr-i temâşâ-yı bâğa çık
Berg-i bahâr ayağına saçsın nişârlar

6- Bâzâr-ı nev-bahâra gelip kâr-bân-ı ğayb
'Arz etdi müşterîlerine yâd-gârlar

7- Aqlâma verdi feyz-nümâ mâye-i şifât
Açdı 'Azîz tâze [o] gül-âbdârlar

⁷⁴ 2- a, lehce; lehce- i, YK.

⁷⁵ 2- b, tãbânçe- i, tãpânçe, İÜ.

İÜ: 16- a/ 16- b

YK: 13- a

68

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

1- Zamānlardır ki künc-i ğamda ten bī-hūş-ı hasretedir⁷⁶

Gözüm hayretde cān firqatde dil hāmūş-ı hasretedir⁷⁷

2- Ğarīķ-ı mevc-ber-mevc-i televvün olduğum geçdi⁷⁸

Benim şimdi derūnum ser- be-ser pür-cūş-ı hasretedir

3- Ne meclislerdesin hem- bezm-i germ-ā-germ-i ūlfetsin

Benim ey kanlı zālīm leblerim mey-nūş-ı hasretedir

4- İrer yeter du' āmız menzīl-i kaçda bi-izni'llāh

Anıñ zīrā kemāli hālıyā āğūş-ı hasretedir

İÜ: 16- b

5- 'Alem olsa 'aceb mi şahn-ı şahrā-yı kıyāmetde

'Azizā rāyet-i āh-ı derūn hem-dūş-ı hasretedir

⁷⁶ 1- a, bī- hūş; med hūş, İÜ.

⁷⁷ 1- b, dil hāmūş; cān hāmūş, İÜ.

⁷⁸ 2-a, olduğum; olduğunı İÜ.

İÜ: 16- b

YK: 13- a

69

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Bir yaña cān zaḥm-1 tīg-1 ğamzeden feryād eder
Bir yaña dil şabr-1 derde cāndan istimdād eder

2- Şūr-1 fitne nāz u ğamze 'ālemi etmiş ḥarāb
Bī-mürüvvet çeşmi dā'im ğamzeye imdād eder⁷⁹

3- Çeşm-i şūr-engīzi bilmez ḥarf-i mektebden ḥaber
Siḥr ü efsün ile her dem ğamzesin irşād eder

4- Qanda baqsam fitne-i çeşm-i müheyyā-yı belā
Fitne-i āḥir zamān 'ālemleri ber-bād eder

5- Feyz-i imdād-1 Ḥudādır ḥāmeyi gūyā eden
Ḥāme fehm etmez 'Azīz anı baña isnād eder

⁷⁹ 2- b, dā'im; dāyim, İÜ.

İÜ: 16- b

YK: 13- a/ 13- b

70

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

1- Cemāl-i hüsn-i şerm-ālūd-ı dil-dārım hicāb ister
O mir'āt-ı mücellāya mücāz ebr-i niķāb ister

2- Žiyā-yı dīde-i 'uşşāķı dīdār-ı muşaffādır⁸⁰
Ki rüz-ı rüşenāya lā-cerem bir āfitāb ister

3- Tekellüfsüz iķer ķanın o ķeşm-i mest 'uşşāķıñ⁸¹
Ĥumār-ālūd olan bed-mest elbetde şarāb ister

4- Göñül vīrānlıķ semtin dutar pīş-i nigāhında
Ki bir mi' mārdir ķeşm-i füsün-sāzı ĥarāb ister

YK: 13- b

5- Müdāmā şād-menddir ol ķişi devr-i 'ālemde
Ser-ā-ser 'ālemi kendiden a' lā kām-yāb ister

6- Sefid olduķça mūy-ı rīşim oldu ģafletim efzūn⁸²
Ki hengām-ı şabāh olduķça ķeşm-i ĥalk ĥāb ister

7- Ķapılmaz dil 'Azizā gördüğü her sāde-ruşsāra
Gedādır kendi ammā dil-berin 'ālī-cenāb ister⁸³

⁸⁰ 2- a, uşşāķı, 'uşşāķ- ı, YK.

⁸¹ 3- a, ķanın; ķanıñ, İÜ.

⁸² 6- a, mūy- ı rīşim oldu; rīşim mūy oldu, İÜ.

⁸³ 7- a, dil- berin; dil- beriñ, İÜ.

İÜ: 16- b/ 17- a

YK: 13- b

71

mef' ulü/ mefā' ilü/ mefā' ilü/ fe' ülün

- 1- Bülbül ezeli gülşene bî-gâne degildir
Dil-süz gam-ı aşk ise pervâne degildir

İÜ: 17- a

- 2- Dîvâne demek vâlih ü şeydâ-yı cemâle
Ol aşık-ı sevdâ-zede dîvâne degildir

- 3- Mescidde dehen-beste olan na' ra-i Hûdan⁸⁴
Feryâd edicek gûşe-i mey-hâne degildir

- 4- Zâhid çek iç al bâdeyi ser-mest-i cünûn ol⁸⁵
Hüşyâr olacağ şubha-i şad-dâne degildir

- 5- Bir şûr olacağ rağşa girer şûh-perîler
Mînâ-yı meye deme perî-hâne degildir

- 6- Biz hem tıparız hem çekeriz bûs u kenâre
Zirâ bütümüz nağş-ı şanem-hâne degildir

- 7- Bu âlem-i imkâna misâfir ola düştük
Ma' nîde Azîzâ bu bize hâne degildir

⁸⁴ 3- a, na' ra- i hû; na' ra hû, İÜ.

⁸⁵ 4- a, bâdeyi; bâde- i, İÜ.

İÜ: 17- a

YK: 13- b

72

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Bir yere cem' oldu erbāb-ı hıredde pīrler
Etdiler ben mübtelā-yı 'aşk için tedbīrler
- 2- Dediler sevdā-yı 'aşka çünki oldu mübtelā
Zülf-i dil-berden gerekdür boynuna zencīrler
- 3- İftihārımdır benim zencīr-i zülf-i dil-rübā
Zirā kim zencīr ile ārām ederler şīrler
- 4- Üstüme çeşmi hadeng atmaktadır zülfi kemend⁸⁶
Ğamze-i mesti çeker hançer gehī şemşīrler⁸⁷
- 5- Sebkat-i taqdīr mevcūd-ı ezelden qar- ger
Sebkat-i taqdīre tedbīr eyleyemez te 'şīrler
- 6- 'Azm-i mescid etdigim gūş eyleyip pīr-i muġān
Etdi bu ser-mest-i 'aşka 'unf ile tekdīrler
- 7- Yine hāmeñ sīhrile i' cāz eder izhār 'Azīz
Bu gāzellerle nedir bu cān-fezā ta' bīrler

⁸⁶ 4- a, çeşmi; çeşm- i, YK.

⁸⁷ 4- b, ġamze- i mesti; ġamze mesti, İÜ.

İÜ: 17- a/ 17- b

YK: 14- a

73

mef' ulü/ fā' ilātü/ mefā' ilü/ fā' ilün

1- Dil 'aklı mübtelā-yı belā-yı cünün bulur
'Aql ise her nefesde dili bī-sükün bulur

2- Ammā ki qahramān [u] dilir 'aşkı bī-zevāl
Müşünde hem dili vü hem 'aklı zebün bulur

İÜ: 17- b

3- Vārūn mı çekdi naqşını erbāb-ı dānişin
Bahtın görünce āyinede ser-nigün bulur

4- Hünin-dilān-ı 'aşq deger cām-ı 'ayşına
Āb-ı hayāt kıoysa da ol demde hün bulur

5- Pervāne dönse şem' -i tecellī-i Tūrda⁸⁸
Kendide yine sūziş-i tāb-ı derün bulur

6- Erbāb-ı 'aşq vādī-i hayretde mest iken⁸⁹
Her hār-pā hālīdeyi bir reh nümün bulur

7- Deryā kıumıyla şaysa kışi derdimiz bizim
Zannım budur ki yine 'Azizā füzün bulur

⁸⁸ 5- a, tecellī- i Tūr; tecellī Tūr, İÜ.

⁸⁹ 6- a, vādī- i hayret; vādī hayret, İÜ.

İÜ: 17- b

YK: 14- a

74

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- İttifāk etdi helākim ol muqavves qaşlar
Birbirine meşveretler yine verdi başlar
- 2- ʿ Aşq eger bir büstān-ı mīve-perver olmasa
Pes niçün erbābına her-bār atarlar qaşlar
- 3- Āfitāb-ı hūsn-i yārı şorma nā-binālara
Rüz-ı rüşenden haber-dār olamaz huffāşlar
- 4- Baht eger olsa qavī bigāneler qardaş olur
Çün ola ṭālīʿ nigūn düşmen olur qardaşlar
- 5- Bulmaz encāmıñ çü ʿ aşkın gülleri dem-sāz ʿ Azīz
Her ne dem ki ḫatm eder biter yeñiden başlar

İÜ: 17- b/ 18- a

YK: 14- a

75

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

1- Ehl-i 'aşka gerçi şahbâ neş'e-i sevdâ verir⁹⁰

Bir nefes olsun hele 'âlemden istignâ verir

2- İsteme feyz-i ferâgat sübhâ vü seccâdeden⁹¹

Anı ehl-i meclise sâgar ile mînâ verir

3- Ebrûvân-ı dil- bere mihrâb-ı 'aşkdır vesîm

Zâhid-i kec-bîn döner tab'ınca hayât

4- Sen baña kâlâ- yı vaşlıñ evc-i istignâda hayât⁹²

Yohsa erzân kıymet ile her büt-i ra' nâ verir

5- İstemem vaşlıñ baña düşnâmiñ ile râygân

Nazra-i ruhsâr-i âliñ baña istignâ verir

İÜ: 18- a

6- İsteme maḥlûk-ı 'âcizden 'Azîzâ maḥlabiñ

Herkesiñ maḥşûdunu çün Ḥazret-i Mevlâ verir⁹³

⁹⁰ 1- a; şahbâ neş'e- i sevdâ; sevdâ neş'e- i şahbâ, İÜ.

⁹¹ 2- a; sübhâ vü seccâde; sübhâ- i vü seccâde, YK.

⁹² 4- a, sen; señ, YK. Bu beyit YK' da defterin kenarına yazılmış.

⁹³ 6- b, çün Ḥazret- i Mevlâ verir; çün Mevlâ verir, İÜ.

İÜ: 18- a

YK: 14- b

76

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Olsam 'aşkından berī dāmān-ı yār elden gider
Dāmen-i vaşla şarılsam ihtiyār elden gider

2- Tutmadım bāzū-yı himmetde 'uqāb-ı maṭlabı
Ḥavfım oldur tã'ir-i maqşad uçar elden gider⁹⁴

3- Dāne-çin etdim dirīğa şāh-bāz-ı himmeti
Qorqarım ki bu hevālarda şikār elden gider

4- Zühd ü taqvā leşkerinden qaldı ḥālī ḥışn-ı ten
Qaşd eder ḥavfım budur düşmen ḥişār elden gider

5- 'Ömr[ü] pencāha erişdi tende tãkat qalmadı
Bir gün olur kuvvet ile iktidār elden gider

6- Ḥavf-ı Ḥaḳdan şarf olunmazsa şirk-i ḥün-feşān
Naqd olur itlāf-ı eşkdir nişār elden gider

7- Ziver-i iḥlāş ile imānım etmezsem kavī
Qorqarım bir gün 'Aziz ol yād-gār elden gider

⁹⁴ 2- b, tã'ir; tãyir, İÜ.

İÜ: 18- a

YK: 14- b

77

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Sūz-ı dileden olmasa cānlarda bu ikādlar
Dem-be-dem olmazdı ' uşşāk içre bu feryādlar
- 2- Hep seniñ bī-rahm olan çeşm-i füsün-sāzıñ mıdır⁹⁵
Bā' iş-i ğavġā-yı ' ālem mūcib-i peydālar
- 3- Ğālib olmağ leşker-i küffār-ı hicrān olur
Etmez ise ceyš-i istignā aña imdādlar
- 4- Halka-i çeşm-i ğazāli eylemiş dām-ı hayāl
Şayd için ol āhū-yı pür vahşī şayyādlar
- 5- Hep güzel taşvīr ederler nağş-ı şūh-ı dil-keşiñ
Fitne- i çeşmiñde ' ācizdir velī Behzādlar
- 6- Tavr-ı şānımdır bu ğam iklīm-i ' aşkıñda seniñ⁹⁶
Sa' y eder mağv edemez anı nice Ferhādlar
- 7- Hāme-i mu' ciz- beyānıñ taraf-ı sihr-engīz olur
Kim ' Azizā gösterür nazmıñda nev-icādlar

⁹⁵ 2- a, seniñ; dili, İÜ.

⁹⁶ 6- a, ' aşkıñda; ' aşkıñda, İÜ.

İÜ: 18- b

YK: 14- b/ 15- a

78

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Dāmen-i pīrāheni ol gül-ruḥuñ güllāc olur⁹⁷
Cünbiş-i müjgānı çeşm-i hürdan mevvāc olur

2- Eylese āyīneye ol māh-ı ṭal' atla nigāh
Selsebīl ü ḥavz-ı Kevşer gibi pür-emvāc olur⁹⁸

3- Cem' edip der-çenber etmiş ṭurre-i müşgīnini
Şimdi bilmem dil bu çenberden nice ḥallāc olur

4- Tār [u] pūd-ı şu' le-i endīşe-i bārīkden
Bu nesīc-i nāz-ı yāra ṭal' at-ı dībāc olur

5- Perde-i çeşm-i perīden işlemiş gül-gün kabā
Āferīn üstād-endīşem ' aceb nessāc olur⁹⁹

YK: 15- a

6- Her kemān-ebrū ki tīr-i ğamzesin der-şāşt eder¹⁰⁰
Aña qarşı sīne-i mecrūhumuz ammāc olur

7- Vaşf-ı ḳaddi pāy-tā-ser ol ḳıyāmet-ḳāmetiñ
Ḥāme-i nazma ' Azīzā süllem-i mi' rāc olur

⁹⁷ 1- a, pīrāheni; pīrāhen, İÜ

1- a, ol; o, İÜ.

⁹⁸ 2- b, kevşer gibi; kevşerden, İÜ.

⁹⁹ 5- b, üstād- endīşem; üstād u endīşem, YK.

¹⁰⁰ 6- a, ğamzesin; ğamzesiñ, YK.

İÜ: 18- b

YK: 15- a

79

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Rind-i mey-perver ki bezm-i 'işretiñ cāmın görür¹⁰¹

Bu cihāniñ ne kudüratıñ ne ālāmın görür¹⁰²

2- Çeşm-i 'aşıkdır o şāf āyine-i pür-feyz kim

Her perī-tal' at aña baqdıqça endāmın görür¹⁰³

3- Zāhidi ben bādeden perhiz-kār etdim kıyās

O mekir düşdükce bezmiñ cām-ı gül-fāmın görür¹⁰⁴

4- Būse-i ruhsār-ı yār için gönül feryād eder¹⁰⁵

Ṭıfl olan elbetde her bir mīveniñ hāmın görür¹⁰⁶

5- Sīnemiz tīr-i teğāfülden hemān ğırbāldır

Her hādeng atdıqca müjgānı bu nā-gāmın görür¹⁰⁷

6- Dest uran māl-ı yetīme 'arşa-gāh-ı haşrde

Piş-gāh-ı Hāzret-i Hāqda ser-encāmın görür¹⁰⁸

7- Āşinā-yı çeşm-i pür-efsün-ı cānāndır 'Aziz

Ṭıfl-ı dil hep bāğ-ı hüsnüñ acı bādāmın görür¹⁰⁹

¹⁰¹ 1- a, 'işretiñ; 'işretin, YK.

1- a, cāmın; cāmiñ, İÜ.

¹⁰² 1- b, ālāmın; ālāmiñ, İÜ.

¹⁰³ 2- b, endāmın, endāmiñ, İÜ.

¹⁰⁴ 3- b, gül- fāmın, gül- fāmiñ, İÜ.

¹⁰⁵ 4- a, gönül feryād eder; feryād eder, İÜ.

¹⁰⁶ 4- b, hāmın; hāmiñ, İÜ.

¹⁰⁷ 5- b, nā- gāmın; nā- gāmiñ, İÜ.

¹⁰⁸ 6- b, encāmın; encāmiñ, İÜ.

¹⁰⁹ 7- b, dil hep bāğ; dil bāğ, İÜ.

7- b, bādāmın; bādāmiñ, İÜ.

İÜ: 18- b/ 19- a

YK: 15- a

80

mef' ulü/ fâ' ilätü/ mefâ' ilü/ fâ' ilün

- 1- Bezm-i cihānda ' ayş-ı müdām eylemiş mi var
Taḥsīl-i keyf-i cām-ı merām eylemiş mi var¹¹⁰

İÜ: 19- a

- 2- Bu inqılāb-ı dem-be-dem-i rüz-gār ile
Dā'im livā-i kāmı ḥırām eylemiş mi var
- 3- Ezdād-ı çār ile müterekkib iki cihān
Vaz' -ı esās-ı қаşr-ı devām eylemiş mi var
- 4- Ne bār-gāh-ı devr-i felek bī-қarār iken
Deşt-i emelde dārb-ı ḥıyām eylemiş mi var
- 5- Her intihāda başla yine ibtidāsına
Ders-i kitāb-ı ' aşqı tamām eylemiş mi var
- 6- Naқş-ı şuver ta' ayyün-i mevc-i ḥayāl iken
Tertīb-i şaff-ı beyt-i nizām eylemiş mi var¹¹¹
- 7- Bu devḥa-i mecāz-ı ḥazān der-fezā iken
Naḥl-ı merām-ı tām-ı kıyām eylemiş mi var
- 8- Koy ḥ'āb-ı ḡafleti geçe gör tiz tiz ' Azīz
Cisr-i fenāda rabṭ-ı zimām eylemiş mi var

¹¹⁰ 1- b, keyf- i cām; keyfiyyet- i cām, YK.

¹¹¹ 6- b, şaff- ı beyt- i nizām; beyt- i şaff- ı nizām, İÜ.

İÜ: 19-a

YK: 15-a

81

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Bâğ-ı hüsniñ mısr-ı servi kaçan mevzün olur

‘Andelibân-ı çemen ol bâğda Mecnün olur

2- Baqmaz ol ser-mest-i hüsni ü nâz mînâ-yı meye¹¹²

‘Aksini âyîne de görse ruḥı gül-gün olur

3- Tâli' im ber-geştedir mir'ât-ı hüsni-i yârda

Herkesiñ ‘aksi belli âyîne de vârun olur¹¹³

4- Ol ğanî-yi muḥsin[ü] taḥsîn ki bezl-i māl eder

Yoḥsa māl ile yere geçmiş niçe Qârün olur

5- Geç tegâfülden mürüvvet-pîşe ol ey mâh kim

Qalb-i meksür-ı ‘Azîz bî-nevâ maḥzün olur

¹¹² 2-a: hüsni ü nâz; hüsni- i nâz, İÜ.

¹¹³ 3-b: herkesiñ; herkesin, İÜ.

İÜ: 19-a/ 19-b

YK: 15-b

82

mef' ulü/ fā' ilātü/ mefā' ilü/ fā' ilün

1- Hürşid-i ʔal' atıñla ʔamer bī-mecāl olur
Gökden gören cemāliñi ey meh hilāl olur¹¹⁴

2- Sen āsumān-ı meşreb olaldan bu hüsñ ile¹¹⁵
Üftādeler yoluñda seniñ pāy-māl olur

3- Bu tābiş-i cemāl-i cihān-tāb ile seniñ
Rūyuña baʔmaq ' āşıʔa emr-i muhāl olur

İÜ: 19- b

4- Bir kez gören cemāliñi mir 'āt-ı şafda¹¹⁶
Teşvīr-i şūr-ı ' aşıñ ile bī-mişāl olur

5- Āyīnelerde ' aks ile nāz u naḥveti
Bir gün ' Azīz o mäh-liḳāñıñ ḥayāl olur

¹¹⁴ 1-b: cemāliñi; cemālini, YK.

¹¹⁵ 2-a: sen; señ, İÜ.

¹¹⁶ 4-a: cemāliñi;cemālini, İÜ.

İÜ: 19-b

YK: 15-b

83

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Hınçerin ol ğarra ser-mestim ki kınından çeker¹¹⁷

Āb-ı hayvān gösterir zann etme kınından çeker

2- 'Arşa-gāh-ı haşrda dāmānı girmezse ele¹¹⁸

Ehl-i derd ol dil-rübāyı āstīninden çeker¹¹⁹

3- Sāde şu içmez semender-meşreb olan rind-i 'aşk¹²⁰

Bāde-i nābiñ dem-ā-dem āteşininden çeker

4- Ne cefā ne hicr u firqatden çeker 'aşık ğamı

Hep diliñ sūz u güdāz-ı āh enīninden çeker

5- Tār-pūd-ı cāme-i nazmı 'Āziz ehl-i suhan

Kār-gāh-ı hāme-i sihr āferininden çeker

¹¹⁷ 1-a: hınçerin; hınçeriñ, YK.

¹¹⁸ 2-a: haşrda; haşrda, İÜ.

¹¹⁹ 2-b: dil- rübāyı; dil- rübā-yı, İÜ.

¹²⁰ 3-a: sāde; şāde, İÜ.

İÜ: 19- b

YK: 15-b

84

mef' ülü/ fā' ilātü/ mefā' ilü/ fā' ilün

1- Pervāz edince murğ-ı hüsün āşiyān qalır
Cān gitse aşında bu ten-i nā-tüvān qalır

2- Zūr-ı kemān-keşān ile tır olsa ber-hevā
Ḥamyāze-i taḥassür ile her kemān qalır¹²¹

3- Bār-ı ta' allükāt eder insānı pā-der-gil
Bu sızılık muḥātaradır kār-bān qalır¹²²

4- Olsa ne deñli bülbül ü gül hem-dem ü qarın¹²³
Bülbül gider zamān gelicek gül-sitān qalır

5- Söz ölmez oğludur şu' arā kısmınñ 'Aziz
Şā' ir beḳāya gitse sözü bir nişān qalır

¹²¹ 2-b: ḥamyāze; hemyāze, YK.

¹²² 3-b: muḥātaradır; muḥātırıdır, İÜ.

¹²³ 4-a: hem-dem u qarın; hem-dem-i qarın, YK.

İÜ: 19- b/ 20- a

YK: 15- b/ 16- a

85

mef' ulü/ fâ' ilätü/ mefâ' ilü/ fâ' ilün

1- Her şahşı mübtelâ-yı belâ âşinâ şanır¹²⁴

Kâfir görünce naqş-ı Mesîhi Hudâ şanır

2- Mecnûn-ı 'aşk neş'e umar çeşm-i kürden

Her bir serâbı teşne-ciger görse mâ şanır

İÜ: 20- a

3- Zehr-âb-ı 'aşk 'âşıkâ şîrîn-güvârdır

Bimâr-ı 'aşk seng-i belâyı devâ şanır¹²⁵

4- Herkes mezaķı üzre kıyâs eyler 'âlemi

Ol bî-vefâ bizi daķı hep bî-vefâ şanır

YK: 16- a

5- Mest-i mey-i piyâle-i şürbü'l-yehüd iken

Gör ki 'Aziz kendisini bî-riyâ şanır¹²⁶

¹²⁴ 1-a: şahşı; şahş-ı, İÜ.

¹²⁵ 3-b: belâyı; belâ-yı, İÜ.

¹²⁶ 5-b: vezin bozuk.

İÜ: 20- a

YK: 16- a

86

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Şanmañız mevtiyi kim maqtül-i bî-dād oldular
Milket-i bâķiye pervāz edip āzād oldular

2- Sen ĥarābāt ehlini taĥķir etme zāhidā
Niceler bezm-i ĥarābāt içre ābād oldular

3- Niceler milket-i Süleymān diyü etdiler heves
Āķibet ol taĥt-ı fānī üzre berbād oldular

4- Niceler el çekdi Ālemden çekip cām-ı bekā¹²⁷
Şerbet-i şehd-i şehādet nūş edip şād oldular

5- Niceler bülbül gibi destān-serā-yı Āşķ olup
Fen-i eşāra Āzizā böyle üstād oldular

¹²⁷ 4-a: niceler el çekdi; nice el çekdi, İÜ.

İÜ: 20- a

YK: 16- a

87

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

- 1- Bize bu gevher-i Hâkdan bir emānetdir
Anı hıfz etmemek şanduka-i dilde hıyānetdir
- 2- Bizi temyız için hayvān-ı ğayr-ı nātıkından Hâk
Bize teklif-i imān eyledi gör ne sa' ādetdir
- 3- Fenā mülkünde bākī kim alır şāh u gedālardan¹²⁸
Selāmet ister iseñ bil ki şulţānlık ' ibādetdir
- 4- Bu tünd-bād-ı pür-şūr-ı havādişden emān olmaz
Hālāş ile ' ibādet keştī-i Nūha selāmetdir
- 5- Riyā vü ' ucbu terk et ' arşa-i kibre ayak başma
Der-i Hālā-ı Bārīde bu mabūl istiānetdir¹²⁹
- 6- Muīm ol merkez-i şer' -i şerīfden inhīrāf etme
O şer' -i pāke ancak itirām-ı ' ayn diyānetdir
- 7- Ümīdin kesme ' işyān ile ğufrān-ı İlāhīden¹³⁰
Hūdāya ' afv ' Azīzā ullara ' işyān ' ādetdir

¹²⁸ 3-a: bākī kim alır şāh u gedālardan; kim bākī şāh- ı gedālardan, YK.

¹²⁹ 5-b: bu makbūl; çü mabūl, YK.

¹³⁰ 7-a: ümīdin; ümīdiñ, İÜ.

İÜ: 20- b

YK: 16- a/ 16- b

88

Harfû'z- Zâ¹³¹

mefâ' ilün/ mefâ' ilün/ mefâ' ilün/ mefâ' ilün

1- Tûrâb-ı mağdem-i cânândan a' lâ câme-ğ'âb olmaz

Firâş-ı hâk-sârîde şafâvâr ıztırâb olmaz

2- Kânâ' at külheni çek çeşm-i cāna rāhat istersen

Cihānda andan a' lâ tütîyâ-yı müsteṭâb olmaz

3- Tehîdir cāmvârdan felek-i feyz-i şerâ-veşden

Hâbâb-ı ser-nigün-ı bûşda büy-ı şarâb olmaz

4- Diliñ envârma olmaz bedel şad-pertev-i idrâk

Nice necm ü Şüreyyâ ile meh-tâb âfitâb olmaz

5- Ne mümkün 'akl-ı nâkış reh-ber olmağ ser-ver-i 'aşğa

Düm-i rübâh 'aşâ-yı şîr- i mest pür-şitâb olmaz

YK: 16- b

6- Dü 'âlem 'âşığa perde olur mu seyr-i dîdâra

Dü cām-ı 'aynek-i şâf 'ayn-ı insāna hicâb olmaz¹³²

7- Gelir mi ıztırâb ehl-i dile şür-ı havâdişden¹³³

Ki âb-ı katre-i cevherde mevc-i inqılâb olmaz

¹³¹ Harfû'z- Zâ, İÜ' de yok.

¹³² 6-b: şaf-ı 'ayn-ı; 'ayn-ı şaf-ı, İÜ.

¹³³ 7-a: ehli dile; ehl-i dile, İÜ.

8- Seni mey-ḥāne-i nāz-ı teğāfūlden gören ‘āşık¹³⁴
Nice tā ḥaşr olunca mest-i medhūş u ḥarāb olmaz

9- ‘Azizā bā‘ iş-i ğufrān olur ‘isyān-ı elem çekme
Buña bahşāyiş-i Ğaffār derler irtiyāb olmaz

İÜ: 20- b

YK: 16- b

89

fē‘ ilātün/ fē‘ ilātün/ fē‘ ilātün/ fē‘ ilün

1- Evc-i ḥüsne seni ḥürşid-i dıraḥşān biliriz
Ṭal‘ atıñ āyīnede bir meh-i tābān biliriz

2- Bizi her laḥzada biñ nāz ile etme bīmār
Seni ‘İsī gibi biz derdlere dermān biliriz

3- Seni her laḥza ferāmūş edemez ‘uşşākız¹³⁵
Sīnede ‘aşk-ı ciger-ḥ‘ārıñı imān biliriz

4- Bizi mey-ḥānede görmek ile tekfir etme
Zāhidā biz seni zāhirde Müselmān biliriz

5- Gül gibi ey perī açılma hemān gördüğüne¹³⁶
Gülşen-i ḥüsne seni ğonce-i ḥandān biliriz

6- Ḥaḫkı bir bildigimiz gibi Ḥudā şāhiddir
Bāğ-ı ḥüsne seni bir serv-i ḥırāmān biliriz

7- Defter-i āmed u reft bilmeziz ammā ki ‘Aziz
Şu‘ arādan geçinir defter-i dīvān biliriz

¹³⁴ 8-a: teğāfūlden; teğāfūlde, YK.

¹³⁵ 3-a: her laḥza; bir an, YK.

¹³⁶ 5-a: gördüğüne; gördüğüne, İÜ.

İÜ: 21- a

YK: 16- b

90

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

1- Bize bāl-i ferāğ dāmen-i āsāyiş naşib olmaz¹³⁷

Hezār-ı nāle perverd-i ğamız bizde şekīb olmaz

2- Gülistān-ı haķīkat bülbülü hāmūş olur ekşer olmaz

Gül-i taşvīr-i hūsn-i yāra gūyā ' andelīb olmaz

3- Bilir her derde çāre çeşm-i pür-efsün-ı yār ammā

Ġarībān-ı şikeste-hātıra hergiz tabīb olmaz

4- Ġarībim bir niġāhıñla beni şād et dedim yāra

Dedi kim şehr-i ğamdır şehrimiz bunda ğarīb olmaz

5- Eyi elmāsı olurmuş bāğ-ı ruhsārıñ dedim cānā

Dedi kim bundan a' la bāğ-ı behcet içre sīb olmaz¹³⁸

6- Bizim pīr-i muġāndır nāşiḡ-i kürsimiz ey zāhid

Buñā mey-hāne derler gel mey iç bunda haṡīb olmaz

7- Egerçi naķş-ı gülüñ pāk-ı Behzāda sözüüm yoķdur

'Aziz ol büt-i ra' nāveş ama dil-firīb olmaz

¹³⁷ 1-a: bāl-i ferāğ dāmen-i āsāyiş; bāl u firāğ dāmen u āsāyiş, YK.

¹³⁸ 5-b: bundan; bunda, İÜ.

İÜ: 21- a

YK: 17- a

91

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

- 1- Murād üzre felek bir ān laḥza müstaḳīm olmaz
Nedem vardır ki dil āzürde-i çarḥ-ı le'ım olmaz
- 2- 'Ulüvdür hep bir ki aḥker-nümâdır külleri 'aşkıñ
O bâğ-ı âteş-efrüz-ı maḥabbetde nesīm olmaz
- 3- Ne deñli mû-şikāfān ihtimāmen şarf-ı zühd et
Muḥāl ol mūmiyān-ı nāz-perverdiñ dü-nīm olmaz
- 4- Sirişk-i ter düşerse gūşe-i dāman-ı dil-dārā
Olursa gevher-i ğaltān olur ammā yetīm olmaz
- 5- Dil-i çāk olsa da ta' mirden rencürdur cānān
Tanin eyleser de dest-i nevāzişde selim olmaz
- 6- Naḥāfet üzredir erbāb-ı 'aşkın ekşer eşḥāş¹³⁹
Belī gülzār-ı ḥüsnüñ bülbül-i zārı cesim olmaz¹⁴⁰
- 7- Suḥan-perver suḥan-fehm olmaḳ ister yoḥsa 'ālemde
Tekellüm etmek ile cā-be-cā tūtī nedim olmaz
- 8- Edādır ehl-i ḥüsnü ṭab' a çesbān eyleyen yoḥsa
Gül-i taşvīr-i rengin-i münakkaşda şemim olmaz
- 9- Hülüş-ı süz-i dil şarf-ı kelāmıñ lāzımındandır
'Aziz Tūra her pervāz eden zāhid Kelim olmaz

¹³⁹ 6-a: naḥāfet; naḥāfet, YK.

¹⁴⁰ 6-b: bülbül-i zārı; bülbülü zārı, İÜ.

İÜ: 21- b

YK: 17- a

92

mef' ulü/ fā' ilātü/ mefā' ilü/ fā' ilün

1- Sen serv-i sebz-i nāz göñül kımrı-i niyāz¹⁴¹

Yağşı yaraşdı gülşen-i hüsne niyāz u nāz

2- Kim fark ederdi kâzibi 'uşşāk-ı şādıkı

Hürşid-i rüyuñ olmasa mir 'āt-ı imtiyāz

3- Ben gerçi cüy-bār-ı sirişk eyledim telef

Ol serv-i nāzım oldu veli hayli ser-firāz

4- Etmez eşer o seng-dile n'eyleyim dirig

Feryād-ı şubh-gāh ile bu nāle-i dirāz

5- Ey eşk-i-ter 'Azīze sen et bāri merhamet

Bağdı kül etdi bağrını bu sūziş ü güdāz

¹⁴¹ 1-a: kımrı-i niyaz; kımr-i niyāz, İÜ.

İÜ: 21- b

YK: 17- a

93

mef' ülü/ mefā' ilü/ mefā' ilü/ fe' ülün

- 1- Ezkār-ı dilim sübhā-i ser-tāra şığışmaz
Küfr-i şanemim halkā-i zünnāra şığışmaz
- 2- Deryā-keş ol ey ' aşık-ı maḥmūr-ı melāmet
Kim bāde-i ' aşk sāğar-ı ser-şāra şığışmaz
- 3- Bir ḥabbe iken kısmetim anbar-ı kadrden
Tül-i emelim ' ālem-i efkāra şığışmaz
- 4- Çāk oldu bülenden aşğa düşdü kuşağı
Bālā-peş-i nāzı kemer-i yāra şığışmaz
- 5- Ben rāzı edem cennete n'eyleyim ' Azīzā¹⁴²
Kim heşt behište dil-i āvāre şığışmaz

¹⁴² 5-a: ben rāzı edem cennete; ben rāzı cennete, İÜ.

İÜ: 21- b

YK: 17- b

94

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Vālih-i hüsñ ü cemāl 'ālemde meftūnlar biziz

'Ālemi Leylā görür ser-geşte Mecnūnlar biziz¹⁴³

2- Nev-bahārīñ bülbülü vaqt-i hazānīñ pür-gamı

Dem-be-dem hüzñ[ü] sürür ile dīger-gūnlar biziz

3- Mālik-i kenz-i kanā' at vāşıl mülk-i beķā

Şūretā aḥķar gedā ma' nāda Qārūnlar biziz

4- Āşinā-yı sır-ı vaḥdet 'ālem-i esrār-ı Hū¹⁴⁴

'Aşķ ile mecrūḥlar dil-ḥasta maḥzūnlar biziz

5- Bülbül-i şirīn-nevā nazm-āver-i şī' r ü edā

Tūṭī-i gūyā 'Azīzā ṭab'ı mevzūnlar biziz

¹⁴³ 1-b: ser-geşte Mecnūnlar; ser-geşte-i Mecnūnlar, YK.

¹⁴⁴ 4-a: āşinā-yı sır-ı vaḥdet 'ālem-i esrār-ı Hū; āşinā-yı sır-ı vaḥdet vāķıf esrā Hū, YK.

İÜ: 22- a

YK: 17- b

95

mefâ' ilün/ fe' ilâtün/ mefâ' ilün/ fe' ilün

1- Vücüb Hakkıya göre mümkün ü hayâliz biz
Hemân şu âyîne de ' aks eden mişâliz biz

2- Bizim teşahhuşumuzdan ' ayân eder şun' ın
Ki naqş-ı hâme-i şun' -ı Hüdâya dâliz biz

3- ' Aceb mi bizde dağı neş'e-i kemâl olsa
Ki mażhar-ı eşer-i ' zât-ı pür-kemâliz biz

4- Bakılsa ' ibret ile mümkinât-ı âfâka
Hüdâya şükr edelim mażhar-ı cemâliz biz

5- Vücüd-ı zâhir bâtın ' Azîz Hakkıdır
Hemân miyânede bir mażz-ı kıl ü qâliz biz¹⁴⁵

¹⁴⁵ 5-b: hemân; hemîn, İÜ.

İÜ: 22- a

YK: 17- b

96

mef' ülü/ fā' ilātün/ mefā' ilü/ fā' ilātün

1- Bir dil-berin ki gāhī 'uşşāka nāzı olmaz

Dil-berler içre anın hiç imtiyāzı olmaz¹⁴⁶

2- Bāzār-ı 'aşk içinde ser-bāz u cān-sipār olmaz¹⁴⁷

Yañlış dedi diyenler 'aşk içre bāzi olmaz

3- Sen 'āşık-ı cemāl ol sa'y et mücāzı olsun

Şehr-i maḥabbet içre 'aşkın mecāzı olmaz

4- Ser-mest-i 'aşk olanlar āteşlere yanarlar

Pervāne şūr-ı şende hiç ihtirāzı olmaz

5- 'Aşk ile bī-ḳarār ol bakma bülend ü peste

Şahrā vü deşt-i 'aşkın şeyb ü firāzı olmaz

¹⁴⁶ 1-b: anın hiç imtiyāzı; anın imtiyāzı, İÜ:

¹⁴⁷ 2-a: ser-bāz u cān-sipār; ser-bāz-ı cān-sipār, İÜ.

İÜ: 22- a

YK: 17- b

97

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Gāh ḥayāl-i kāmetiñle 'ālem-i bālādayız
Gāh sücüd-ı ḥāk-i dergāhıñ ile üftādeyız

2- Gāh-ı şevk-i 'arızıñla bülbülāsā nālede
Geh leb-i la' liñ hevāsıyla esīr-i bādeyız

3- Gāh ümīd-i vuşlatıñla şād olur dīvāneyız
Gāh olur ki fikr-i zülfüñle 'aceb sevdādayız

4- Geh der-āgūşuñ hevāsıyla ḥabībā peykeriz
Gāh istiğfār ile üftāde-i seccādeyız¹⁴⁸

5- Hāliyā 'Anḳā-yı 'aşkıız gūşe-i mey-ḥānede
Fāriğ-i dehriz 'Azīzā kūh-ı istiğnādayız

¹⁴⁸ 4-b: üftāde-i seccādeyız; üftāde seccādeyız, İÜ.

İÜ: 22- b

YK: 18- a

98

mef' ülü/ mefā' ilü/ mefā' ilü/ fe' ülün

- 1- Biz şem' -i ruḥ-ı yārda fānūs-ı ḥayāliz
Ser-geşte vü ḥayret-zedegān-ı ḥaṭ u ḥāliz¹⁴⁹
- 2- Deryā-yı maḥabbet ile pür-mevc-i şükūhuz
Zan etme bizi ğam-zede-i çin-i melāliz
- 3- Sākī vü mey ü mey-ḥāne biziz hep¹⁵⁰
Ser-tā-be-ser eṭvārda ma' nā-yı ḥelāliz¹⁵¹
- 4- Şanma bizi maḥbūs-ı kafes-bend-i sivāyız
Biz bülbül-i gūyā-yı çemen-zār-ı vişāliz
- 5- Feyz-i ezel-i zāt ile pür-cüş u ḥurūşuz
Ḥaḍra vü şadef-güne perākende-i le'āliz¹⁵²
- 6- Biz kevn-i mezāyā-yı mezāhirde 'ayānız
Bağ āyīne-i vaḥdete kim 'ayn-ı cemāliz
- 7- Āşār-ı ma' ānīde ser-ā-pāy-ı beḳāyız¹⁵³
Ta' yin-i teşahḥuşda [o] bī-mevc-i ḥayāliz
- 8- Tağyir ile ta' bīr ile bilmez bizi zāhīd
Ta' rīf ü taşavvurda daḥı emr-i muḥāliz

¹⁴⁹ 1-b: ser-geşte vü ḥayret-zedegān; ser-geşte-i ḥayret-zede-i gān, YK. / ḥaṭ u ḥāl; ḥaṭ u ḥāl, YK.

¹⁵⁰ 3-a: sākī vü mey; sākī mey, İÜ.

¹⁵¹ 3-b: eṭvārda-i; eṭvārda, İÜ.

¹⁵² 5-b: ḥaḍra vü şadef-güne; ḥaḍra şadef-güne, İÜ.

¹⁵³ 7-a: ser-ā-pāy-ı beḳā: ser-ā-pāy beḳā, İÜ.

9- Biz maḥv-i ser-ā-pāy-ı rūsūmāt-ı şühūduz
Biz şānī' -i maşnū' ile mir 'āt-ı mişāliz

10- Biz gevher-i tābende-i 'ummān-ı muḥītiz
Şüretde 'Azīz merdüm-i bī-hüde maḳāliz

İÜ: 22- b/ 23- a

YK: 18- a

99

mefā' ilün/ fe' ilātün/ mefā' ilün/ fe' ilün

1- Ne dem ki dīde-i dil-dārı mihr-bān buluruz
Arada ğamze-i mekkārı tercemān buluruz

2- Varınca mey-kedeye feyz-i bādeden zāhid
Hücüm-ı leşker-i ğamdan birāz emān buluruz

3- Ne deñli etse teraḥḥum liḥāza-i keremiñ
Gözünde meş' ale-i fitne-i nihān buluruz¹⁵⁴

4- Refāḳat etmez ise kār-bān-ı zühd bize¹⁵⁵
Diyār-ı maġfıret-i Ḥaḳda kār-bān buluruz

5- Hezār girih-i ğamiñ sīneden ki red ederiz
O yüzüzü yine dil içre mihmān buluruz

6- Çekerse ger zen-i dünyā-yı dūn bizden etegiñ
'Azīz sevmek için biz de bir civān buluruz

¹⁵⁴ 3-b: fitne-i nihān; fitneyi nihān, YK.

¹⁵⁵ 4-a: etmez ise; etmezse, YK.

İÜ: 23- a

7- Nazîre verem ki eş' arîña seniñ Râşid¹⁵⁶

Cihân içinde be-her-ḥâl nüktedân buluruz

İÜ:23- a

YK: 18- a/ 18- b

100

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

1- Kankı dem vardır ki Mevlâ bendesin yâd eylemez

Kankı sâ' atdır ki biñ ihsân ile şâd eylemez

YK: 18- b

2- Kâbil-i feyz ol var isti' dâd-ı kâmil ḥâşıl et

Şanma kim mürşid seni ihyâ vü irşâd eylemez

3- Gör kemâl-i şun' -i Ḥallâkı merâyâdan çalış

Bunca taşvîrât-ı Haq bî-hüde icâd eylemez

4- İsteḥayyi mâ-melekden ders alan ihsân eder

Yoḥsa ihsândan muḳaddem fikr-i irâd eylemez

5- Tâb-ı gülden ' andelîb-i bî-nevâ nâlân olur

Şem' -i süzâna yanar pervâne feryâd eylemez

6- Ben ayaḳdan düşmüşüm renc-i ḥumâr-ı hicr ile

Çeşm-i mestiñ baña bir câm ile imdâd eylemez

7- Şâh-bâz-ı çeşm-i şayyâdîñ ' Azîzi şayd edip

Hem şikest etdi per ü bâliñ hem âzâd eylemez

¹⁵⁶ 7-a: eş' arîña; eş' arına, İÜ. Şiirin vezni bozuk.

İÜ: 23- a

YK: 18- b

101

fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün

1- Şāf dilde naẓar-ı kīn-i dīger-gūn olmaz

Ṭal' atı kimseniñ āyīnede vārūn olmaz

2- Seni her günde temāşā eden ey Leylā-yı hūsn¹⁵⁷

Vādī-i kūh-ı belāda nice Mecnūn olmaz

3- Faḥr eden kenz-i firāvān ile fehmi etmez kim

Ümmet-i Aḥmed-i Muḥtārda Ḳārūn olmaz

4- Olsa da loḳma-i ḥūt-i ecel ehl-i ḡaflet

Baḥr-ı pūr-mevc-i ḥaṭarda yine zū'n-nūn olmaz

5- Sāmīrī olsa da iḥyā-yı 'icl ile 'Azīz

Kimse Mūsāya uḥuvvet ile Hārūn olmaz

¹⁵⁷ 2-a: Leylā-yı hūsn; Leylā hūsn, İÜ:

İÜ: 23- a/ 23- b

YK: 18- b

102

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Perteviñ bir şem^ç -i bezm-ārā ki pinhān eylemez¹⁵⁸
Şanma kim pervāneveş her laḫza sūzān eylemez

İÜ: 23- b

- 2- Dāğ-ı gül-gün sīnem bir müzeyyen bāğ iken
Bilmem ol meh-rūna seyrāndır ki seyrān eylemez
- 3- Bu gönüller mülkü cānā cilvegāhıñdır seniñ
Pādişehler ḳonduḡu me^çvāyı vīrān eylemez¹⁵⁹
- 4- Etmek için dilleri ser-beste-i zencīr-i nāz
Nice demdir zūlfüñ ol meh-rū perişān eylemez
- 5- Dil verelden bir şanem-sīmāya dehr içre ^çAzīz
Ḥayf kim meyl-i ṭavāf-ı beyt-i Raḫmān eylemez

¹⁵⁸ 1-a: perteviñ; pertevin, YK.

¹⁵⁹ 3-b: me^çvāyı; me^çvā-yı, İÜ.

İÜ: 23- b

YK: 18- b/ 19- a

103

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Ne mey-âşâmız ne hüd dil-dāde-i peymāneyiz
Hün-1 dilden dem-be-dem ser-mest olur dīvāneyiz
- 2- Şem' -i ruhsārīnla pür-süz u enīn ' aşık larız
Ne güle bülbül ne şem' -i meclise pervāneyiz

YK: 19- a

- 3- Bizdedir hāmır-1 ezel maḥmūr olan gelsin beri
Neş'e-i esmā-i pür-teşvīrden mey-hāneyiz¹⁶⁰
- 4- Gel sücūd et naḫş-1 pāy-1 ' aşık a ey Berhemen
Levh-i taşvīr-i Şamed pür-naḫş-1 bir büt-hāneyiz
- 5- *Kenz-i lā yefnāy*ı isterseñ bizimle hem-dem ol¹⁶¹
Gerçi şüretde temāşā eyleseñ vīrāneyiz
- 6- Āşinā-yı sır-1 vaḥdet olmuşuz keşretdeyiz
Ma' nīde birbirimizle āşinā bī-gāneyiz
- 7- Rūḫumuz cevlān eder ' arş-1 mu' allāda ' Azīz
Şüretā baḫsañ velīkin sākin-i kāşāneyiz

¹⁶⁰ 3-b: esmā-i pür teşvīrden; esmār-1 pür-teşvīrden, YK.

¹⁶¹ 5-a: kenz-i lā yefnā: Hadis-i Şerif, El-kanā' at-ü kenzün lā yefnā, Kanaat tükenmez bir hazinedir.

IÜ: 23- b/ 24- a

YK: 19- a

تا توانی مهر دنیا از دل خود دور ساز	زین جفا اندیش دل را سرد چون کافور ساز
آشنای قهرمان عشق اگر باشی تمام	جامه را در بر زم عشرت از سر فغفور ساز
ما بکلی ملک دل بر تو مسلم کرده ایم	خواه ویران از جفا خواه از وفا معمور ساز
تا یکی در بند و سوا س هو باشی زبون	امت علاج باش و خویش را منصور ساز

چون پیوسته غیبت رومالی بدر کاهش عزیز
بنده گیر پیشه کنی با مر حبابی دور ساز

IÜ: 24- a

YK: 19- a

<p>مشتی نمک بداغ جگر سوز لاله ریز الماس سوخته را بگر سپان ناله ریز از شرم ناز بر رخ گل برق ناله ریز آتش زو از فغان مکر این مرغ ناله ریز در کرد کوشوار معنبر کلاله ریز</p>	<p>خون سیج از بطمی در پیاله ریز بکش نقاب پیش مه شرمس رکن رخ را ز می عرق آلود نشسته ساز افروخت گلستان بنوامی عیب از زلف خویش سایه بر رخ خود فلک</p>
---	--

از حال چند عارض جانان سخن سرا
 در پیش مرغ خامه عزیز انواله ریز

İÜ: 24- a

YK: 19- b

106

Harfû's- Sîn¹⁶²

mefâ' ilün/ fe' ilâtün/ mefâ' ilün/ fe' ilün

1- Çözük saçınla seni Ka' be şandım ey şeh-i nās

‘ Aceb güzel yaraşır Ka' beye siyāh libās

2- Çerāğ-ı Tūr gibi ma' şūka gerek zīnet

Yaraşır ‘ aşık-ı bī-çāre giyse köhne palās¹⁶³

3- Der idim āhū-yı Beytü'l-Ḥarāmsıñ cānā

Eger ki gāhice insāna etseñ istīnās¹⁶⁴

4- Egerçi ‘ aşıkız ammā ki pāk-ı dāmānız¹⁶⁵

Bizi daḡı sen o ālūdelerden etme kıyās

5- Ölüp ğamıñla dirilmek imiş ḡayāt-ı ebed

Yañıldı āb-ı ḡayāt içdi Ḥızr ile İlyās¹⁶⁶

6- Şehīd-i ‘ aşk ol ‘ Azīz ister iseñ ebed

Bu yolda tīg-i şehādetden etme hiç hirās

¹⁶² Harfû's- Sîn, İÜ'de yok.

¹⁶³ 2- b: ‘ aşık-ı bī- çāre; ‘ aşık-ı nā- şād, YK.

¹⁶⁴ 3- b: istīnās; istinās, YK.

¹⁶⁵ 4- a: dāmānız; dāmāñız, YK.

¹⁶⁶ 5- b: Ḥızr ile İlyās; Ḥızr ile İylās, YK.

İÜ: 24- a/ 24- b

YK: 19- b

107

Harfû'ş- Şın¹⁶⁷

mefâ' ilün/ mefâ' ilün/ mefâ' ilün/ mefâ' ilün

1- O gül ki sâdelik bir çeşm-i bülbül perniyân giymiş
Şarâbı içlik etmiş başka reng-i erguvân giymiş

İÜ: 24- b

2- Ne dendân u ne nâhun kâr-gerdir inhilâlinde¹⁶⁸

Güzeller çözme derler bir kumâşdan çintiyân giymiş

3- Benim de bir libâs-ı sebz-âzâd idi maşşûdum

Âynada bâğda seyr eyledim serv-i çemân giymiş¹⁶⁹

4- Kıyâmet âfitâbından hirâs etsin mi şu kâdî

Ki rüşvetden muşanna' şabka derler sâye bân giymiş

5- Tarılmış zâhide zerrâk demişler meclis-i meyde

Riyâkârı yine ferâce-i zerki hemân giymiş

6- Çubuqlu güllü bir dîbâ-yı sebzi biçdirip gūyâ

Yine 'ıydiyyesin her nev- 'arūs-ı gülistân giymiş¹⁷⁰

7- Melâmet cübbesin giy merd iseñ 'âlemde dervîş ol¹⁷¹

'Azizâ ol libâs-ı fahr-ı ancak ser-verân giymiş¹⁷²

¹⁶⁷ Harfû'ş-Şın, İÜ'de yok.

¹⁶⁸ 2- a: inhilâlinde; inhilâlinden, İÜ.

¹⁶⁹ 3-b: vezin bozuk.

¹⁷⁰ 6- b: 'ıydiyyesin; 'ıydiyyesiñ, YK.

¹⁷¹ 7- a: cübbesin; cübbesiñ, YK. / merd iseñ; merd isen, YK.

¹⁷² 7- b: libâs-ı fahr-ı ancak; libâs-ı iftihârı; YK.

İÜ: 24- b

YK: 19- b

108

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

1- Göñül ki vefk-i haṭ-ı ḥüsn-i pür- te'şire bağlanmış
Müselsel rişte-i bārīkden zencire bağlanmış

2- Murabba' bir tılsım-ı süre-i seb' a'l-meşānīdir
Yüzüñ ki bir livā'-i naşr-ı 'ālem- gire bağlanmış

3- Şarılmış zülf-i pür-çin ğamze-i ḥün-ḥ'ār-ı ser-meste
Siyeh dil ejdehādır kabza-i şemşire bağlanmış

4- Göñül ser-bestedir tuğrā-yı ḥüsn-i haṭ-ı cānāna
O bir münkāddır ki ḥükm-i pür-tekvire bağlanmış

5- Nazar pervāz eder hem cünbiş-i tīr-i nigāhından¹⁷³
Meger bir nāmedir ki rişte-bend-i tīre bağlanmış

6- Havāle etmeyenler cünbiş-i aqlām-ı taḫdīre
Umūr-ı bī-şebātında hemān tedbīre bağlanmış

7- Ne ḥāşıl ḥ'āhiş-i vuşlatda ta' cīl ü tehāllükden
'Azīz ol nüşha ancak bāzū-yı taḫdīre bağlanmış

¹⁷³ 5- a: nigāhından; nigāhıñdan, YK.

IÜ: 24- b/ 25- a

YK: 20- a

109

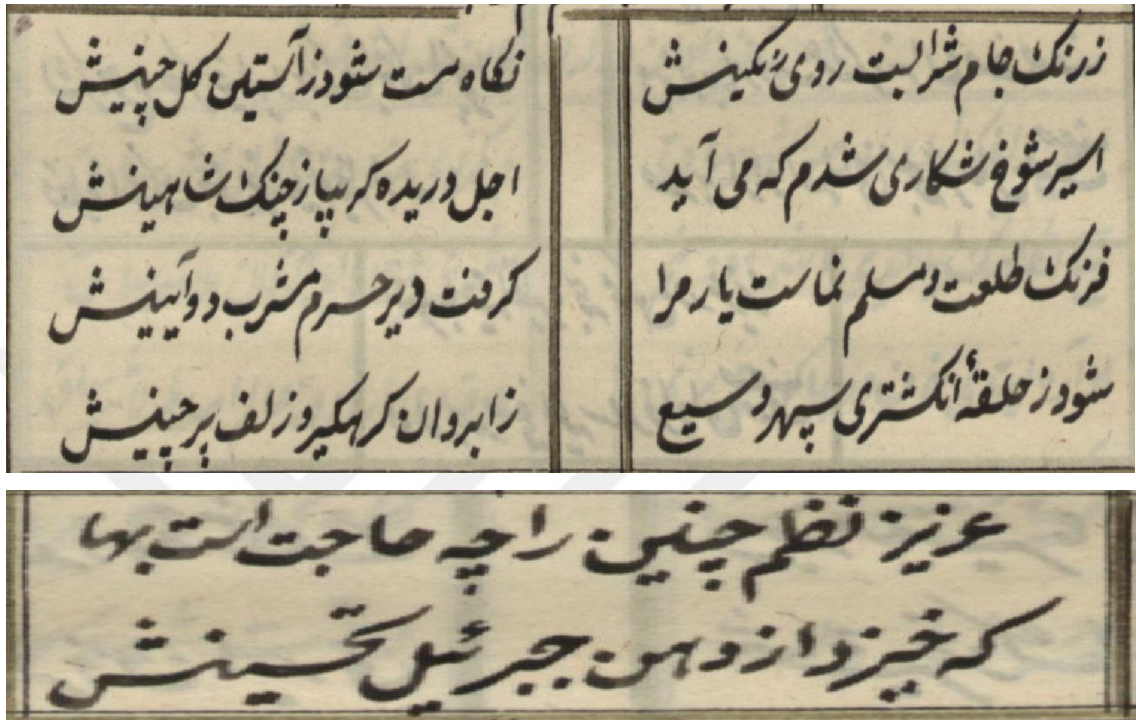

IÜ: 25- a

YK: 20- a

110

İÜ: 25- a

YK: 20- a

111

Harfû'l- Ğayn¹⁷⁴

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

1- Verdi 'aşkıñ çün baña gül-zârı 'âlemden ferâğ

Haşr olunca olmazam ben âsitânından ırâğ

2- Ben şehîd-i ğamzeyim 'îsâ gelir telķînime

Şems-i hâver yandırır şem' mezârımdan çerâğ¹⁷⁵

3- Lâ'ubâlî-meşreb etdi manşib-ı 'aşkıñ beni

Bâr-ğahımdır felek oldu baña tâğ üstü bâğ

4- Zaħm-ı şerħa zeyn eder çün dem-be-dem endâmımı¹⁷⁶

Nev-bahârımdır benim oldukça sînem dâğ dâğ

5- Mey degil nûş etdigim hûn-ı dilimdir zâhidâ

Şehr-i 'aşk içre içerler kıanlar vardır mesâğ

6- Geç bu bâğıñ naħl-ı gül-zârında dutma âşiyân

Kim anıñ şâhına geh bülbül kıonâr gâhice zâğ

7- 'Aşkıdır maķşûd olan iki cihânda ey 'Azîz

Böyle vermişdir hâber Manşûrlar hazâ belâğ

¹⁷⁴ Harfû'l- Ğayn, İÜ' de yok.

¹⁷⁵ 2- b: hâver; hâver, YK.

¹⁷⁶ 4-a: zaħm u şerħâ; zaħm-ı şerħâ, İÜ.

İÜ: 25- b

YK: 20- b

112

Harfû'l- Fâ¹⁷⁷

fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün

- 1- Dizilip dide-i fettânına müjgân şaf şaf
Buldu erkânını dīvân-ı Süleymân şaf şaf
- 2- Kime hem-düş-ı kıyâm olduğunu cāmi' de
Tā'ir-i fikrim arar ey şeh-i hübân şaf şaf¹⁷⁸
- 3- Seyr-i gül-zâr u çemen eyleseñ ey serv-i hırâm¹⁷⁹
Şanki dīvâna turur serv-i hırâmân şaf şaf¹⁸⁰
- 4- İmtihân olmağa tūfân-ı sirişkimle müdâm¹⁸¹
Fevc-der-fevc gelir mevce-i 'ummân şaf şaf
- 5- Leşker-i cū' çeker h'âr ile ceng etmek için
Dizilip her dehene 'asker-i dendân şaf şaf¹⁸²
- 6- Kaatre-i eşk-i ciger-hūnuma tanzir olamaz¹⁸³
Şad-hezâr olsa dağı sübha-i mercân şaf şaf
- 7- Şi' r-i Bâkîye nazîre nice mümkündür 'Aziz
Olsa şad-şafha ile saır-i firāvân şaf şaf

¹⁷⁷ Harfû'l- Fâ, İÜ'de yok.

¹⁷⁸ 2- b: tā'ir; tayıir, İÜ.

¹⁷⁹ 3- a: gül-zâr u çemen; gül-zâr-ı çemen, İÜ.

¹⁸⁰ 3- b: serv-i hırâmân; serv-i firāvân, YK.

¹⁸¹ 4-a: imtiḥân; imtiḥân, YK.

¹⁸² 5- b: 'asker; 'aşker, İÜ.

¹⁸³ 6- a: ciger hūnuma; ciger hūnumla, İÜ.

İÜ: 25- b

YK: 20- b

113

mef' ülü/ fā' ilātü/ mefā' ilü/ fā' ilün

- 1- Olmazdı tal' atıñla teşehhüdde muhtelef
Vech-i münir-i mähda ger olmasa kelef
- 2- Ser-hevā-yı fikr-i mefāsīd füzün idi¹⁸⁴
Şemşir-i ğamzeñ eyledi bir anda ber-ṭaraf
- 3- Şāhib-zamān odur ki ola ser-firāz-ı 'aşk
Bu manşib-ı muḥabbete olmaz ḥalef selef
- 4- Bed-ḥūy çıkdı tıfl-ı dil olmaz edeb-pezir
Şeydā-yı 'aşk imiş ezelden o nā-ḥalef
- 5- Derler hezār-ı bülbüle yer olsa bāğda
Zirā tuyūr içinde odur vāhid kālef
- 6- Biz pāy-māl-i 'aşkız 'Aziz çāremiz nedir
Olsun ḳo ehl-i zühd ü vera' ile muttaşıl¹⁸⁵

¹⁸⁴ 2- a: ser- hevā-yı; serd hevā-yı, YK.

¹⁸⁵ 6- b: zühd ü vera'; zühd-i vera', YK.

İÜ:25- b/ 26- a

YK: 20- b

114

Harfû'l- Kâf¹⁸⁶

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

1- Hâyf kim derd-i firāvānıñla berbād olmadıq

Ya' ni kim vîrān olup ' aşkıñla ābād olmadıq

2- Berğ olduq gird-bād olduq ' adem şahrāsına

Piçiş-i zülf-i girih-giriñden āzāda olmadıq¹⁸⁷

İÜ: 26- a

3- Nice kere şoldu ve batdı cihānıñ gülleri

Biz dağı bir vākıf-ı esrār-ı mî' ād olmadıq

4- Hāk iken āğır sebū meyhānede buldu maqām¹⁸⁸

Biz henüz meyhāne-i ' ibretde irşād olmadıq

5- Her nefes çekmekdeyiz renc-i ħumār-ı hicriñi¹⁸⁹

Merħabā-yı vaşl-ı nā-gāhıñla dil-şād olmadıq¹⁹⁰

6- Şāh-ı ' aşkıñ gelmede fermānı fermān üstüne

Biz ' Azizā cān u dilden aña münkād olmadıq¹⁹¹

¹⁸⁶ Harfû'l- Kâf, İÜ' de yok.

¹⁸⁷ 2- b: girih-giriñden; girih- gîrinden, İÜ.

¹⁸⁸ 4- a: buldu maqām, kıldı maqām, İÜ.

¹⁸⁹ 5- a: çekmedeyiz; çekmede iz, YK.

¹⁹⁰ 5- b: merħāba-yı vaşl; merħāba vaşl, YK.

¹⁹¹ 6- b: cān u dilden; cān-ı dilden, YK.

İÜ: 26- a

YK: 21- a

115

mef' ülü/ fā' ilātü/ mefā' ilü/ fā' ilün

1- Ef ī-i zülfüñ ile dem-ā-dem şavaşmasağ

Degmezdi bizi biz dağı aña ulaşmasağ¹⁹²

2- Tiğ-i nigāhiñ eyler idi başımız dü-nīm

Şemşir-i ğamzeñ ile eger qan yalaşmasağ¹⁹³

3- Āvāre etdi ħavf u recā gerdişi bizi

Çoğdan varırdıq 'ālem-i aşla dolaşmasağ

4- Añlanmaz idi vüs' at-ı deryā-yı mağfired

Gāh kenār-ı cürm ü ħaṭāya yanaşmasağ

5- ' Anqālar ermez idi bize per ü bāl ile

Lezzāt-ı şehd-i kāse-i nefse bulaşmasağ

6- Şaymazdı bizi kimse dil-āver bu ' arşada¹⁹⁴

İblis-i bī-emāna dem-ā-dem şataşmasağ¹⁹⁵

7- Kelb-i ḥasīs nefis-i hevāsı ile ' Azīz

Pek ey olurdu birbirimizle dalaşmasağ

¹⁹² 1- b: aña ulaşmasağ; dağı ulaşmasağ, İÜ.

¹⁹³ 2- b: ğamzeñ; ğamzen, İÜ.

¹⁹⁴ 6- a: şaymazdı bizi kimse; şaymazdı kimse bizi, YK.

¹⁹⁵ 6- b: bī-emāna; bī-emān, İÜ.

İÜ: 26- a/ 26- b

YK: 21- a

116

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Rūḥ-ı ' ulvî ile ' aql etdikce ta' aqqud vifâk
Nefs ile cism anları tesfile eyler ittifâk

2- ' Aql-ı ' ulvî Tūrda nefis ü hevā tedvırde
İttifâkıdır hevā vü nefside ' ahd ü nifâk¹⁹⁶

3- Olmasa ser-beste-i taqđir-i tedbırāt-ı ' aql¹⁹⁷
Cān-ı cism nefis-i ser-keş verir idi iftirāk

4- Cümle te'sşirāt-ı esmā-i İlāhıdır meger
Rūḥda isti' dād-ı kāmil nefside kaşr-ı şikāk

İÜ: 26- b

5- Olmasa tevfik-i Ḥaḳ mızān-ı şehr-i ma' delet
Sūḳ-ı isti' dād-ı eşḫāş içre olmazdı mezāk

6- Perde-i ezdādeden eşyā mümeyyizdir ' Aziz¹⁹⁸
Vuşlat olmazdı leziz olmasa telḫi-i firāk

¹⁹⁶ 2- b: ' ahd ü nifâk; ' ahd-i nifâk, YK.

¹⁹⁷ 3- a: olmasa ser-beste; olmasa da ser-beste, YK.

¹⁹⁸ 6- a: ezdādeden; ezdāddan, İÜ.

İÜ: 26- b

YK: 21- a

117

Na' t-1 Seyyidi'l- Mürselîn

Harfü'l- Kâf¹⁹⁹

mef' ülü/ mefâ' ilü/ mefâ' ilü/ fe' ülün

1- Ey aşl-ı hasebde vü nesebde güher-i pāk²⁰⁰

Nāmıñla pür-āvāze seniñ huṭbe-i levlāk

2- Hep menḳabe-i na' tıñ için oldu hüveydā

Bu kürsî-i çār-^c unşur u nüh ḳubbe-i eflāk²⁰¹

3- Reşk-i ruḳ-ı gül-gūnuñ ile bāğda güller²⁰²

Eyler her açıldıḳça girībānıñı şad-çāk²⁰³

4- Taḫşil-i rızāñ etmek için ümmet-i ḥāşıñ

Geh şavm ile iftārdadır geh eder imsāk

5- Bu cūş u ḥurūş üzre iken baḥr-ı şefā' at²⁰⁴

Ḳoyma bu ^c Azîz bendeñi dil-teşne-i ḡam-nāk²⁰⁵

¹⁹⁹ Na' t-1 Seyyidi'l-Mürselîn ve Harfü'l-Kâf , İÜ' de yok.

²⁰⁰ 1- a: aşl-ı hasebde; aşl u hasebde, YK.

²⁰¹ 2- b: bu kürsî-i; bu kürsî, İÜ / ne ḳubbe-i eflāk; ne minber-i eflāk, YK.

²⁰² 3- a: gül- gūnuñla; gül- gūnun ile, İÜ.

²⁰³ 3- b: girībānı; girībānıñı, İÜ.

²⁰⁴ 5- a: cūş u ḥurūş; cūş-ı ḥurūş, İÜ.

²⁰⁵ 5- b: bendeñi; bendeni, İÜ.

İÜ: 26- b

YK: 21- b

118

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Şem^ç-i ruhsarıñla sūzān olduğum bilmez misiñ
Pāy-māl-i raḡş-ı cevlan olduğum bilmez misiñ

2- Zillet-i ^ç aşkıñla oldum nice kerre ḡāk-sār
Deşne-i hicriñle ḡurbān olduğum bilmez misiñ

3- Nice bir bilmezlenirsiñ göricek üftādeñi²⁰⁶
Ḡahr-ı nā-gāhıñla vīrān olduğum bilmez misiñ

4- Bir selām vermez misiñ geçdikçe istiğnā ile
Yoḡsa hercāi Müselmān olduğum bilmez misiñ

5- Āsitān-ı pāyiñe yüzler sürüp şeb-tā-seḡer²⁰⁷
Bī-kesāne anda mihmān olduğum bilmez misiñ²⁰⁸

6- Gülşeniñ şād-āb iken seyl-i sirişkimle benim
^ç Andelīb-i zār-ı elḡān olduğum bilmez misiñ

7- Seng-sār-ı ṡa^ç na-i ṡıflān-ı mekteb olmuşum
Bende Mecnūn gibi seyrān olduğum bilmez misiñ

²⁰⁶ 3- a: bilmezlenirsiñ; bilmezlenirsın, YK.

²⁰⁷ 5- a: pāyiñe; pāyine, YK

²⁰⁸ 5- b: bī-kesāne; bī-kesānda, İÜ.

İÜ: 27- a

YK: 21- b

119

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Gıtdi āh-ı sūz-nākım zırden bālāya dek
Ağdı çeşm-i hūn-feşānım dıdeden deryāya dek
- 2- Cūy-bārāsā sürünsem yüzüm üzre cā-be-cā
Cedvel-i ümmıdden ol serv-i mest-şenāya dek
- 3- Her kaçan çāk-ı girībānıñ taḥayyül eyleşem
Feth-i bāb olur baña tā cennetü'l-me'vāya dek
- 4- Sınden tā-nāfe dek bir sımnden āyinedir
Bir çatal ırmağa beñzer nāfeden tā-pāya dek
- 5- Hāk-sār olmuş niyāz-ı ehli şehādet-gāhda
Rāh-ı zilletden ser-ā-pā şehr-i istiğnāya dek
- 6- Ehl-i derdi va' de-i feryāda şalmış ol şanem²⁰⁹
İntizār üzre tururlar vādī-i ferdāya dek²¹⁰
- 7- Künc-i firqatde o şūhuñ vaşlına āmādeyim
Şāmdan 'azmim 'Azizā Ka'be-i 'ulyāya dek

²⁰⁹ 6- a: ferdāya şalmış; ferdāya çalmış, İÜ.

²¹⁰ 6- b: vādī-i; vādī-yi, İÜ.

İÜ: 27- a

YK: 21- b/ 22- a

120

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Ser-firāz olduqça serv-i kıadd-i mevzūnuñ seniñ
Halk-ı 'ālem olmada ser-geşte Mecnūnuñ seniñ

2- Oldu 'ālem kimi nāz u kimi ' işvenden helāk
Arada ben kıaldım ey dil-dār maħzūnuñ seniñ

3- Kerbelādan mı gelirsin tiğ-i der-müş-t-i celāl
Hünla āğüştedir dāmān-ı gül-gūnuñ seniñ

4- Rūy-ı dilden şöıra mehcūr-ı vişāl etdiñ beni
Böyle mi bu şehri-i ' aşk içinde kıānūnuñ seniñ

5- Ğāfilā tārāc etdiñ dīn ü dil mülkin tamām
Tuymadı cān u cesed āheng-i şeb-ħūnuñ seniñ²¹¹

6- Cūy-bār-ı vaşl ile sīr-āb iken ħāş ile ' ām
Teşne-leb kıalmağ revā mı bu ciger-ħūnuñ seniñ

YK: 22- a

7- Yārdan diyārdan mehcūr kıalmışsın ' Azīz
Hāşılı bilmem n' olur ħāl-i dīger-gūnuñ seniñ

²¹¹ 5- b: şeb-ħūnuñ; şeb-ħāmñ, YK.

İÜ: 27- a/ 27- b

YK: 22- a

121

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Tākati tāk oldu çarhıñ ebruvānından seniñ
 Āsumān feryād eder zūr-ı kemānından seniñ

İÜ: 27- b

- 2- Dik̄kat-i teşhīşe düşdü ser-be-ser ehl-i cihān
 Bilmediler kıl kadar mūy-ı miyānından seniñ²¹²
- 3- Lā-mekānı her mekānı cüst u cū etdi ' uqūl²¹³
 Bir eşer hīç bulmadılar āşiyānından seniñ
- 4- Başı ' arşa çıkısa da olmaz ser-efrāz-ı cihān
 Her çekenler i' tizāz-ı āsitānından seniñ
- 5- Olmaz ey kilik-i suhanver bahş-i ' aşka āşinā
 Bilmeyenler mebhāş-ı sihr ü beyānından seniñ
- 6- Murğ-ı lāhūt-ı hüviyyetsiñ haqıkatde gönül
 Kimse fehm etmez idi zāt-ı zamānından seniñ
- 7- Şöyle rüsvā-yı melāmet olduñ ' aşk içre ' Aziz
 Güft [ü] güylar halāyık-ı dāsītānından seniñ²¹⁴

²¹² 2- b: miyānından; miyānıñdan, YK.

²¹³ 3- a: her mekānı cüst ü cū; her mekān-ı cüst-cū, İÜ.

²¹⁴ 7- b: dāsītānından; dāsītānıñdır, YK.

İÜ: 27- b

YK: 22- a

122

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- addiñ ey Leylā-yı  ālem unki mevzūn eylediñ
Bizi zenciriñ sūrūr ser-mest-i Mecnūn eylediñ

2- Allar gūl-gūn abālarla ıķıp seyrān iin
Pāy-māl etdiñ beni hālim dīger-gūn eylediñ

3- Ğam degildir kim beni etdiñ nigāhıñla Őehīd
Kerbelā-yı  aŐķ iin lik ānūn eylediñ²¹⁵

4- İltifāt etdin baña raĝmen raķīb-i bed-dile
Hasta-i hicrān iken ben zārı maħzūn eylediñ²¹⁶

5- Sūd-mend olduñ gōrūp ol ālāki  Azīz
İŐte sen de nazmıñı ra  nā vū mevzūn eylediñ²¹⁷

²¹⁵ 3- b: kerbelā-yı  aŐķ iinde; kerbelā-yı  aŐķı iinde, İÜ.

²¹⁶ 4-b: maħzūn; maħzūn, YK.

²¹⁷ 5- b: ra  nā vū mevzūn; ra  nā mevzūn, İÜ.

İÜ: 27- b/ 28- a

YK: 22- a/ 22- b

123

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- ' Aşık ile ' aşık dem-â-dem bî-ķarâr olmak gerek
Dide-i ĥasret-güzârı eşk-bâr olmāk gerek

2- İhtiyârî girmez ise dâmen-i ' işmet ele
Nâm u şânı terk edip bî-ih̄tiyâr olmak gerek²¹⁸

3- ' Arz-ı ĥâl etdiñ ricâ-yı vaşl için bir âfete
Ol beyâz-ı ĥüsn şimdi der-kenâr olmāk gerek

4- La' l-i aĥmerdir leb-i gül-nâr-ı saf-ı dil-rübâ²¹⁹
Kim bulur anı ne deñlü âb-ı dâr olmak gerek

İÜ: 28- a

5- Şür vermiş şöhret-i ĥüsn ile bir meh-rû bulun
Var ise ben bildigim ol şive-kâr olmak gerek

6- Dîn ü dil-i eşk ü sirişk dide-i bî-ik̄tidâr
Râh-ı ma' şük-ı vefâ-dâra nişâr olmak gerek

YK: 22- b

7- Âb-ı râvaķdır dediler şerbet-i vaşl-ı nigâr
Biz daĥı görseñ ' Azizâ ĥoş-güvâr olmak gerek

²¹⁸ 2- b: nâm u nişânı; nâm-ı nişânı, YK.

²¹⁹ 4- a: aĥmerdir; aĥmerdir, YK.

İÜ: 28- a

YK: 22- b

124

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

- 1- Bahār-ı hāndeniñ yine firāvān olduđuñ gördük
Şemār-ı būseniñ şartınca erzān olduđuñ gördük
- 2- Bu şeb aḥşamlayıp beytü'l-ḥayāl kenārında²²⁰
Bi-ḥamdi'llāh o māhıñbiz de mihmān olduđuñ gördük²²¹
- 3- Teveccüh eylemiş āyīnede mihrāb-ı ebrūya
O kāfir tal' atıñ āḥir Müselmān olduđuñ gördük²²²
- 4- Hemān cānım deyü geçmesin ol rūḥ-ı muşavverden
Anı biz cān-ı cānān derde dermān olduđuñ gördük²²³
- 5- Meded hem-reng-i mey etme o çeşm-i mest-i mey-gūnu²²⁴
O vādilerde biz ḳan üstüne ḳan olduđuñ gördük
- 6- Girībān-çāk o meh leb-rīz gül-i ḥānde tebessümdür
Açılmış gül gülistān ḡonce ḥāndān olduđuñ gördük
- 7- Bu vādide ḡazelle rāyet-i destūr-ı zī-şāniñ
'Azizā ḡāmesin maḥsūd-ı aḳrān olduđuñ gördük²²⁵

²²⁰ 2- a: beytü'l-ḥayāl; beytü'l- ḥayāl, YK.

²²¹ 2- b: olduđuñ gördük; olduđuñ, YK.

²²² 3- b: olduđuñ gördük; olduđuñ gördük, İÜ.

²²³ 4- b: olduđuñ gördük; olduđuñ, YK.

²²⁴ 5- a: çeşm-i mest-i; çeşm ü la' l-i, YK.

²²⁵ 7- b: maḥsūd-ı aḳrān; maḥsūd- ḥusān, YK. / olduđuñ gördük; olduđuñ, İÜ.

İÜ: 28- a/ 28- b

YK: 22- b

125

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

1- Te'emmül eyledi her kıbleye mihrâbdır қаşıñ
Cemâlin muşhafında ziver-i i' râbdır қаşıñ

2- Kimi deyr ü kimi beytü'l-ḥaramda cüst-ı cü eyler²²⁶
Niyâz erbâbına bir kıble-i nâ-yâbdır қаşıñ²²⁷

3- Çekilmiş dest-i kudretle iki seyf-i ilâhîdir
Gelü-yı müşrikine tîğ-i âteş-tâbdır қаşıñ²²⁸

4- Perişân-zülf-i pür-pîçiñle şemşîr-i mücevherdir
Gönüller şaydına kullâb-ber-kullâbdır қаşıñ

5- Açar bir başdan iki cüy-ı dil-cüy-ı müselseldir
Melâḥat gülşeninde güyiyâ mizâbdır қаşıñ

İÜ:28- b

6- İki mâr-ı siyeh-dil birbirine şanki hem-serdir²²⁹
Kemer altında başbaşa verip der-ḥâbdır қаşıñ

7- 'Azîzî seyr eyler her ḥayâl etdikçe evşâfiñ
Ġılâfindan çekilmiş ḥancer-i Sührâb қаşıñ

²²⁶ 2- a: kimi deyr ü kimi beytü'l-ḥaramda; beytü'l-ḥaramda kimi deyr, İÜ. / cüst-ı cü; cüst-cü, İÜ.

²²⁷ 2- b: kıble-i nâ-yâb; kıble nâ-yâb, İÜ.

²²⁸ 3- b: âteş-tâbdır; âteş-bâr, İÜ.

²²⁹ 6- a: iki mâr-ı siyeh dil birbirine; iki mâr-ı siyeh birbirine, İÜ.

İÜ: 28- b

YK: 22- b/ 23- a

126

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Bezimde germiyeti yokdur bu şeb peymāneniñ
 Āteşi sönmüş gerekdir var ise mey-ḥāneniñ²³⁰

2- Āteş-i ' aşk ile vardır şu' leniñ cinsiyyeti
 Mürşid-i āteş-perest olmağ gerek pervānenin

3- Kim bulur zülf-i perīşāniñ ile cem' iyyeti
 Çākdir endāmı ser-tā-pā anıñ ile şāneniñ

4- Vaz' -ı nā-sāzından añlar ḥalk'-ı ' ālem ḥālimi²³¹
 Yoḥsa olmaz farkı başında şehā dīvāneniñ²³²

YK: 23- a

5- Cāy-ı bī-şāḥib bulunmaz şaḥn-ı ' ālemde ' Azīz
 Bu mudur mesned-nişiñi gūşe-i vīrāneniñ

²³⁰ 1- b: āteşi sönmüş; āteşi sönmek, YK

²³¹ 4- a: nā-sāzından añlar; nā-sāzından anla, YK.

²³² 4- b: olmaz farkı; olmaz fark, İÜ.

İÜ: 28- b

YK: 23- a

127

mef' ülü/ mefā' ilü/ mefā' ilü/ fe' ülün

1- Olmasa kemendinde eger zülf-i siyāhıñ²³³

Rām olmaz idi saña da āhū-yı nigāhıñ

2- Nāziş-i figen ser-be-ser-i ehl-i cihān ol

Başıñda şikeste var iken taraf-ı külāhıñ²³⁴

3- ' Arz eyle benim sūz-ı dilim ol büt-i nāza

Ey bād-ı şabā kūyına uğrār ise rāhıñ

4- Hākdir cānāna yüzüñ sür de niyāz et

Çün kalmadı ' ālemde seniñ ğayrı penāhıñ

5- Hākister edip yaqdı cihān mülkün ' Azizā

Her şubh-dem ü şām ü seher sūziş-i āhıñ²³⁵

²³³ 1- a: kemendinde; kemendiñde, İÜ.

²³⁴ 2- b: başıñda; başında, İÜ. / şikeste; şikest, İÜ.

²³⁵ 5- b: şām u seher; şām-ı seher, YK.

İÜ: 28- b/ 29- a

YK: 23- a

128

Teşekkür itmâm-ı 'a'ıyye-i ba'ıyye zımnî ile bu gâzel söylenmiştir²³⁶

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

1- Mâh-ı no'şânım tamâm etdi çü şems-i himmetiñ

Âşaf-ı ha'ğ ber-devâm etsiñ 'ulüvv-i devletiñ

2- Şems-i iclâliñ münîr etsin Hudâ-yı lem-yezel

Penç-gâh oldu'ça kâ'im²³⁷ dîn ü devlet ülfetiñ

İÜ: 29- a

3- Şadr-ı vâlâ-yı vezâret senden olsun müstefîd

Gün-be-gün olsun füzün hünkâr ile germiyyetiñ²³⁸

4- Ehl-i hâcât cem' olup dîvân-ı 'âlî-şânıña²³⁹

'Adl ü dâda işti'hâr üzre çalınsın nevbetiñ²⁴⁰

5- Bendegân-ı devletiñ mesrûr ola ihsân ile

Zer-nişâr oldu'çâ far'ğ-ı nâsa dest-i re'fetiñ

6- Düşmenân-ı dîn ü devlet pây-mâl-i kâhr ola

Fevz-i nuşretle hırâm etdikçe tuğ u rāyetiñ²⁴¹

7- Yâr ola dâ'im rikâb-ı 'azmiñe naşr-ı 'Azîz

Eyleye e'fzün Hudâ bāzū-yı baht u kuvvetiñ

²³⁶ Teşekkür itmâm-ı 'a'ıyye-i ba'ıyye zımnî ile bu gâzel söylenmiştir, İÜ' de yok.

²³⁷ 2-b: kâ'im; kâyim, İÜ.

²³⁸ 3- b: hünkâr; hünkâr, YK.

²³⁹ 4- a: hâcât; hâcet, İÜ.

²⁴⁰ 4- b: 'adl ü dâda; 'adl-i dâda, YK.

²⁴¹ 6- b: hırâm; hırâm, YK.

İÜ: 29- a

YK: 23- a/ 23- b

129

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Başladı naḥl-ı gülistān üzre çünkim nāza gül
Şevḳ-ı ḥüsünden düşürdü bülbüle āvāze gül

2- Bir tecellī-zār-ı ḥüsn oldu gülistān ser-be-ser
Açdı her gül-naḥl-i bāğ-ı dehrde bir tāze gül

YK: 23- b

3- Ḥacle-gāh-ı gülşen içre nev-‘ arūs-ı nāzdır
Reng-i aḥmer ile etmiş ‘ arızın pür-gāza gül²⁴²

4- Bir gülistān nüshasıdır bāğda evrāk-ı sürḥ
Oḳunur idi müdāmā dutsa ger şirāze gül

5- Şu‘ le-i āvāz-ı bülbül bī-ḳarār etmiş anı
Naḥl-ı gülde raḳs eder şimdi gelir pervāza gül

6- Va‘ de-i vuşlatda incāz eylemiş bī-çāreye
Bülbüle her dem verir anın için ḥamyāze gül

7- Nev-nihālān-ı çemen ḥayrāmıdır dīdārına
‘ Arz eder gül-zār içinde ḥüsn-i bī-endāza gül

8- Pāre pāre eylemiş dāmānını ḥār-ı cefā
Güyyā düşmüş ḳazā-yı bir dehān-ı kāze gül²⁴³

²⁴² 3- b: aḥmer; aḥmer, İÜ. / ‘ arızın; ‘ arızın, YK.

²⁴³ 8- b: ḳazā-yı; ḳazā-i, YK.

9- Ğonca iken ‘ālem-i cem‘iyyeti ma‘mūr idi
Dil perişān oldu çünki düşdü keşf-i rāzā gül

10- Düşdü her bir bergi dest-i tünd-bād-ı şarşara²⁴⁴
Çünki nāz etdi ‘Azīzā ğamze-i ğammāza gül

İÜ: 29- b

YK: 23- b

130

mefā‘ilün/ fe‘ilātün/ mefā‘ilün/ fe‘ilün

1- Kavāfil-i harem-i ehl-i deyre hem-reng ol
Derā vü nāle-i nāķūs ile hem-āheng ol

2- Vücūd-ı ‘āriyetin tār-pūdun et kende²⁴⁵
Ne tār-ı sūbħa-perest ol ne rişte-i çeng ol²⁴⁶

3- Şitāb-ı mey-kede-i ‘aşķa na‘ldır āteş²⁴⁷
Zamān-ı ķaşd-ı mesācid olunca sen leng ol²⁴⁸

4- Selāmet ister iseñ vār melāmet ehline düş²⁴⁹
Ne ehl-i zerķ u riyā ol ne şāhib-i neng ol²⁵⁰

5- Varınca ‘ālem-i tecrīde şād-kām ol ‘Azīz
Gelince ‘ālem-i ma‘nāya ehl-i ferheng ol

²⁴⁴ 10- a: her bergi; her berg-i, İÜ.

²⁴⁵ 2- a: ‘āriyetin; ‘āriyetiñ, İÜ / tār-ı pūdun; tār-ı pūdun, İÜ.

²⁴⁶ 2- b: rişte-i çeng; rişte çeng, İÜ.

²⁴⁷ 3- a: mey-kede-i ‘aşķ; mey-kede aşķ, İÜ.

²⁴⁸ 3- b: sen; señ, İÜ.

²⁴⁹ 4- a: var melāmet ehline düş; var melāmet düş, İÜ.

²⁵⁰ 4- b: zerķ u riyā; zerķ-i riyā, YK.

İÜ: 29- b

YK: 23- b/ 24- a

131

Ḥarfü'l- Mīm

Na^c t-1 Şerîf²⁵¹

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

1- Yâ Resûlu'l-lâh sensiñ şâhib-i ḥalk-ı ' aẓīm

Zâtiñ oldu *ķābe ķavseyn vü ev ednāda nedīm*²⁵²

2- Cilve-gāhıñ *len terānīde* ḥicāb-ı Kibriyā²⁵³

Olmuş iken perde-i āyīne-i çeşm-i Kelīm

3- Men re 'ānī ķadrü'l-ḥaķķ ile dīdārıñ seniñ

Eyledi ref^c -i niķāb-ı tal^c at-ı ḥüsn-i ķadīm

4- Zāt-ı pākiñ ile zīnet buldu çün mehd-i vücūd

Ümmehāt oldu seniñ mişliñ toğurmaķdan ' aķīm

5- Cilve-i zāt ü şıfatıñla dü ' ālem oldu şād²⁵⁴

Şer^c -i pākin eylesin Mevlā cihānda müstaķīm²⁵⁵

²⁵¹ Ḥarfü'l- Mīm ve Na^c t-1 Şerîf İÜ' de yok.

²⁵² 1- b: ķābe ķavseyn vü ev ednāda; ķavseyn-i ev ednāda, İÜ./ Necm, 53/ 9; Fe kâne ķābe ķavseyn-i ev ednā(Onunla arasındaki mesafe, iki yay kadar yahut daha az kaldı.)

²⁵³ 2- a: cilvegāhıñ; cilvegāh, YK./ Araf, 7/ 143; Ve lemmā cāe Mûsâ li mîkâtinâ ve kellemehu Rabbuhu kâle Rabbi erinî enzur ileyke ve ene evvelul mu'minîn (mu'minîne). (Musa, belirlediğimiz yere (Tûr'a) gelip Rabbi de ona konuşunca, 'Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım' dedi. Allah da, 'Beni (dünyada) katiyen göremezsin. Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin' dedi. Rabbi, dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca, 'Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah'ım! Sana tövbe ettim. Ben inananların ilkiyim.' dedi.)

²⁵⁴ 5- b: cilve-i zāt, cilve-i zâtiñ, İÜ.

²⁵⁵ 5- b: şer^c - i pākin; şer^c -i pākiñ, YK / müstaķīm; müstedīm, YK.

YK: 24- a

6- İhtilâf üzre iken keşr-dâr-ı mîzân-ı felek
Keffeteyn-i emr ü nehyiñ ile oldu müstedîm²⁵⁶

7- Şânına şâyânıñ et dil-ğastedir ‘ Abdü'l-‘ azîz²⁵⁷
Dergehinde ħâş etsin Bârî bir ħalb-i selîm²⁵⁸

İÜ: 29- b/ 30- a

YK: 24- a

132

mef‘ ulü/ fâ‘ ilätü/ mefâ‘ ilü/ fâ‘ ilün

1- Tennür-ı germ-i sinededir nânımız bizim²⁵⁹
Laht-ı ciger pür etmededir ħ‘ânımız bizim

2- Güyâ Boğaz Ħisârlarınıñ cengin etmege
Şaf şaf eder muħârebe dendânımız bizim

3- Mihmân-serây-ı dehrde yoħ âb u dânemiz
Sîrdir kefâf-ı ħûn ile mihmânımız bizim²⁶⁰

İÜ: 30- a

4- Sultânımızdır ‘ aşħ biziz ‘ asker-i anıñ
Her dem küşâdedir der-i dîvânımız bizim

5- Biz ħâk-sâr-i zillet-i ‘ aşħız ‘ Azîz lik
Eflâke hem-ser olmada eyvânımız bizim

²⁵⁶ 6- b: müstaħîm; müstedîm, İÜ.

²⁵⁷ 7- a: şâyânıñ; şâyân, İÜ.

²⁵⁸ 7- b : dergehinde; dergehiñde, YK

²⁵⁹ 1- a: sinededir; sinedir, İÜ.

²⁶⁰ 3- b: sîrdir; serdir, İÜ.

İÜ: 30- a

YK: 24- a

133

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- ' Aşık ile ' uşşāk içinde fāyıkım

Derd-i bī-dermān-ı yāra lāyıkım

2- Zāhidā etme baña teklif şalāh

Çoy beni Allāh için ben ' āşıkım

3- Cām-ı der-dest eylerim zıkr-i Hudā

Şūretā ser-mestim ammā ayıkım²⁶¹

4- Lezzet-i cām-ı fenāyı şor baña²⁶²

O şarāb-ı nābı her dem zāyıkım²⁶³

5- Rehber-i rāh-ı mūcāz olmam velī

Şāh-ı rāh-ı ' aşka ammā şāyıkım

²⁶¹ 3- b: ser-mestim; ser-mest, İÜ.

²⁶² 4- a: cām-ı fenāyı; cām-ı fenā-yı, İÜ.

²⁶³ 4- b: şarāb-ı nābı; şarāb-ı nāb-ı, İÜ.

İÜ: 30- a

YK: 24- a

134

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

1- Göñül zülf-i müselselden ħalāş olmadı pîr oldum
Yine bir şāh-ı ħüsne pîr iken gör ki esîr oldum

2- ' Aşādan görmedim ħiç teferrüş ' işyānda imdādı
Egerçi ben o çüb-ı ħuşқа ħayli dest-gîr oldum

3- Ümîd-i ni' met-i vaşlıñla rîzān oldu dendānım
Yeter ey bî-vefā va' d-i firāvāñıñla sîr oldum

4- Yine bir bā' iş-i āsāyişim genc-i ferāğ oldu
Nice eyyām ħükümetler ile şāhib-serîr oldum

5- Nihāyet ħ'āb-gāh-ı zîr-i ħāk olmaz mı ' ālemde
Cihānda tut ki ħük-m-i cāh ile mîr ü vezîr oldum²⁶⁴

6- Recām ol bār-gāh-ı mağfiretten ' afv ü ihsāndır
Egerçi ma' şiyet berzahlarında bir faķîr oldum

7- Tarāvet gitdi birlik çengel oldu aldı dāmānım
' Azîzā gerçi ben de bir zamān bedr-i münîr oldum

²⁶⁴ 5- b: tut ki; dut ki, İÜ.

İÜ: 30- b

YK: 24- b

135

mef' ülü/ mefā' ilü/ mefā' ilü/ fe' ülün

1- Bülbül gibi bir şevk ile feryād edebilsem
Feryād ile murğ-ı dili āzād edebilsem²⁶⁵

2- Girmez ele çünkü felegin dāmen-i bārı
Bir āh ile bünyādımı berbād edebilsem

3- Sır-āb olurdu bilirim gülşen-i ümmīd
Eşk-i ter ile dādeye imdād edebilsem

4- Eylerdi vefā ile nazar ol şeh-i hüsnüm
Ser ' arz-ı merām ile aña dād edebilsem

5- Hüznüm görüp ol reşk-i melek demiş ' Azīzā
Bir buse ile hātırını şād edebilsem

²⁶⁵ 1- b: feryād ile; feryādla, YK.

İÜ: 30- b

YK: 24- b

136

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Hāle-i bezm-i meye tā yāri teşhīr eyledim
Mevc-i reng-i bāde-i ser-şārı zencīr eyledim
- 2- Nā-ümīd olsun deyi āzādlıqdan murğ-ı dil
Dām-ı zūlf-i yāri olduqca girih-gīr eyledim
- 3- Her nıgehde bir şehādet rütbesin kesb etmege²⁶⁶
Ebrū-yı hārā şikāf-ı yāri şemşīr eyledim
- 4- Da' vet etdim seyr-i gülşen-zār-ı dāğ-ı sīneye
Vefret-i gülden o sīm-endāmı dil-gīr eyledim
- 5- Hāne-i vīrānemiñ bünyādı oldu süst-esās
Sāye-i per-i hümādan yine ta' mīr eyledim
- 6- Āhū-yı vaḥşet-şī' ār-ı yāra oldum āşinā²⁶⁷
Ol ḥayāl ile bu şeb ben seyr-i naḥcīr eyledim
- 7- Gūyiyā seyr eyledim 'aşkıñ ücūr āyīneden²⁶⁸
Sübḥa-keş oldum 'Azizā dām-ı tezvīr eyledim

²⁶⁶ 3- a: rütbesin; rütbesiñ, YK.

²⁶⁷ 6- a: vaḥşet; vaḥşet, İÜ.

²⁶⁸ 7- a: seyr eyledim; setr eyledim, YK.

İÜ: 30- b/ 31- a

YK: 24- b

137

mef' ülü/ mefā' ilü/ mefā' ilü/ fe' ülün

1- Geh ğamze geh ebrü-yı girih-gire şarıldım
Cellâddan amân isteyi şemşire şarıldım

2- Müşkillerini fikr ederek zülf-i nigārîñ
Ser-tâ-be-ķadem ' uķde-i zencire şarıldım

3- Gördüm ki baña çäre-ger olmaz yed-i tedbîr
Garķ-âb-şıfat dâmen-i taķdîre şarıldım

İÜ: 31- a

4- Bir lu' bla būs etmek için la' lini yārîñ
Ma' nâ-yı teĝazzül ile taħrîre şarıldım

5- Üftâdelere süllem imiş himmet-i merdân
Ben daĝı ' Azîzâ ķadem-i pîre şarıldım²⁶⁹

²⁶⁹ 5- b: ķedem-i pîre; ķadem-i yâre, İÜ.

İÜ: 31- a

YK: 24- b/ 25- a

138

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Muşhaf-ı rüy-ı dil-ārā kim kitābımdır benim²⁷⁰

İki ebrū şāh-ı beyt-i intiḥābımdır benim

2- Zülfüdür şirāze-i cem' iyyet-i ḥāṭır baña

Ol perişān olsa emr-i inḳılābımdır benim

3- Cünbiş-i ' aşq-ı ' ālem eflākı ser-gerdān eder²⁷¹

' Ālemin şūrūna bā' iş ıztırābımdır benim

YK: 25- a

4- Ḥün-ı dīde laḥt-ı dildendir müheyyā ' işretim²⁷²

Biri cām-ı bādedir biri kebābımdır benim

5- Baḥr-ı ' aşqıñ mevc-i bī-ārāmiyim cünbişdeyim

Bā' iş-i teşvīr-i ' ālem hep şitābımdır benim

6- Ṭurfē şāh-ı ' ālemim gerçi gedāyım şūretā

Her dü ' ālem beste-i ḥük-m-i ḥiṭābımdır benim

7- Pençe-i destimdedir gül naḥl-ı ḥāmem bülbülü

Güft-gū eyler ' Azīz şirīn cevābımdır benim

²⁷⁰ 1- a: rüy-ı dil-ārā; ḥüsn-i dil-ārā, YK

²⁷¹ 3- a: ser-gerdān eder; ser-gerdān eden, YK.

²⁷² 4- a: dīde-i laḥt; dīde laḥt, YK.

İÜ: 31- a/ 31- b

YK: 25- a

139

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Mest-i medhūşum şarāb-ı 'aşkla leb-ber-lebim
 Āteşin-peymāneyim meclisde cām-ı maṭlabım

2- Şem'-i ferrim çok mudur pervāneler kılsa ṭavāf
 Şu'le-i dil-sūḫte 'ālemde 'āşık-meşrebim

3- Zühd-i 'ārif meclisinde bülbül-i şūrīdeyim
 Ehl-i zühd ehl-i ḫıred yanında ṭıfl-i mektebim

4- Mest isem de meykede rāhın yine farḫ eylerim²⁷³
 Zāhidā şanma beni kim mülḫid ü bī-mezhebim²⁷⁴

5- 'Ārif-i taḫḫīk-i bī-reybim gel eyle imtiḫān
 Āteşin-ruḫsār-ı yāra yanmaz isem kāzibim

6- Zühdle da'vā-yı ḫurb eylerse zāhid ğam degil
 Mest-i cām-ı 'aşkımm ammā ğālibā ben aḫrebim

İÜ: 31- b

7- Şūretā insanda bir ma' nā-nümāsız ekberim
 Muşḫaf-ı nuṭḫ-ı 'Aziz bir ğarib-i ağrebim

²⁷³ 4- a: rāhın; rāhıñ, İÜ.

²⁷⁴ 4- b: mülḫid ü bī-mezheb; mülḫid-i bī-mezheb, YK.

İÜ: 31- b

YK: 25- a/ 25- b

140

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Neş'e-i 'aşkıım cihān mest-i nigāhımdır benim
Pādişāhım sāye-bānım devr-i āhımdır benim

2- Gerçi şuretle nümāyān oldum ehl-i 'āleme
LİK ma' nen nüh felek bir bār-gāhımdır benim

3- Kendimi kendim yitirdim yine kendim bulurum
Āsitān-ı 'aşk ezelden dil-penāhımdır benim

4- Hāşılı kevneyndir gencine-i maḥfī baña²⁷⁵
Hem yine naḫd-i dü 'ālem berg-gāhımdır benim

5- Āfitāb u māh iken meş' al-keşimdir dā'imā²⁷⁶
Ser-be-ser eflāk ile encüm sipāhımdır benim

YK: 25- b

6- Ğurre-i ebrū-yı cānāndır baña leyl-i berāt
Zülf-i zūlmet-güster-i baḫt-ı siyāhımdır benim

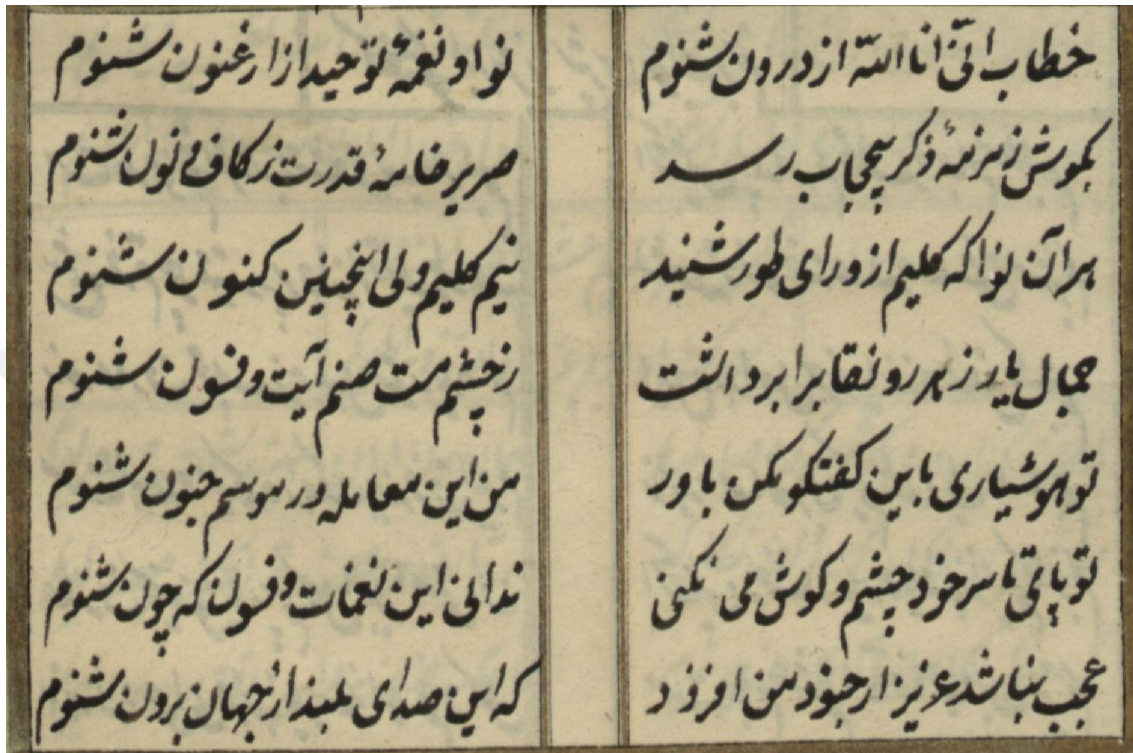
7- Hāk-sār İskender-i 'aşkıım 'Aziz toḫm-ı zemīn
Mīhr-i 'ālem-tāb bir zerrīn külāhımdır benim

²⁷⁵ 4- a: hāşılı; hāşıl-ı, İÜ.

²⁷⁶ 5- a: āfitāb u māh; āfitāb-ı māh, YK.

IÜ: 31- b

YK: 25- b

iÜ: 32- a

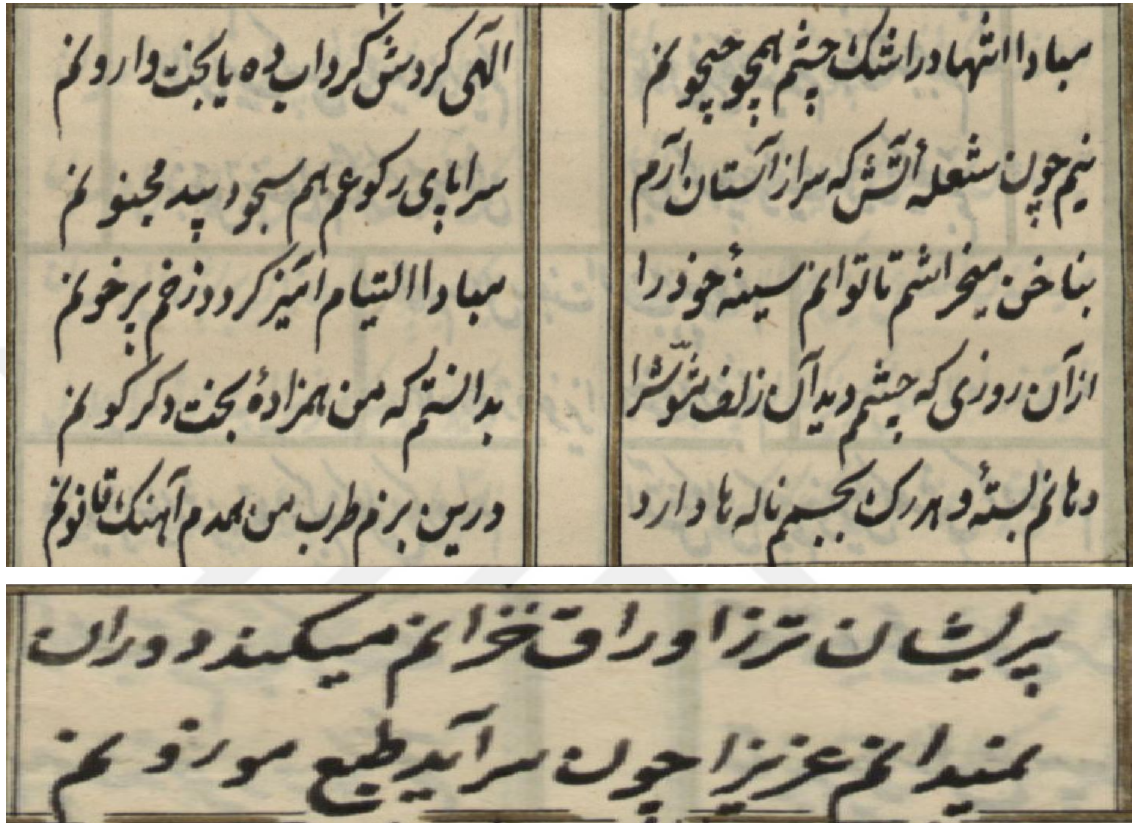
YK: 25- b

<p>بر کام خویش دامن مطلب گرفته ایم ماهم براه میگذره مذهب گرفته ایم مایزدین بشیوه مشرب گرفته ایم با کفر دین مذهب عزب گرفته ایم</p>	<p>دبزم عشق جام لبالب گرفته ایم بهر مذهبی بد پر خرابات سرگذاشت هر کس بطور مشرب خود زین گرفته است هم در کثفت هم بکرم لغره می زینم</p>
--	---

از در سس عشق سینه ما پر شده است عزیز
 اندر شمار نوع تو مذهب گرفته ایم

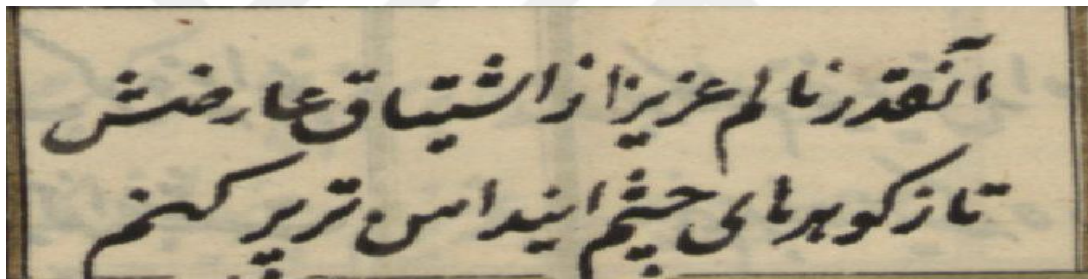
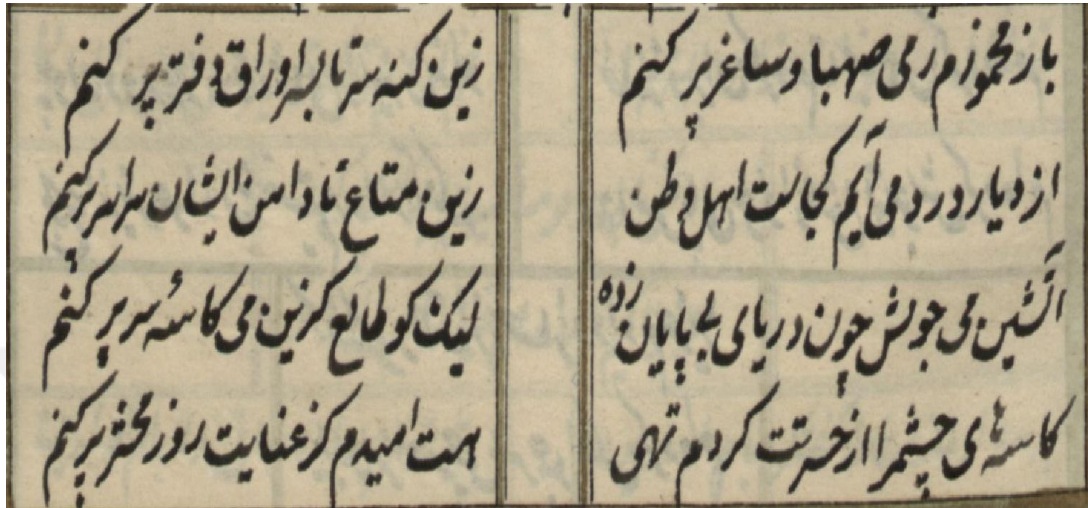
iÜ: 32- a

YK: 25- b/ 26- a

IÜ: 32- a/ 32- b

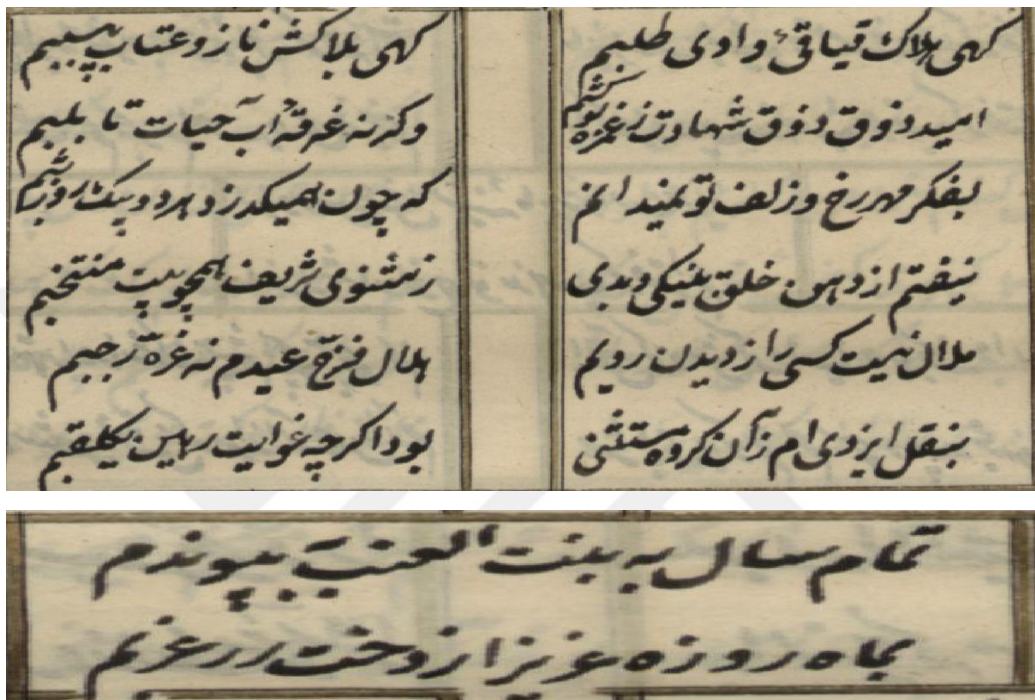
YK: 26- a

IÜ: 32- b

YK:26- a

145

IÜ: 32- b

YK: 26- a/ 26- b

<p>خویش را خوشنود تا از کج کلنج کرده ام آبر بستم با تش باور ابتم بجاک بت پرستی شورستی پشته خود را شتم چون دوروزانه تماشای مرا سیری نداد هیچ از تیر حوادث نشنیدم پروا از آنکه</p>	<p>آتش کلنج بچشم خویش کلشن کرده ام تا تماشای ترا با چشم روشن کردام تا بدیر عشق سبعت از برهن کرده ام خانه دیران کردم تا برهن کرده ام در سراپای خود از عشق تو جوشن کرده ام</p>
--	--

گفتگور آبا از رخسار او دادم عزیز
 بلبلا نزا در چین سر جبهه افکن کرده ام

İÜ: 33- a

YK: 26- b

147

Ḥarfü'n-Nün²⁷⁷

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

1- ' Ālem-i ğamdır bu herkes ḥasb-i ḥālin söylesin

Bezm-i mātendir bu her ' āşıķ melālin söylesin

2- Sīnesin ṭanbūr minķārını mızrāb eyleyip

Bülbül-i şūrīde gül vaşf-ı cemālin söylesin

3- Şem' ile şeb-tā-seḥer pür-süz olan pervāneler

Şu' le-i ' aşķ ile süz-ı per ü bālin söylesin

4- Kūh-ken-i vaşf-ı firāķ u ḥasret-i şīrīn edip

Ḥüsrev-i pervīz eyyām-ı vişālin söylesin

5- İşte ḥāme işte meydān-ı sūḥān işte varaķ

Her sūḥan-perver ' Azīzāsā kemālin söylesin²⁷⁸

²⁷⁷ Ḥarfü'n-Nün, İÜ' de yok.

²⁷⁸ 5- b: ' Azīzāsā; ' Azīzā āsā, İÜ.

İÜ: 33- a

YK: 26- b

148

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

- 1- Hemîşe hüsniñ âfâk içre mir'ât-ı cemâl olsun
Cemâliñ mâh-ı garrâ-yı sipihr-i bî-zevâl olsun
- 2- Niçin dil her zamân hicriñ ile âşüfte-hâl olsun
Gel âgüş-ı taħassür nâ'il-i zevk-i vişâl olsun
- 3- Miyânından aşığı kıl kerem kâlâ-yı vaşlından
Baña bir pîreheñ olmaz ise bir peştemâl olsun
- 4- Toğundur evvelâ la' l-i nemek-riziñ leb-i cāmâ
İçerseñ şoñra nüş et bâde-i nâbî helâl olsun²⁷⁹
- 5- Hilâl etmiş seni ebrü-yı müşginiñ gibi rûze
İlâhî mâh-ı rûze leyle-i ' iyde hilâl olsun
- 6- Görüp âyîñede ' aksin hayâl olmuş hayâliñle²⁸⁰
İlâhî şafha-i âyîñede ' aksiñ hayâl olsun²⁸¹
- 7- Hudâ-yı lem-yezel hüsniñ o deñli ber-kemâl etsin
Ki mir'ât-i sipihr-i hüsni içinde bî-mişâl olsun
- 8- Kaşîñ râ-i ru' unetdir Hudâdan isterim ammâ
Ham olduqça baña tebşîr-i vaşl u lütf-i dâl olsun
- 9- Edâ-yı Nâbî-yi merhûme taṭbîk eyle güftâriñ²⁸²
' Azîzâ kim içinde hem hayâl ü hem mişâl olsun²⁸³

²⁷⁹ 4- b: helâl olsun; helâl, İÜ.

²⁸⁰ 6- a: ' aksin; ' aksiñ, YK.

²⁸¹ 6- b: ' aksiñ; ' aksin, İÜ.

²⁸² 9- a: Nâbî-yi; Nâbî, İÜ.

²⁸³ 9- b: mişâl; mâl, İÜ.

İÜ: 33- a/ 33- b

YK: 26- b/ 27- a

149

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Bezimde olmaz neşât-ı güft [u] gū cām olmadın
Şişeler pür-bāde sākî-i dil-ārām olmadın

İÜ: 33- b

2- Eylemek ol dil-bere teklîf-i āgūş-ı vişāl
Gözleri mest-i şarāb-ı cām-ı gül-fām olmadın

3- Gül-^c izārım et beni būsecikle şād-kām
Hatt-ı bî-hengām-ı tavrı ile aḥşām olmadın²⁸⁴

4- Ey gönül hıdmet-perest-i āsitān-ı dil-ber ol
Etme ümmîd-i vişāl ol dil-rübā rām olmadın

5- Dest şundum ğabğab-ı cānāna bî-hengām iken
Dedi kim ey bî-şekîb el şunma bayrām olmadın

YK: 27- a

6- İstedim ol tıfl-ı nāzik būse-i ruḥsārını²⁸⁵
Dedi şeftālū mü istersin daḥı ḥām olmadın

7- Sen mü'eddeb ^c āşık ol gözle rızā-yı dil-beri²⁸⁶
Dil-rübālar būse vermez gerçi ibrām olmadın

²⁸⁴ 3- b: tavrı; tavr-ı, İÜ.

²⁸⁵ 6- a: istedim; isterim, İÜ.

²⁸⁶ 7- a: sen; señ, İÜ.

8- Çaşnî-bağş olmaz ehl-i 'aşka būs-ı dil-rübā²⁸⁷
Evvelā birkaç 'itāb u nāz ü düşünām olmadın

9- Tab'ım ol tūṭi-yi ser-mest-i suḡandır kim 'Aziz
Güft[u] gū eyler daḡı mir'āt-ı iḡdām olmadın

İÜ: 33- b

YK: 27- a

150

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Güyyiā bir şem' -i kāfūrīdir ol sīmīn-beden
Üstüne bir āl fānūs oldu gül-gūn pīrehen

2- Verd-i aḡmerdir daḡı gül-nārdır la' l-i lebi²⁸⁸
'Aynı bir tūb yāsemīne beñzer ol sīmīn-zekan

3- Çeşm-i ser-mest-i ezel kirpikleri sehm-i қаzā²⁸⁹
Būy mu bilmez nedir ammā ki ol nāzik-beden

4- Nāzdan terkīb olunmuşdur o gül-i naḡl-ḡırām²⁹⁰
Lebleri ḡavf-i vefāda kendisi peymāne-şiken

5- Nazm-ı 'āşık hem muḡayyel böyle hem rengīn gerek
Yoḡsa nazm-ı dil-nişīn olmaz 'Azizā her suḡan

²⁸⁷ 9- a: tūṭi-yi ser-mest-i suḡan; ser-mest tūṭi suḡan, İÜ.

²⁸⁸ 2- a: aḡmerdir; aḡmerdir, YK.

²⁸⁹ 3- a: kirpikleri; kiprikleri, İÜ.

²⁹⁰ 4- b: ḡavf-i vefā; ḡarf-i vefā, YK.

İÜ: 33- b/ 34- a

YK: 27- a

151

meʿülü/ mefâ'îlü/ mefâ'îlü/ fe'ülün

1- Cān içresin ey māh elif gibi nihānsın
Cānda diyemem cānlara cānān-ı cihānsın

2- Ol kıamet-i mevzūn o hıram ile kıyāmet
Ol şive-i reftār ile bir serv-i revānsın²⁹¹

İÜ: 34- a

3- Ol dāmen-i gül-gūn-ı zer-endūd ile gūyā
Cevlān-ı dem-ā-dem ile tāvūs-ı cinānsın

4- Ser-hoş edecek gözlerini neş'e-i naḥvet
Mestāne nigāh ile bir āşüb-ı zamānsın

5- Tesbīhiñ eger āyet-i rahmet ise zāhid
Sen şıket-i yārān ile māh-ı ramazānsın

6- Lāl eyledi ḥāmeñ bu gürūḥ-ı şu' arāy²⁹²
Ḥaḳḳa ki 'Aziz nazmıñ ile sihr ü beyānsın²⁹³

²⁹¹ 2- b: reftār ile; reftārla, YK.

²⁹² 6- a: şu' arāyı; şu' arā-i, İÜ.

²⁹³ 6- b: sihr ü beyān; sihr-i beyān, YK.

İÜ: 34- a

YK: 27- a/ 27- b

152

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Dilde efkâr-ı füzün var nâle-i Manşürdan²⁹⁴
Serde sevdâ-yı cünün var kâse-i şanbûrdan

2- Sînede bir âteş-i süzân bedîdâr olduğum
‘ Âlemi farq etmez oldum cilve-gâh-ı Tûrdan

3- Muṭrib âteşler mey yandırdıñ dil-i süzânımı
Cünbiş-i mızrâb ile âgâze-i mâhûrdan

4- İltifât eyler mi nûş-i bâdeye sultân-ı ‘ aşk
Kâsesiñ tâ-düz meye sâkî ser-i fağfûrdan²⁹⁵

YK: 27- b

5- Dâhil-i mahrem sarây olmağ naşib olmaz bize
Çankı ser-dârdır der-i der-gâh-ı Bârî dûrdan²⁹⁶

6- Nâ-ümîd oldum vişâlınden velîkin n'eyleyim
Kaṭ‘ -ı meyli olmadım kâdir-i dil-i mehcûrdan

7- Ḥayf-ı kim çâk oldu dil seng-i melâmetden ‘ Azîz²⁹⁷
Seyr-i dîdâr olımağ âyîne-i meksûrdan

²⁹⁴ 1- a: nâle-i Manşürdan; nâle Manşürdan, İÜ.

²⁹⁵ 4- b: kâsesiñ; kâsesin, İÜ.

²⁹⁶ 5- b: çankı ser-dârdır der-i der-gâh; çanğı ser-dâr der- gâh, YK.

²⁹⁷ 7- a: ḥayf-ı kim; ḥayf kim, YK.

İÜ: 34- a/ 34- b

YK: 27- b

153

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

1- Niçin ey tünd ü ser-keş böyle pür-çin-i cebînsin sen²⁹⁸
Henüz ağuş-ı cebân bir nihâl-i nâzenînsin sen

2- Lebiñ ya' kıt-ı aḥmer ruḥlarıñ gūyā gül-i terdir
Sözün ammā ki aḥker-tünd-ḥū pür-âteşînsin sen

3- Olursun şem' dān kim Tūr-ı sînā serv-i ra' nā
Ser-ā-pā kāmētiñ mümtāz-ı naḥl-ı dil-nişînsin sen

4- Gülistān-ı melāḥatda açılmış bir kızıl gülsün
Öter bir bülbülün yok mu niçin böyle ḥazînsin sen

İÜ: 34- b

5- Şalınsan bir kıyāmet-zār olur ser-tā-be-ser 'ālem
Kıyām-ı kāmētiñle dil-ber-i gül āstînsin sen

6- Yine i' cāz-ı naẓm-ı tarz-ı şūḥ-ı nev-zemîn etdiñ²⁹⁹
'Azizā ḥāme-i çālākla siḥr-i āferînsin sen

²⁹⁸ 1- a: tünd ü ser-keş; tünd-i ser-keş, İÜ.

²⁹⁹ 6- a: etdiñ; etdin, YK.

İÜ: 34- b

YK: 27- b

154

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

1- Kō gözde eşk-i pür-ḥün sinede āh u enin olsun³⁰⁰

Gönülden zaḥm-ı ḥünin dilde dāğ-ı āteşin olsun

2- Hemān vaşf-ı ḥayāl-i yār için bir nev-zemīn olsun

Esās-ı şafḥa-i beytül-ḥayāl ammā metin olsun

3- Civārın ḥāme-i müyīn-i müjgānıñla pür-naḫş et

Görünen bir ṭarafdan şekl-i yār-ı nāzenin olsun³⁰¹

4- Baña rūḥ-ı muşavver göster ol şirīn-lebi ammā

Gözünde naḫvet-i nāz ṭarafından ebrūsunda çin olsun

5- Elinde ḥançer-i tiz-i tegāfül belde dāmānı

Lebinde şehd-i luṭf alnında hem çin-i cebin olsun

6- Gel ey şeh-bāz-ı nāzım başım üzre lāne-sāz ol kim

Benim de ḫaşr-ı sīnem bir mu' allā şeh-nişin olsun

7- Hirās et o ' aşıqlardan ḥazer kıl mübtelālardan³⁰²

Yaḫarlar ḫaşr-ı ḥışn-ı ḥüsnüñ ister āhenin olsun

8- Ḥayāl-i vaşla pervāz etmeden işkeste-ḥāl oldum³⁰³

Biraz murğ-ı ḥayālim ḥāllerinden dāne-çin olsun

³⁰⁰ 1- a: āh u enin; āh-ı enin, YK.

³⁰¹ 3- b: ṭarafdan; ṭarafda, İÜ.

³⁰² 7- a: hirās et; ḫirās eyle, İÜ.

³⁰³ 8- a: işkeste ḥāl; işkeste bāl, YK.

9- Güzelde şart olan şefkâtdir el-Ḥaḳ ' aşîka ammā
Biraz da ğamze-i ḥûn-rîz çeşm-i neşterîn olsun

10- Yine âvîzelerle zeyn edîp şeh-beyt-i eş' arîñ
Mu' allā eylediñ nazmîñ ' Azîzâ âferîn olsun

İÜ: 34- b/ 35- a

YK: 27- b/ 28- a

155

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

1- Dâmeniñ kırtarmadı rindân-ı mey-âşâmdan
Duğter-i rez bir perî gibi baqarken câmdan

2- Nağd-i vaşlîñ ' âkıbet yağmaya verdi ol perî
N'eylesin bî-çâre düşdü vefret-i ibrâmdan

YK: 28- a

3- Şulanır ağzım şulu şeftâlû-yi cânâneye
Her kaçan ḥoy-kerde ' arızla çıkar ḥamâmdan

İÜ: 35- a

4- Ter-tırâş olduğda mev' üd olumsuz biz büseye
Söyleşilmişdir o nev ḥaṭ yâr ile aḥşâmdan

5- Olmasa ḥ'ân-ı vişâl-i büse yağma-yı enâm
Pür-neşât olmazdı ehl-i ' aşq olan bayrâmdan

6- Meh-cebînim dâmen-i zülfüñ yuğarı çek biraz
Âfitâb- etme pinhân dîde-i nâ-kâmdan

7- Sābite taklīd ile ğarrā olur eş'ār 'Azīz
Rūh-ı üstād-ı selef ḫālī degil ilhāmdan

İÜ: 35- a

YK: 28- a

156

fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün

1- Fevt-i fırşat etme sāġar pür-şarāb-ı nāb iken
Sen de bir gün gör cihān ḫūrşīdini pür-tāb iken

2- Gördü 'aksin şafḫa-i āyīnede bī-hoşdur
Etme teklīf-i vişāl ol āfete bī-tāb iken

3- Taşdan taşā perestiş eylesin mi ehl-i dil
Ḳıbleġāh-ı maḫşada ebrūlarıñ miḫrāb iken

4- Bāġ-bānsēr-mest iken bir gül ḳoparmaḳdır hemān
Dil-berīñ būs eylemek ruḫsārını der-ḫ'āb iken

5- Sīne-çāk almış ele ol māh cām-ı pür şarāb
Görmedim ḫūrşīd-i ṭālī' olduġuñ meh-tāb iken

6- Ruḫlarıñ meyen açılmış ḳırmızı güller gibi
Baña gel bir būsecik ver gülşeniñ şād-āb iken³⁰⁴

7- Cūy-bār-ı şī'ri taḳsīm et 'Azīzā veznle³⁰⁵
Ḫāme-i rengīn tereşşuḫ destīñe mīzāb iken

³⁰⁴ 6- b: baña gel bir būsecik ver; baña bir gel būsecik ver, İÜ.

³⁰⁵ 7- a: cūy-bār-ı şī'ri; cūy-bār-ı şī'ri, YK. / veznle; vezn ile, YK.

İÜ: 35- a/ 35- b

YK: 28- a

157

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

1- Kıyām etdikçe ol meh cāmegāh-ı nāzenīninden³⁰⁶
Saçılır tāze gül-berg-i leṭāfet āstīninden

2- 'Araḫ-rīz olsa şerm-ālūd olup āyīnede 'aḫsi
Meh-i pervīn olur şermende ruḫsār-ı cebīninden

3- Süleymān-ı zamān ü ḫüsn-i iḫlīm-i leṭāfetdir
Dehānından lebinden bellidir naḫş-ı nigīninden

4- İki şehzādelerdir dīdesinde merdüm-i çeşm
Temāşā eyler anlar ehl-i 'aşḫı şeh-nişīninden

İÜ: 35- b

5- Taḫammül eyle ger 'aşḫı iseñ her nīş u āzāra
Dimāğın lezzet isterse vişāl-i āb-gīninden

6- Eger ḫayr u eger şer ḫāliḫīñ ḫükmüdür zāhirdir³⁰⁷
Eger āgāh iseñ añla zamānından zemīninden

7- Nice nā-būd olurdu ḫastegān-ı 'aşḫ 'Azīzāsā
Firāş-ı ḡamda anlar añlanır āh u enīninden³⁰⁸

³⁰⁶ 1- a: cāme-ḫ'āb; ḫ'āb-ı ḡāh, YK.

³⁰⁷ 6- a: zāhirdir; ṭāhirdir, YK.

³⁰⁸ 7- b: āh u enīninden; āh-ı ḫazīninden, YK.

İÜ: 35- b

YK: 28- a/ 28- b

158

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

1- Vezān olmaz nesīm-i isticābet serv-i nāzımdan

Ne hāşıl künc-i miḥnetde benim sūz u güdāzımdan³⁰⁹

YK: 28- b

2- Şafā yok mürde-i beytü'l-ḥarām-ı vaşl-ı dil-berden

Ne sūd olsun benim sa' y u niyāz ile namāzımdan³¹⁰

3- Temāşā-yı gülistān-ı cinān dil-gīr eder cānım

Şemīm-i cān-fezā yok gül-bün-i gülşen-tırāzımdan

4- Açılmaz mı ' aceb naḥl-ı temennāda gül-i maḫşūd³¹¹

Açıldı her ser-i ḥār üzre bir gül çün niyāzımdan

5- Nice bir sūz u ğamnāk olmayan bu dār-ı miḥnetde

'Azizā rüy-ı dil yok dil-ber-i ḥātır-nevāzımdan

³⁰⁹ 1- b: sūz u güdāz; sūz-ı güdāz, YK.

³¹⁰ 2- b: niyāz ile; niyāzla, YK.

³¹¹ 4- a: açılmaz mı; açılmazdı mı, İÜ.

İÜ: 35- b

YK: 28- b

159

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Her kaçan kim mest olur çeşmiñ şarāb-ı nābdan³¹²
 ʿ Ārızıñ gül-gün olur reng-i mey-i pür-tābdan

2- Sen bir āfetsin ki görse kaçlarıñ şeyhü'l-ḥarem³¹³
 Saña istiķbāl eder seccāde vü mihrābdan³¹⁴

3- Zaḥme-i müjgān-ı çeşmiñden felek feryād eder³¹⁵
 Sāz-ı dil āheng olur ol cünbiş-i mızrābdan

4- Eyledi tatar-ı çeşmiñ cān u dil mülkin ḥarāb³¹⁶
 Ğamze-i ser-mest-i bī-pervāñ uyanmaz ḥūʿābdan

5- İztırābım görsün āgāh olmayan ḥalk-ı cihān
 Cūş-ı mevc-engiz-i baḥr-i maʿ den-i sīm-ābdan

6- Rişte-i pür-piç-i zülfüñ bestesidir kā'ināt³¹⁷
 Kimseler kırtulmadı bu piçiş ḳullābdan

7- Ehl-i ʿ aşkı şād edermiş dergeh-i pīr-muğān
 Var ʿ Azizā sen de irşād ol o fetḥü'l-bābdan

³¹² 1- a: şarāb-ı nābdan; şarāb-ı nābından, YK.

³¹³ 2- a: şeyhü'l-ḥarem; şeyhü'l-ḥarām, İÜ.

³¹⁴ 2- b: seccāde vü mihrābdan; seccāde-i mihrābdan, YK.

³¹⁵ 3- a: çeşmiñden; çeşminden, İÜ.

³¹⁶ 4- a: cān u dil; cān-ı dil, İÜ.

³¹⁷ 6- a: rişte-i pür; rişte pür, İÜ. / 6- a: kā'ināt; kāyināt, İÜ.

İÜ: 36- a

YK: 28- b

160

mef' ülü/ fā' ilātü/ mefā' ilü/ fā' ilün

- 1- Nāz etme nā-tüvānına dil bī-sükün iken
Cevr ile kıyma bendeñe böyle zebün iken
- 2- Mest et nevāziş-i suḥanıñla ğarībini
Devrān-ı ḥüsne cām-ı lebiñ la' l-gün iken
- 3- Bende ne şabr u hūş u şu' ūr-ı ḥired ıalır³¹⁸
Çeşmiñ şarāb-ı naḥvetle pür-füsün iken³¹⁹
- 4- Cālinūs olmadı sitem-i ' aşkıñdan ḥalāş
Āfāk içinde ber-ḥired u zü-fünün iken³²⁰
- 5- Ey teşne-leb ümīd-i şarāb etme çarḥdan
Destinde tās-ı pür-sitemi ser-nigün iken
- 6- Allāh eyleye bize tevfiķini refiķ
Ser-geşte-i merāḥil-i deşt-i cünün iken
- 7- Kaṭ' -ı ümīd-i raḥmet-i Ḥaķ etmeziz ' Azīz
Bizde günāh u seyyi'e ḥadden füzün iken

³¹⁸ 3- a: ḥired; ḥired, YK.

³¹⁹ 3- b: naḥvet; naḥvet, YK.

³²⁰ 4- b: fünün; füsün, YK.

İÜ: 36- a

YK: 28- b/ 29- a

161

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Şūr-ı 'aşkı merd iseñ meşķ et cebīn-i şīrden
Lezzet al sende eger Mecnūn iseñ zencīrden

2- Ol dehān-ı teng-i dil-berden cevāb alınmadı
Harf ü şavt olmaz müyesser şūret-i taşvīrden³²¹

3- Kaşları yāy kirpigi bir tīrdır ol āfetīn³²²
Şöyle tīz per-tābdır ķaddi geķer zih-gīrden

4- Āsitān-ı 'aşkı çün maķşūd edinmişsin göñül
Eyle teslīm-i girībān ķıl güzer tedbīrden

YK: 29- a

5- Vāhid-i Muṭlaķda maḥv ol eyle işbātı vücūd
Aḥvel olma yek-nażar ol geķ ikiden birden

6- Hālīmi ḥ'āb-ı ḥayāle beñzedip ehl-i nażar³²³
Ol müşevveş ḥ'ābı āḥir geķdiler ta' bīrden

7- Ḥaṭṭı rūḥānīmdir ḥaṭṭ-ı ğaddār dil-rübā
Kim 'Azīz ma' nā seni fehmedmedi te'şīrden

³²¹ 2- b: ḥarf ü şavt; ḥarf-ı şavt, İÜ.

³²² 3- a: kirpigi; kiprigi, İÜ.

³²³ 6- a: ḥālīmi; 'ālemi, YK.

İÜ: 36- a/ 36- b

YK: 29- a

162

mef' ülü/ fā' ilātü/ mefā' ilü/ fā' ilün

- 1- Görmez zarar bu vādide şehr-i āhdan geçen
Bulur hayāt ābı Çatalçeşmeden içen³²⁴

İÜ: 36- b

- 2- Düzd-i nigāh-ı ğamzeleri 'āşık öldürür
Şemşir-i ebrūvānıdır ammā kesen biçen
- 3- Biz naqd-i cānı saña fedā eyleyenleriz
Nā-merd olur yolunda seniñ ölmeden kaçan
- 4- Yokdur 'adū[vü] dost ile şulḥ u cidālimiz³²⁵
Dost ile düşmenini ayırmaz Hudā seçen
- 5- Dedi şehid eylerim āhir 'Aziz seni
Bu yemini dutmuşum yoluña āh kaçan kaçan

³²⁴ 1- b: hayāt āb-ı; hayāt ābı, YK.

³²⁵ 4- a: 'adū[vü]; 'adūyı, İÜ.

İÜ: 36- b

YK: 29- a

163

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

- 1- o mjgnn mdm ebrlarınla der-kemn olsun
Dernumda benim de nev-be-nev zam-ı nihn olsun
- 2- Gzm anı dernumda iki devr-i mselseldir
mdim var ki anda bir dırat-ı erguvn olsun
- 3- ikf-ı sneden ma' lm olur maserde emirin
Ne mmkn yosa anda n-ı ' aıdan nin olsun
- 4- Benimle mur-ı nln-ı dilim vaset-i' rındır
Meded mur-ı aylile birz hem-iyn olsun
- 5- aberdr olma mmd eyleyen esrr-ı ' aından
Cihnda ret-i dvra dnsn b-zebn olsun
- 6- ekbim almadı f etmek ister sırrını gnlm
o dillerde biraz da asb-i lim dsıtn olsun
- 7- Benim hem sziim hem ' andelibs fignım var
atı pervne v blbl benimle imtin olsun
- 8- Vcdum k edip derd-i dernum aldım eflka
o ' lemdede yeiden ber-zemn  sumn olsun³²⁶
- 9- ' Azz gft-gy-ı ehl-i ' aa rabet olmazsa³²⁷
o br glsıtn-ı ' a iinde tercemn olsun

³²⁶ 8- b: zemn  sumn; zemn-i sumn, YK.

³²⁷ 9- a: gft-gy-ı; gft-i gy-ı, YK.

İÜ: 36- b/ 37- a

YK: 29- a/ 29- b

164

mef' ūlū/ mefā' ilū/ mefā' ilū/ fe' ūlūn

1- Kaşır-ı yed eden dāmen-i pāk-i 'ulemādan
Kārūn-ı zamān olsa şayılmaz küremādan

2- Ādābdadır şive-i dünyā ile 'uqbā
Hep böyle yazılmış kütüb içre kudemādan

İÜ: 37- a

3- Tefīr-i 'alāyıklā olan ğarka-i 'iştān
Taḥlīş-i girībān edebilmez huşemādan

YK: 29- b

4- Ver ḥaqqını erbāb-ı ḥuḳūḳuñ sen eliñle
Yohsa sen ölünce çıkarırlar ğuramādan

5- Maḥlūḳdan ümmīd vefā etme 'Azīzā
Taḥsīl-i merām etmege beñzer ḥudemādan

İÜ: 37- a

YK: 29- b

165

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Yār-i dāmen-keş recādan mübtelālar n'eylesin
Lāneden dil-dār-ı müsteşnā gedālar n'eylesin

2- Zaḥm-ı nā-sūr-ı maḥabbet renc-i 'āşık bī-devā³²⁸
Böyle bīmāra ne tedbīr ü devālar n'eylesin³²⁹

3- Tīğ-i ğamze bī-emān tır-i teğāfūl der-kemān³³⁰
Mübtelā mevfür-ı raḥm-i dil-rübālar n'eylesin

4- Hūblar bī-gāne çü maḥbūblar nāz-āşinā³³¹
'Aşq-ı bī-pervā recāyı āşinālar n'eylesin

5- Haḫ ğanīdir māsivādan ḫalk ma' dümü'l-vücūd
Subḫa-i şad-dāne tezvīr-i deryālar n'eylesin

6- Hīleler āmāde şeh-bāz-ı tama' ḫāzır şabāḫ³³²
Şāf-dil ehl-i tevekkül bī-nevālar n'eylesin³³³

7- Hāme siḥr-engīz 'Azīzā ṭab' -ı mecbūr-ı suḫan
Olsa deryālar ḫadar şīrīn-edālar n'eylesin

³²⁸ 2- a: bī-devā; bī-pervā, YK.

³²⁹ 2- b: tedbīr ü devā; tedbīr-i devā, YK.

³³⁰ 3- a: tīğ-i ğamze; ğamze tīğ, YK.

³³¹ 4- a: hūblar; ḫūblar, YK.

³³² 6- a: ḫāzır; ḫāzır, YK.

³³³ 6- b: ehl-i tevekkül; ehli tevekkül, YK.

İÜ: 37- a/ 37- b

YK: 29- b

166

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Bezm-i nāz u naḥvet içre şîşe sen peymāne ben
Bu şebistān-ı fenāda şu' le sen pervāne ben

2- Dīn ü dil mülkün ḥarāb etdiñ ferāḥnāk ol yürü
' Ālem içre ba' dezīn ma' mūr sen vīrāne ben

3- Sen hemān devr-i teselsül eyle nūş et ḳanı mı
Bāde ḳaydın çekme dostum mest sen mey-ḥāne ben

4- Naḳd-i cānı ver dedin vaşlım saña zerrāk edem
Verdim ammā vermedin ğaddār sen dīvāne ben

5- Oldu göñlüm bir şanem-ḥāne ḥayālīñle seniñ
Bir büt-i ' İsā-nefes güyā ki sen büt-ḥāne ben

İÜ: 37- b

6- Sen ' Azizā firḳate maḥzūz ben hicr ile zār
Ḥayret-ender-ḥayretiz bi-çāre sen bī-gāne ben

7- Aldiñ ammā göñlümü bildim ki sen ḳāyid benim³³⁴
Bezmgāh-ı ' aşḳda ' ayyār sen ferzāne ben

³³⁴ 7- a: bildim ki sen; bildim ki, İÜ.

İÜ: 37- b

YK: 29- b/ 30- a

167

mef' ülü/ mefā' ilü/ mefā' ilü/ fe' ülün

1- Olmasa eger ebr-i ' aṭā-baḥş-ı semādan
Feyz ermez idi nev-i nebātāta nemādan

2- Cūd [u] kerem-i Ḥazret-i Ḥaḳ olmasa sābıḳ
Muhtāca ne in' ām ola dest-i küremādan

3- Elbette döner Ḥaḳḳa her āhen-dil olanlar
Bu nükte müberhen mi degil ḳıble-nümādan

4- Ta' dīl-i umūr ile olur rāḥat-ı insān
Bu mes'ele menḳül-i gürūh-ı ḥükemādan³³⁵

YK: 30- a

5- Ger 'ilm ü ma' ārif ise maḳşūduñ ' Azīzā
El çekme şaḳın dāmen-i pāk-i ' ulemādan

6- Bir pādīşeh-i cevru ' aṭā ḫulm u ' adālet³³⁶
İsnād olunur şıdḳ u nifāḳ nüdemādan

7- Hep nefis ü hevādır eden insānı hevesnāk³³⁷
Erbāb-ı ğınānıñ kederi var ḫudemādan

³³⁵ 4- b: menḳül; menḳüldür, İÜ.

³³⁶ 6- a: ' aṭā ḫulm; ' aṭā vü ḫulm, YK.

³³⁷ 7- a: insānı; insān-ı, İÜ.

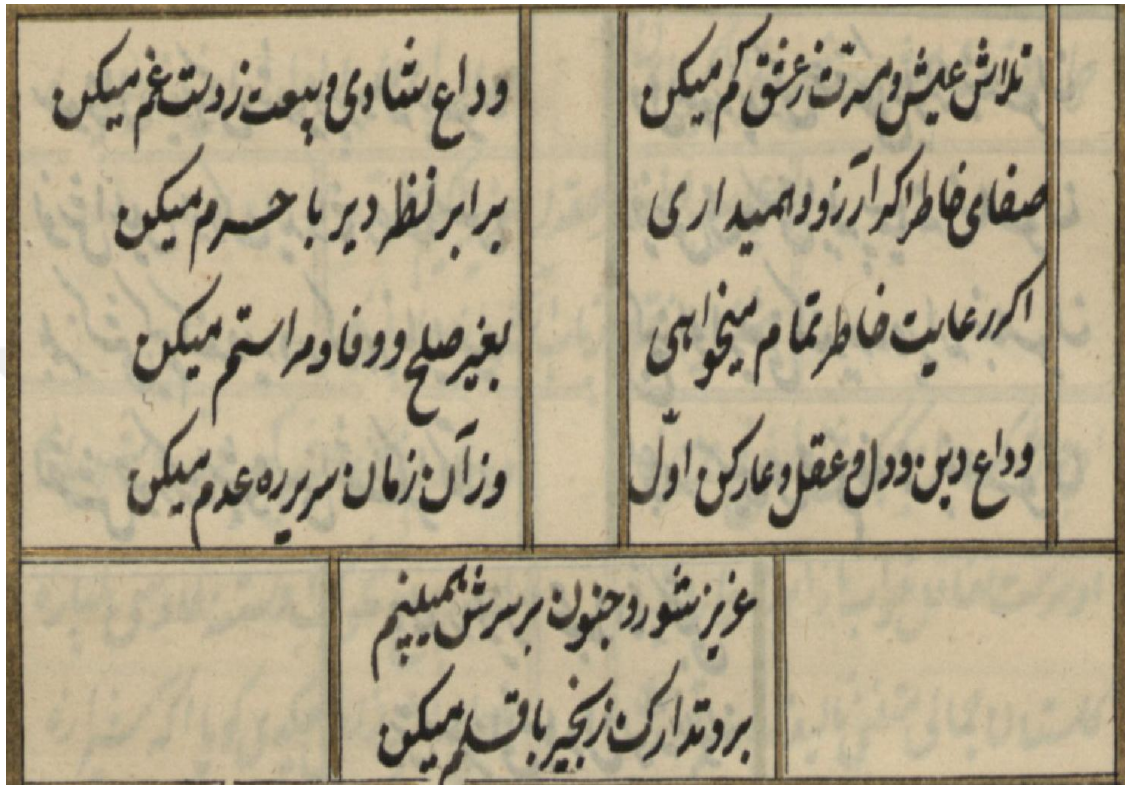
iÜ: 37- b

YK: 30- a

	<p>از جمله اسباب جهان روی بر بکن وز حکم سبب طلب راه سبب کن</p>	
<p>ای طفل دبستان حرد مشق ادب کن زر را بدل سیم مکن مهر بلب کن تقصیر مکن تا بتوانی تو طلب کن</p>	<p>از بهر کمال ادبیت این همه دانش خاموشی بود زر بود از سیم تو گفتار گر چه بطلب کس نرسد باد را یزد</p>	
	<p>جاهل نینب قدر پیفرود عزیزا رو معرفت اندوز پیا تر کن ننب کن</p>	

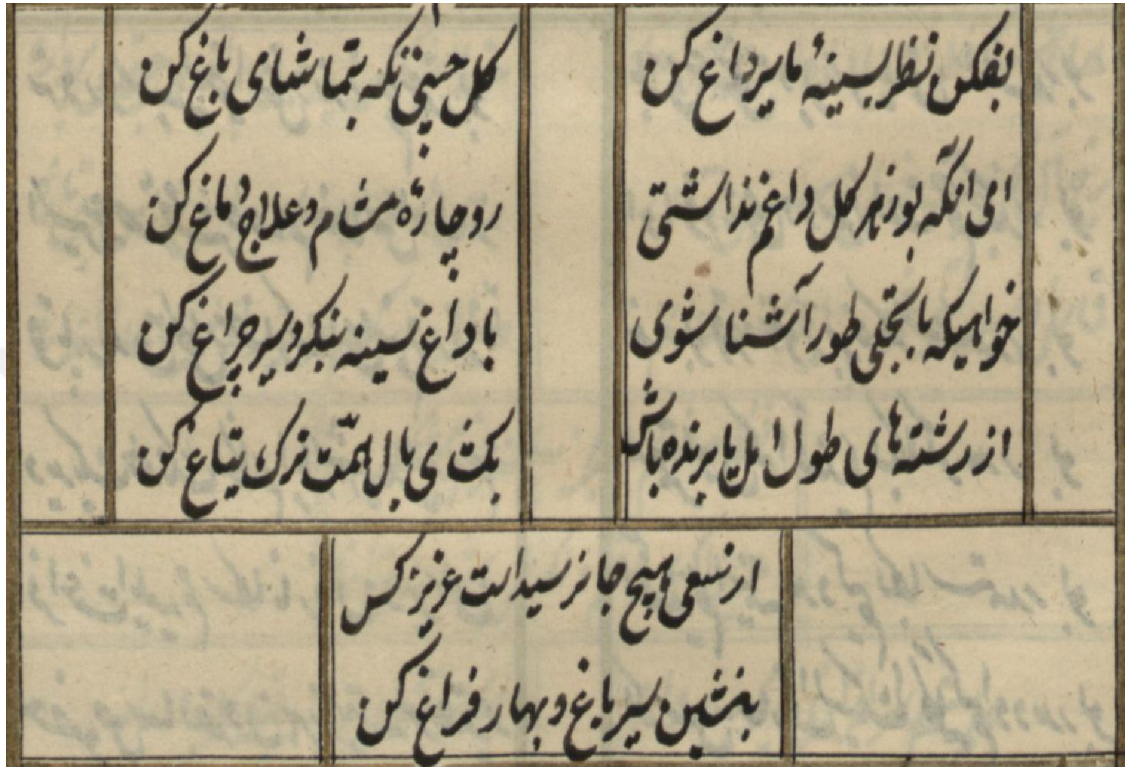
iÜ: 38- a

YK: 30- a

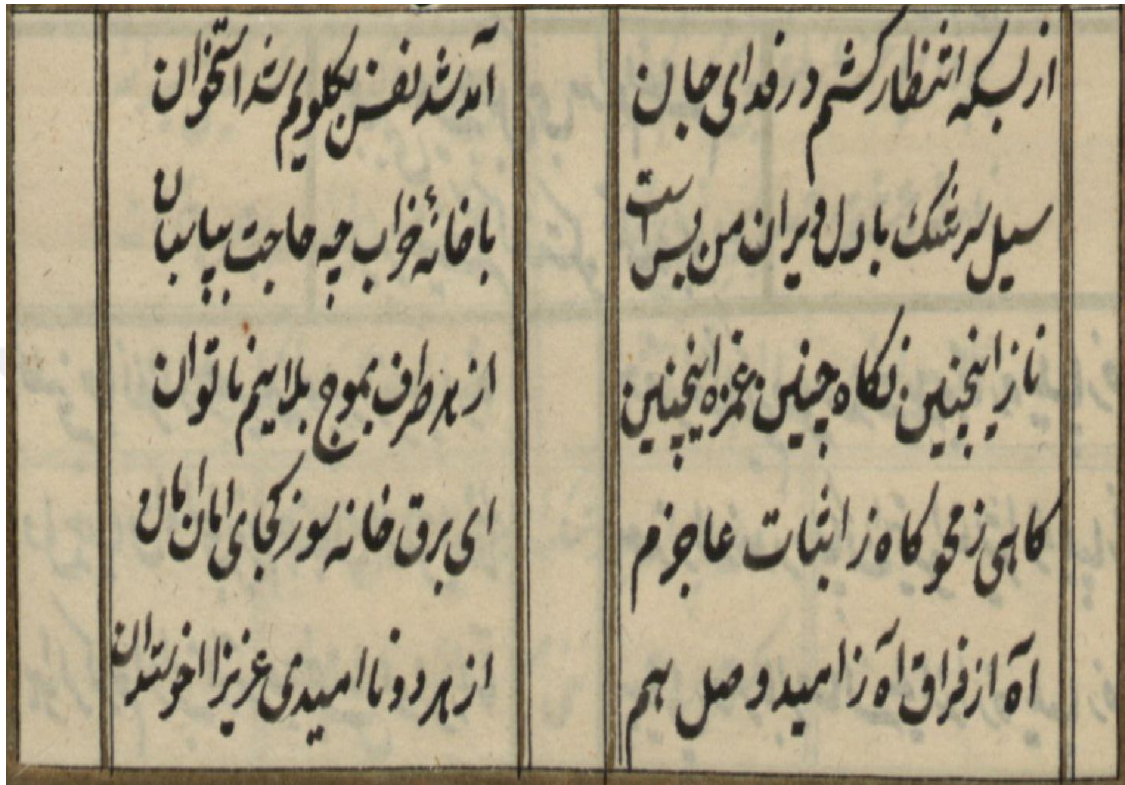
iÜ: 38- a

YK: 30- a

iÜ: 38- a

YK: 30- a/ 30- b

İÜ: 38- b

YK: 30- b

172

mef' ülü/ mefâ' ilü/ mefâ' ilü/ fe' ülün

1- Sūzān idügin şu' le vü pervāne ne bilsin
Dil-sūz idügin ' aşqını dīvāne ne bilsin

2- Nüş eyleyen idrāk eder āşār-ı şafāsın³³⁸
Feyz-i mey-i destī ile peymāne ne bilsin

3- Bilmez kişi kim kendiyedir gevher-i nā-yāb³³⁹
Genc olduğunu kendi de vīrāne ne bilsin

4- Naqş-ı şuveriñ şīvesini naqşger añlar
İ' cāz-ı Mesihāyı şanem-ḥāne ne bilsin³⁴⁰

5- Dildir ' Azizā muḥit-i āşār olan tecellī³⁴¹
Ten bilmez anı yā dil-i dīvāne ne bilsin³⁴²

³³⁸ 2- a: nüş eyleyen; nüş eden, YK.

³³⁹ 3- a: kendiye; kendide, YK.

³⁴⁰ 4- b: Mesihāyı; Mesihā-yı, İÜ.

³⁴¹ 5- a: muḥit-i āşār olan tecellī; āşār olan tecellīye, YK.

³⁴² 5- b: yā dil-i dīvāne; pādişā, YK.

İÜ: 38- b

YK: 30- b

173

mefā' ilün/ fe' ilātün/ mefā' ilün/ fe' ilün

1- Ne derd-i sîne hırâş vü ne zaḥm-ı ğamdır bu³⁴³

Belā-yı ' aşk diye söylenen elemdir bu³⁴⁴

2- Esir-i ' arşa-i maḥşerde hem ḥalāş olmaz

O ejdehā-yı dü-ser zülf-i ḥam-be-ḥamdır bu

3- Kıpırmadık gül-i ruḥsārîñ ey şanem korpduk³⁴⁵

Nedir bu kahr ü tehevür bize ki şemdir bu

4- Dediñ ḥadeng-i nigāhım ile şehid ederim

Mu' ammer ol ki efendim baña keremdir bu

5- Ferāğat eyleyemem saña nāzdan dersen

Efendim etme meded kim baña sitemdir bu

6- Ḥuşuş-ı şābıqadan her ne etseler taqrir

Eger sen ' arif iseñ añla kim o demdir bu

7- ' Aceb mi eylese bülbül gibi müdām nefsim

' Aziz nişger-i güft-gü kalemdir bu³⁴⁶

³⁴³ 1- a: sîne-ḥırâş vü; sîne-ḥırâş, YK.

³⁴⁴ 1- b: belā-yı ' aşk; belā-i ' aşk, YK.

³⁴⁵ 3- a: korpduk; ḥavfdan, YK.

³⁴⁶ 7 b: güft-gü; güft-i gü, YK.

İÜ: 38- b/ 39- a

YK: 30- b

174

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

- 1- Gelince cān-fezādır şayfda pervāza yelpāze
Huşušen kim şala şad-şermle bir tāze yelpāze
  - 2- Dili cünbān olunca bezm-i cünbān olmağ a' lādır
Hāzer lāzımdurur çāk etmesin şırāza yelpāze
  - 3- Hevālar germ olunca ādeme cān-bağş olur ammā
Pey-ā-pey dil-rübālar şalsa bī-endāza yelpāze³⁴⁷
- İÜ: 39- a
- 4- Hārāret tāb vermiş dirilmiş der-ğ̃āb iken cānān³⁴⁸
Şalıñ ey dāyeler ol dil-rübā-yı nāza yelpāze³⁴⁹
  - 5- ' Acāyib luḡdur Hāğdan ' Azīzā kim musahḡhardır
Şitāya manğal-i pūr-tāb-ı āteş yaza yelpāze

³⁴⁷ 3- b: şalsa; şansa, YK.

³⁴⁸ 4- a: hārāret; ḡarāret, YK..

³⁴⁹ 4- b: şalıñ; şalın, İÜ. / dil-rübā-yı; dil-rübāyı, YK.

İÜ: 39- a

YK: 31- a

175

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

1- Uçurmuşken dili bir kebkveş ol şūh-ı mümtāza³⁵⁰

Düşerdim gāfilden çeşm gibi derrende şeh-bāza

2- O ser-mest-i tegāfül h'āb-ı nāz-āmīze vardıkça

Olur çarh-ı mükevkeb üstüne tāvūs-ı yelpāze

3- Gülistān-ı cemāli metnini te'lif edip kudret

Haṭṭı hāşiye zülfü çekdi gūyā aña şirāze³⁵¹

4- Hümā-yı hüsnüñ halk-ı cihān dil-beste hayrāndır

Haṭṭ-ı müşgīn ile bāl ü per açdı çıkdı pervāza

5- Ruḥ-ı āli gül-i cennet haṭı bir sūnbül-i terdir³⁵²

Biri bir beste çeşbān birisi nev-res biri tāze

6- Qumāş-ı vaşl ile āgūşumuz pür eyle sulṭānım

Demişler dür- kerem mevfūr olunca olmaz endāze

7- Nāzire hātim-i mu' ciz- beyāna hayl-i müşkildir

'Azīzā gitse nazm-ı dil-keşin Şirvāna Şirāza

³⁵⁰ 1- a:dili; dil, İÜ.

³⁵¹ 3- b: hāşiye; hāşiye, YK. / zülfü çekdi gūyā; gūyā zülfü çekdi, YK.

³⁵² 5- a: ruḥ-ı āli; ruḥ-ı āl-i, İÜ.

İÜ: 39- a

YK: 31- a

176

fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün

1- ' Ālem-i şem' -i ser-efrāz- diküp pervāne
Şuḳḳa-i şu' lesi şevḳile gelir devrāna

2- Geceden yoḥsa yazılmış gibi serden geçdi
Şem' gördükde atar kendisini meydāna

3- Nār-ı nūr ' aşḳına tersā-beḳeveş yanmadadır
Reşk eder yanmasına Berhemen-i büthāne³⁵³

4- Z̄ulmet-i nūra mübeddel ebrūvānıñ āteşi³⁵⁴
Yanmadan nār-ı maḥabbetle aña pervāne

5- Hele pervāneye reşk eyler ' Aziz ' aşık olan
Ki verir cānını ma' şūḳuna yana yana

³⁵³ 3- b: reşk eder; eşk eder, İÜ.

³⁵⁴ 4- a: Vezin sorunlu.

İÜ: 39- b

YK: 31- a

177

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Sürme çekmiş yine cānān dīde-i fettānına
Fitne ta' lim eylemiş her nāvek-i müjgānına
- 2- Mevc-i reng-i gülden etmiş tār [u] pūd-ı cāmesin
Sūzını gülüne gül işler ruḡ-ı ḡandānına
- 3- Sāyeveş ḡāk-i der-i dil-dārda pā-māl ol
Ḗoysalar servi o naḡl-i dilsitānıñ yanına
- 4- Ḗoy kıvarsın çehresi olsun gülüñ dāmānı çāk
' Andelibiñ kim girsin boyunca ḡanına
- 5- Ḗār-ı āzār-ı belādan nice nālān olmasın
Ḗancer-i āzār çekmiş bülbülüñ tā cānına
- 6- Dāne-i ḡālīñ görüp olmuş ' Azizā dām-bend
Dil şarılmış dil-rübānıñ zülf-i ' ıtr-efşānına

İÜ: 39- b

YK: 31- b

178

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Degme bir Mecnün-ı 'aşkıñ hâtır-ı vîrânına
Atma kendin kahr-ı Hakkıñ âteş-i süzânına³⁵⁵
- 2- 'İbret al pervânenen bāk sūziş-i pür-tābına
Varma bir âteş- 'izārıñ mest olunca yanına
- 3- Ğamze-i evreng-i naḥvet pür-şükūh olmuş yine
Şāf çekip müjgān-ı tîr-endāzdan dîvânına³⁵⁶
- 4- Zühd ü rindiñ bilir ḥaddince eger emek eder³⁵⁷
Āferîñ pîr-i muğānıñ da' vet-i erkânına
- 5- Ṭurfedir vaż' -ı felek geh luṭf eder gāh ' itāb³⁵⁸
Bezmiñ ārāyiş eder her bir gelen mihmānına
- 6- Var 'Azîzā sen daḥı ol bezm-i yāra pür-edeb
'Arz-ı iḥlāş ederek sūr yüzünü dāmānına

³⁵⁵ 1- b: kendin; kendiñ, İÜ.

³⁵⁶ 3- b: şāf; şaf, İÜ.

³⁵⁷ 4-a: zühd; zāhid, İÜ.

³⁵⁸ 5- a: vaż' -ı felek; ṭan' -ı felek, YK.

İÜ: 39- b/ 40- a

YK: 31- b

179

mef'ülü/ mefâ'ilü/ mefâ'ilü/ fe'ülün

1- Eşk-i terimi silmege dāmānım elimde

Bî-tāb olıcağ çāk-ı girībānım elimde

2- Pür-ḥūn olurum fikr edicek 'arız-ı yarı

Her bezmde peymāne-i ḥandānım elimde

3- Te'ḥîr ederdim saña bezl etmege cānı

Olsaydı eger terk-i ser ü cānım elimde

İÜ: 40- a

4- Altın gibi par par ışıldar sinede dāğım

Mevlāya şükür nağd-i firāvānım elimde

5- Olsam ne 'aceb vāqıf-ı esrār-ı dü-'ālem

Bir dil gibi var şem'-i fūrūzānım elimde

6- Bir āh ile eflākı güzer etsem 'aceb mi

Āh-ı seḥeri berğ-i şitābānım elimde

7- Her demde niçün nāle vü āh etmem 'Azîzā³⁵⁹

Bülbül gibi var ḥāme-i nālānım elimde

³⁵⁹ 7- a: 'Azîzā; 'Azîz, YK.

İÜ: 40- a

YK: 31- b

180

fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün

1- Teng iken atlas-ı felek nihāl-i bedene

Hîç bilmem nice sığıdı tenim ol pîrehene³⁶⁰

2- Kaba kaftân mübârek diyerek yek-dîgere³⁶¹

Nice bir şarılalım biz de kefenden kefene³⁶²

3- Güllü çiçekli kumâş ise de nefret olsun

Derzî-i gülşen-i icâdda anı dikene

4- Bülbül endîşe-i şevk-i gül-i ruhsârîñla³⁶³

Gezinir kendi hayâliyle çemenden çemene

5- Neş'e-i cām-ı mey ü kahve-i bilmez zâhid

Gitse ol zülfü ile tâ Hotene tâ Yemene

6- Gir meyi çek çevir ey şeyh bu bezm-i meydîr

Dām-ı pür-pîç ile verme kederi encümene

7- Hele âyîneye bak bâde-i istiğfâr et

Müy-ı rîş zekaniñ döndü ' Azîz yâsemene³⁶⁴

³⁶⁰ 1- b: tenim; tenimiz, YK.

³⁶¹ 2- a: kaftân; kaftân, İÜ.

³⁶² 2- b: biz de; ---, YK.

³⁶³ 4- a: ruhsârîñla; ruhsârîñ, YK.

³⁶⁴ 7- b: döndü; dutdu, İÜ.

İÜ: 40- a/ 40- b

YK: 31- b/ 32- a

181

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Nüş-ı meyden döndü her müjgân-ı cānān neştere
İki çeşm-i mest-i dil-ber düşdü hañçer hañçere

2- ' Aksini āyīnede gördükde medhüş oldu yār
Çün muqābil düşdü hayrān oldu dil-ber dil-bere

3- Eylemezdi āşinālıklar maḥabbetler zuhūr
Gelmese mir 'āt-ı ' ālem içre peyker peykere

YK: 32- a

4- Baş nedir cānlar dirīg etmez kemāl-i şevqden
Olsa ' āşık ile bir mümtāz berber berbere

İÜ: 40- b

5- İki çeşm-i yār-ı ebrūlarla beñzer fi'l-meşel
İki şehbāza ki pervāz ede şeh-per şeh-pere

6- Āsumāna bir suḥan söylendi ḥāl-i yārdan
Bī-ḳarār oldu felekler düşdü aḥter aḥtere

7- Bu ğazel tanzīri mümkün mü ' Azīz inşāf ḳıl
Defter etse ehl-i dīvān düşse defter deftere

İÜ: 40- b

YK: 32- a

182

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Kākülün salmağdadır kullāb üstüne
Çin-i zülfün gösterir girdāb girdāb üstüne
- 2- Bī-ķarārız olsa da menzīl bize dārü'l-ķarār
Ķurdular bünyādımız gūyā ki sīm-āb üstüne
- 3- Düşde āgūşumda gördüm yāri oldum bī-ķarār³⁶⁵
Añsızın vuşlat dağı müşkil imiş ħāb üstüne
- 4- Gökde pervāz eyleyen 'īsā kıyās etdim görüp
'İydehde binmiş ol nevrete dūlāb üstüne
- 5- Ķaldı göñlüm tāk-ı ebrūsunda dil-dārīn 'Azīz
Aşdılar ķandīl-i 'arşı şanki mihrāb üstüne

³⁶⁵ 3- a: bī-ķarār; bī-ķırāz, İÜ.

İÜ: 40- b

YK: 32- a

183

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Etmeye telkîn-i dîn çeşm-i suhan-gûlar
Tağ-ı mihrâb-ı harem ol dü ebrûlâr bize
- 2- Olmuşuz Mecnûn-ı deşt-i ' aşk ol Leylâ için
Hem-dem [ü] üns ola çok mudur o âhûlar bize
- 3- Sihri çeşminden halâş olmak müyesser olmadı
Kalmışız hayrette gâlib geldi cādûlar bize
- 4- Evc-i ' aşkıñ şâh-bâzân-ı sebük-pervâzıyız
Hem cenâh olmaz o vâdide perestûlar bize³⁶⁶
- 5- Biz dağı bazar-ı ' aşk içre varıp tartılmadık³⁶⁷
Gösterir dâ'im o ebrûlar terâzûlar bize
- 6- Maşşad-ı mey-ğâne-i billürdur zan eyleme
Hep yed-i beyzâyı ' arz eyler o bazarlar bize
- 7- Hâk-sâr-ı vâdî-i ' aşkıız ' Azîzâ çok mudur
Sâye-bân olsa dem-â-dem serv-i dil-cûlar

³⁶⁶ 4- b: olmaz o vâdide; olmaz bize vâdide, İÜ.

³⁶⁷ 5- a: varıp; da' vet, İÜ.

İÜ: 41- a

YK: 32- a/ 32- b

184

mef' ülü/ fā' ilātü/ mefā' ilü/ fā' ilün

1- Ey bād-1 şubḥ 'azmiñ olursa çemenlere
'Arz eyle sūz-1 şevķimi gül-pirehenlere

2- Bir dil-rübā ki pūş-i tūb-1 beyāz olur
Bir servdir ki pīçiş eder yāsemenlere

3- Sen tūṭi-i şeker-şikene sebzler gerek
'Uşşāķ-1 bī-nevā ķo şarılsın kefenlere

YK: 32- b

4- Ehl-i naẓar ki şāf [u] sirişt-i vedād ola
Efzūn olur maḥabbeti sīmīn-zekānlara

5- Ber-dār edersin eyle beni tār-1 zūlfüñe
Ağyār-1 bed-nihād aşılsın resenlere

6- Eş'ār-1 pāk-neş'e eslāfı andırır
Soñra gelen çü raḥmet oķudur gidenlere

7- Bu nazm-1 āb-dār 'Azizā şeker mişāl
Naķl olmağa şeker gibi şirīn- dehenlere³⁶⁸

³⁶⁸ 7- b: şeker gibi; sezā gibi, YK.

İÜ: 41- a

YK: 32- b

185

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Cennetiñ ermek dilerseñ hāşılı idrākine

Bağ o sīmīn-sīne dil-dārīñ girībān-çākine

2- Kīmīyā eyler vücūd-ı ādemi kim neş'eden

Āferīn mey-hāne-i ' aşkıñ ' ayār-ı hākine³⁶⁹

3- Lubb-ı ma' nādan dūr-i meknūn-ı ' irfān et taleb

Bağma bu deryā-yı şūruñ sen has u hāşākına

4- Çüb-ı ' aceb ile ederler harb u ta' zīr şöyle bil

Vāy her kim ta' n eder zāhidleriñ misvākına

5- Çok serv serv-i kıyāmet-ğaddiñ etmiş āşiyān

Āferīn olsun ' Aziziñ hātırı çālākına

³⁶⁹ 2- b: ' aşkıñ; ' aşkın, İÜ.

İÜ: 41- a/ 41- b

YK: 32- b

186

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

- 1- Açılmış bāb-ı ğufrān-ı İlähî olmuş āmāde
Kemerlenmiş der-i cennet gibi mihrāb-ı seccāde
  - 2- Görüp seccādelere revzenlerinden gülşen-i 'adnî
Mü'ezzinler hele bülbül gibi gelmez mi feryāda
  - 3- Kıyām etse namāza her kaçan ki bir melek-sīmā
Döner cennette bitmiş güyyiā bir serv-i āzāda
- İÜ: 41- b
- 4- Maķām ister iseñ kaçr-ı berin ü bāĝ-ı firdevse
Şaķın terk-i namāz-ı pençgehle düşme ilhāda
  - 5- Hemān sen kendini ma' lūm bil dīvān-ı Bārīde
Seni ma' dūm iken ķādirdir Allāh yine icāda
  - 6- Degil hālî eder her birine imdād pey-der-pey
Namāz erbābına seccāde rinde neş'e-i bāde
  - 7- Bu şüretde ğazel tarhı 'Azizā hayli müşküldür³⁷⁰
Meger imdād ede ser-çeşme-i feyz-i Hudā dāda

³⁷⁰ 7- a: hayli; hayl-i.

İÜ: 41- b

187

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- İltimās [u] ittişāl-ı ' aşka isterseñ güvāh
Dāmen-i sāhil-i leb-deryāya olmuş büse-gāh

2- Dönmeye tenevvüre eflāk ile şām u seher
Mevlevī çarh giymiş āfitābī bir külāh

3- Olmadan şāhib-nazar hürşidveş fevka'l- ' ibād
Ābeş olmak bize yigrek gelir zīr-i nigāh

4- Bağ zemīn ü āsumānıñ şüret-i ihdāsına
Fehm kıl ki vāhid-i Muṭlağda yoğdur iştibāh

5- İsm-i mebdē' den zuhūr etdikçe eşkāl [u] şuver
' Ālem-i mī' āda açmışdır ma' nīden şāh rāh

6- Bunca ' āşıklar telef olmağda vaşlı rāhına
Ka' be nice giymesin mātem ile şāl-ı siyāh

7- Ka' be vü büt-ḥānelerden ṭālib-i Ḥağ ol ' Azīz
Mağsadiñ mihrāb u ihsāndan İlāh olsun İlāh³⁷¹

³⁷¹ 187, YK _

İÜ: 41- b / 42- a

188

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Şivedir şâyân olan hūbân-ı sîmîn-berlere

Nâzdır şâyeste-endâm olan dil-berlere

2- Müşterîniñ birisi yetmez kumâş-ı vaşlına

Bî-vefâlık andan eyler iktizâ berberlere

3- Ben ne hâk-i kem-terim ki çîn-i zülf-i dil-rübâ

Mihr ile mâhı çeker eflâkden çenberlere

4- Kâkülün çözdü mu' attar etdi âfâkı o mâh

Düşdü çok gird [ü] kesâd şemmâme-i ' anberlere

İÜ: 42- a

5- Hutbede şâh-ı gülün irâd için nâmın ' Azîz

Nahl-ı gülden çıktı gūyâ bülbülân minberlere³⁷²

³⁷² 188, YK _

İÜ: 42- a

189

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

- 1- Eger feyz-i Hüdādād olmasaydı sâde-i terde
Nedir bu gerdiş-i devr-i teselsül cām u sâgarda
- 2- ' Aceb mi şakķ olursa sīneler şemşir-i ğamzeñden
Kıalır bākī şikāf-ı tīg-i çeşmiñ seng-i mermerde
- 3- Lebiñ ħarf-i vefāda kışlarıñ tīg-i tegāfūlde
İşārāt ve beşāret çok olur rūh-ı muşavverde
- 4- Maķām-ı vaşlda ibrām olunmaz kşasem-i ħūbāna³⁷³
Ferāğat eyledik dutduk maķāmı bir muĥayyerde
- 5- Seniñ mektūbunu ser-māye-i ħarf-i vefā şandık
Ferāğat eyledik maźmūnu cümle veche aĥmerde
- 6- Yaķardı ' ālemi ruĥsār-ı āteş-nāki cānāniñ
Eger zūlf-i siyāhı çekmeseydi ' anberīn-perde
- 7- Hele ol āfetiñ kālā-yı vaşlıñ ğāret eylerdim
Düçār olsam ' Azizā kendiye tenhāca bir yerde³⁷⁴

³⁷³ 4- a: vezin tutarsız.

³⁷⁴ 189, YK _

İÜ: 42- b

190

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Gördüğüm el ermez ol serviñ qad-i mevzünuna
Dil şarıldı ol periniñ dāmen-i gül-günuna
- 2- Ser-firāz-ı kişver-i hüsn eyleyen Mevlā anı
Mülk-i 'aşkıñ dağı hāş etdi bu ben Mecnünuna
- 3- Hāsretim meftün-ı 'aşkıñ hem harāb-ı hicriñim
Bir nigāh etmez misin dağı bu ben maḥzünuna
- 4- Āb u hāk [u] bād u āteşdir esāsı 'ālemiñ
Bir te'emmül kıl cihāniñ rub'una meskünuna
- 5- Baq şafaqdan dāmen-ālūde hūn-in-i 'Aziz
Dest urma bezm-i dehrin sāgar-ı pür-hūnuna³⁷⁵

---

³⁷⁵ 190, YK _

İÜ: 42- a / 42- b

191

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Pertev-i nūr-ı aḥaddır müncelî her sînede
Mün' akis luṭf-ı celâl-i yâr bir âyînede

İÜ: 42- b

- 2- Baña yetmez kendi ser-gerdânlığım ḥayrânlığım
Oldu bir mekkâr-cû üftâde-dil âyînede

- 3- İncilâsın nâkış etsin mi nemed âyîneniñ
Müncelîdir ḥüsn-i mâder-zâd zîr-i penbede

- 4- Hâyîl olmaz nūr-ı ' âlem-tâb ḥürşide şehâb
Şaf-dil pinhân olur mu ḥırqa-i peşmînede

- 5- Bûse-i cân-baḥşına yâriñ ' Azîz âmâde ol
Va' de etmişdir bize ol meh geçen âvînede³⁷⁶

---

³⁷⁶ 191, YK _

İÜ: 42- b

192

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Atmada tîr-i nigāhı çeşm-i cādūlarına
Oldu kıavs-engîz-i istiğnā o ebrūlarına
- 2- Merdümān çeşmiñ etmiş tîr-i müjgāniñ cenāh
Etmede āgāz-pervāz ol perestūlarına
- 3- Gözleriñ esir hevā-yı vahşet olmuşdur sitem
Deşt ü şahrālar gözetmekde o āhūlarına
- 4- Her taraf kıaddiñ hayāliyle kıyāmet-zārdır
Etdi dünyāyı müzeyyen serv-i dil-cūlarına
- 5- Devr-i cām ile bizi mest u harāb etseñ gerek
Sende ey sākî nedir şemşîr-i bāzūlarına
- 6- Ser-be-şahrā-yı cünün etdi ' aşkıñ beni
Ey nigāh-ı çeşm-i fitne saña yā Hūlarına
- 7- Gevher-i sencide-i nazmiñ ' Azîz şarrāfidır
Aşdı tab' iñ sūķ-ı eş' āra terāzūlarına³⁷⁷

³⁷⁷ 192, YK _

İÜ: 42- b / 43- a

193

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

- 1- Ne deñli kim görünse yār olan aġyār şeklinde
Anı āyīne-i dil gösterir bir yār şeklinde
- 2- Mu' anberdir müseldir dediler zülf-i cānāna
Ne hikmetdir baña hep görünür bir mār şeklinde
- 3- Hazer kıl ki yaqar cānıñ iĉer qanıñ gözü anıñ
Görünür gerçi ol saña perī dil-dār şeklinde
- 4- Haqāyık hep mezāhirden olur şüret-nümā ancak
Mazāhir yoġiken ekşer görünür var şeklinde

İÜ: 43- a

- 5- Cihān āyīne-i şüret-nümā-yı mümkünāt olsun
Haqīkat-bīn görünür anı yine dīdār şeklinde
- 6- Ne denli hūb olursa hūsn-i halkı olmayan dil-ber
Görünür dīdeye bir şüret-i dīvār şeklinde
- 7- Beli şüretde gūyā bir mülk-i hasletdir ol āfet
'Azīzā görünür raħmı baña aġyār şeklinde³⁷⁸

³⁷⁸ 193, YK _

İÜ: 43- a

194

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Kişver-i hüsne o mähı eylemiş Haq pādişāh
Başına giydirmiş ammā tāzededen bir kec-külāh
- 2- Ol gāzāl-i 'işve bir āzāde müsteşnā iken
Der-kemend etmiş anı her halka-i zülf-i siyāh
- 3- Hāl u haq u gānze ebrūlar nigeḥ-bāndır aña
Memleket vīrān olur hıfz etmese ceş [ü] sipāh
- 4- Muşhaf-ı hüsniñ ki tefsīr etdi kilik-i Kird-gār
Şafḥā-i ruḥsārınıñ ta' biriniñ etmiş büse-gāh
- 5- Zannım oldur çoqdan olurdu 'Azizā ḥāk-sār
Ger sūtün olmasa eflāke dem-ā-dem medd-i āh³⁷⁹

---

³⁷⁹ 194, YK _

İÜ: 43- a

195

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Mest olup düşmüş o meh mey-ḥāneden mey-ḥāneye
Mihrveş cevlān eder peymāneden peymāneye
- 2- Kanda olsa ḥüsnüñe ' uşşāḳ-ı zār eksik degil
Düşse şem' -i dil-fürüz pervāneden pervāneye
- 3- Āşināya meyl yok hep yādlarla müttefiḳ
İhsān-ı vaşl o mehiñ bī-gāneden bī-gāneye
- 4- ' Aşḳ baña āşinā ben ' aşḳa oldum mübtelā
Ülfet ' acebdir k'ola dīvāneden dīvāneye
- 5- Dil ' aceb abdāldur hep vaḥşete meyyāldır
Benden kaçıyor ' Aziz vīrāneden vīrāneye³⁸⁰

---

³⁸⁰ 195, YK _

İÜ: 43- a / 44- b

196

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Şeş-cihetim sedd edipdir çeşm-i cādūlarına
Aldı Mecnūn gibi eṭrāfım o āhūlarına

İÜ: 44- b

- 2- Döndü serler lücce-i ḥayretde mānend-i ḥabāb
Oldu mevc-engīz çın nāz-ı ebrūlarına

- 3- Şaldı sevdālar ser-i nā-şāda mānend-i nigār
Başıma pervāz eder oldu perestūlarına

- 4- Ben niçin Mecnūn şıfat kühsārı etdim cilve-gāh
Çıkdılar şırān şahraya perī-rūlarına

- 5- Buldu mīzānıñ 'Azizā yine bāzār-ı ḥayāl
Aşdı ṭab' ın sūq-ı eş' āra terāzūlarına³⁸¹

³⁸¹ 196, YK _

İÜ: 43- b

197

mefā' ilün/ fe' ilātün/ mefā' ilün/ fe' ilün

1- Edā-yı luṭf-ı vefā yok o şivekâra göre
Ne sabr u tākate yer var bu bî-ķarâra göre

2- Çemen laṭif gülistân güşâde gül ḥandân
Olur mu hiç figân etmemek hezâra göre

3- Qalır mı dil-beri gördükçe ihtiyâra şekîb
Dedim bir ehl-i ḥired dedi ihtiyâra göre

4- Ererdi sâhil-i maķşûda keştî-i ümîd
Recâ-yı vaşl olunurdu bu rûzgâra göre

5- Nedir bu sîne-i mecrûḥda bu zaḥm-ı nihân
Ṭabîb ğamzeñe söylese kim anı yâra göre

6- Ne ehl-i 'aşka ne rinde ne 'ârife rağbet
Ne qaldı ehl-i maḥabbet bizim diyâra göre

7- Hevâ-yı vaşla uçurdum 'Azîz murĝ-ı dili
Olur mu ruḥşat-ı pâ-bûs-ı yâr dâra göre³⁸²

³⁸² 197, YK _

İÜ: 43- b/ 44- a

198

fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün

1- Görünür şüret-i Hâk kıble-i ebrūsunda
Mevc urur lücce-i ' anber dağı ğīsūsunda

2- Olmuş ol maḥv-ı temāşā-yı ruḥ-ı zībāsı
Dağı āyine-i naḥvet-zede zānūsunda

3- Mevc-i deryā-yı maḥabbetdir o sīmīn-kemeri
Bir gümüş balıĝıdır ḥanceri pehlūsunda

4- Ğurre-mest-i mey-i naḥvet o āhū-yı ḥurrem
Tek-i vaḥşet var anıñ farṭ-ı tekāpūsunda

İÜ: 44- a

5- Nice inkāra mecāl olsun ' Azīzā ' aşkıñ
Variken düzdiniñe ğamze-i cāsūsunda³⁸³

³⁸³ 198, YK _

İÜ: 44- a

199

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

- 1- Hıaı gülberg-i gül-gün üzre gūyā meşk eder nāza
Çeker zülfü dem-ā-dem gülsitān-ı hūsne Őirāze
- 2- Taħalħul eyledikçe mevc-i gül-ruħsār-ı rengini
Gelir dīvārdan her bülbul taŐvīr-i āvāza
- 3- Nesīm-i ' işve taħrīk eylese zülf-i dil-āvīzeñ
Olur gūyā per-i ũavus-ı ĩudsī aña yelpāze
- 4- Görüp ' aks-i cemāliñ çeşm-i ser-mesti Őikār etmiş
DüŐermiŐ kebk-i hūsnuñ ĩālibā derinde Őeh-bāza
- 5- Egerçi Őüretā ger ĩāh nişin-i nāz-ı ' iŐmetdir
Velī müjĩānı dilde güller işler tāzeden tāze
- 6- Verir reng-i ruħ-ı gül-gün ile miħrāb-ı ebrūsu
Niĩāh-ı mestine mey neş'esi zühhāda ĩamyāza
- 7- Semender beççe-i hūsni-i per açmıŐ bāl-i ĩaıııdan
HümāveŐ Őu' le-i ruħsārıla ĩaŐd etdi pervāza
- 8- Biriler gül gibi Őad çāk olur ol çin-i ebrūdan
Nice ũāķat getirsen dil o ĩavs-ı nāvek-endāza
- 9- ĩumāŐ-ı naźm-ı ĩātinden ' Azizā atlas-ı naźmiñ
Gelir taħmīn-i tanzīr eyle zā'id bir ĩaç endāze³⁸⁴

³⁸⁴ 199, YK _

İÜ: 44- a

200

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Bu girībān-çāklık zevk-i fenādandır bize
Kendimiz bildik bu tedkīk āsiyādandır bize
- 2- Gül gibi dāğlar bu sīne-i mecrūhda
Nāvek-i müjgān-ı çeşm-i āşinādandır bize
- 3- Gāh luṭf u gāh ḳahr u gāh şihhat geh maraz
Hep ' ināyāt-ı Cenāb-ı Kibriyādandır bize
- 4- Şūr-ı sevdā-yı cünūn u ' ilm u fazl-ı ma' rifet
Cümle ihsān u ' aṭāyā-yı Ḥudādandır bize
- 5- Virddir dermānımız dermāna etmeziñ recā
Zaḥm-ı zehr-endūd ' Azizā hep devādandır bize³⁸⁵

---

³⁸⁵ 200, YK _

İÜ: 44- b

201

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- ' Aşk-ı dil-ber hoşdur ' uşşāka cefāsı olmasa

Her nazarda nice vaz' -ı nā-sezāsı olmasa

2- Gül gibi her bār açılıp gülmese nādānıla

' Ālem içinde hezārān mübtelāsı olmasa

3- Resm-i Rüstemrā gibi hancer çelip şeydāsına

Nāzı çok olur ise de olsun şūrāsı olmasa

4- Zāhid ayağdan kalıp başmaz ise mey-ḥāneye

Elde ger naḥl-ı ābādan bir ' aşāsı olmasa

5- Ben de bir şeyḥe mürīd olur tutardım dameniñ

Ehl-i tecrīd olsa ammā būriyāsı olmasa

6- Şöyle bir bahriñ garīķ olsun [ki] el-Ḥaķ kim ebed

Sāhili nā-yāb olup hergiz қarası olmasa

7- ' Aşķla bīmār olursam ölsem ammā kim ' Azīz

Çeşm-i bīmārı gibi yārın devāsı olmasa³⁸⁶

³⁸⁶ 201, YK _

İÜ: 44- b

202

mef' ulü/ mefā' ilü/ mefā' ilü/ fe' ulün

- 1- Her istedigın hāzır iken h' ān-ı kâderde
Bilmem niye düşdü ğam-ı rızķ ile bu derde
- 2- Ey bī-ħaber aç dāde-i em' ān nigāh et
Men' -i kâdere tāb mı var nev' -i beřerde
- 3- Teslīm u rızā gülşenidir şehr-i řaşābñ
Ol ma' rekede yüz mü kalır ħabs-i perde
- 4- Bī-perde ħırām etmek için dāde-i bedden
Çekmiş o perī çeşm-i raķibe yedi perde
- 5- Añdım dil-i üftādei çāh-ı zeķanında
Şeb řu' le-i şem' i göricek bi 'r ķamerde³⁸⁷

---

³⁸⁷ 202, YK _

İÜ: 44- b/ 45- a

203

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Halk-ı Haqqı böyle zulm ile perîşân eyleme
Bir kere de üftâdei hâk ile yeksân eyleme
- 2- Gördüğün yutmağ için dem çekme ejderhâ gibi
Nefsini Dahhâk [iñ] mârı gibi şu' bân eyleme
- 3- Yâ 'adâletle nazâr eyle 'ibâd-ı halkâ
Yâ hevâ-yı nefis ile tertîb-i dîvân eyleme

İÜ: 45- a

- 4- Zâlim al çek bu girîbân-ı halâyıkdan biraz
Göz göre inkâr u hükm-i Qur'ân eyleme
- 5- Tatalım inkâr edipseñ hükm-i naşş-ı halkı
Mevtini inkâra çâre var mı tuğyân eyleme
- 6- Birgün añsız hayme-i kaşr-ı cinânıñ ref' olur
Ġaflet ü hırş ile dîniñ böyle vîrân eyleme
- 7- Señ bu nuş u pendî kendin kendine eyle 'Azîz
Cevheri zâlimlere bezl-i firāvân eyleme³⁸⁸

³⁸⁸ 203, YK _

İÜ: 45- a

204

fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün

- 1- Bizi tırnağdan alıverir mi pür-zür olsa
Şākī naḥvet-zede bir dil-ber-i maḥmūr olsa
- 2- Çār u penç rind ü vefā-dār ile sākī yogiken
İçmeziz bādei ger sāğar-ı fağfūr olsa
- 3- Neş'e-i sāğar-ı Dārāyı verirdi el-Ḥaḳ
Sübḥanıñ ḥabbeleri dāne-i engūr olsa
- 4- Hele çok luḥfunu görmüşler idi nuḳl-ı müje
Mey yapar ḥātır-ı işkeste-i meksūr olsa
- 5- Uğradıḳ biz de ziyāretle ḥarāb-ābāda
Ḥoş durur āb u hevāsı dili ma' mūr olsa
- 6- Zāhidiñ ṭab' ı çeker bādei rızḳ-ı māni' dir
Bizim de nūş-ı mey eyler idi mecbūr olsa
- 7- Kim kaçır idi mey ü meykede zevḳinden 'Azīz
Eger İblīs-i la' in vesvesi dūr olsa³⁸⁹

³⁸⁹ 204, YK _

IÜ: 45- a/ 45- b

بازاهدان ز چشمه حیوان آب ده	ساقی مرا بجلبستان شراب ده
هرگز مرا نه پاره مان ز کباب ده	من گخت دل خورم ز جگر گاه اشتیاق
بار بشارتی ز وصالم کجواب ده	امید وصل گشته به بیداریم محال
باز از سر شک چهرم ترم آفتاب ده	خندت تابغ و سینه انم ز پهنی

ای گشته نگاه تغافل عزیز خیر
از بهر پریش آمد یارت جواب ده

İÜ: 45- b

206

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Būs edip yāriñ kıpardım bir gül-i sīr-ābını
Dün temāşā eyleriken gülşen-i şād-ābını
- 2- Tāķ-ı ebrūsun görünce ol münevver tal' atıñ
Zāhid-i hōd-bīn şaşırımış dönünce mihrābını
- 3- Hatt u hālinden haberdār olmaz ehl-i riyā
Nüşā-i hūsnüñ meger yā gülşen görür i' rābını
- 4- Baħr-i ' irfānda ma' ārif şaydına ikdām eden
Bī-nevālar gibi boş çekmez şudan kullābını
- 5- Mest iken seccādeye peymāne-i dōkmüş ' Azīz
Pārsā meşreb ne bilsin meclisiñ ādābını³⁹⁰

---

³⁹⁰ 206, YK _

İÜ: 45- b

207

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Şevk ile etdim o tersā-beççeniñ tebcîlini
Hâtır için başıma koydum öpüp İncîlini
- 2- Āferîñ olsun kemâl-i āh-ı pür- te 'şîrime
Rüşen etdi biñ kilisāniñ bu şeb kandîlini
- 3- Cevr-i bî-pâyân efzûn etdi taḥmîl ol şanem
Bir recā etsem geçerse mi biraz tenzîlini
- 4- Cevr-i bî-endāza naḥvet çok tehevür bî-şümār
Destin öpsem iltimās etsem biraz taḫlîlini
- 5- Pür-fünûn āşinā oldum biraz esrârına
Āyet-i 'aşkıñ velîkin buldum te 'vîlini
- 6- Ākıbet yine ber 'ât-ı 'aşkıñ tecvîzine
Kâtib-i taḫdîrden aldım bu gün taḫvîlini
- 7- Bir 'Acem ferzendi göñlüm ḫapdı gitdi ey 'Azîz
Kim perişân eylemişdir nâzdan mendîlini³⁹¹

³⁹¹ 207, YK _

İÜ: 45- b/ 46- a

208

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

- 1- Gider mi yârdan bezm-i elestiñ cām-ı ser-şarı
O bezmiñ çeşm-i fettāniñ iken hālā kadeh-karı

İÜ: 46- a

- 2- Cemāliñ fikri tır-i gamzeden göñlü emîn etdi
Güle meftūn olan bülbül ne bilsin hār-ı āzārı
- 3- Beni nilüferi çeşmiñ ile mest-i müdām etdin
Görünür āsumān şimdi baña mīnā hūn-karı
- 4- Yağar ruhsār-ı āteş-gūnuñ ' uşşākı emān vermez
' Aceb Mevlā dağı böyle yağar mı her güneh-karı
- 5- Hālāş olmak kişi şirk-i hafiden hayli müşkildir
Anıñ 'çün sübhāniñ gitmez belinden tār-ı zünnārı
- 6- Hicāb oldu ten-i hākī temāşā-yı dil ü cāna
Yüceldi gülsitān-ı hūsn-i yāriñ yine dīvārı
- 7- Pür etdi penbe-i āvāz-ı ene'l-Hağ gūş-ı eflākı
Kemend-i zülfüñ kimdir yine Hallāc-ı ber-dārı
- 8- Gezersin dostum cevriñ şafāndan belki aḥsendir
Kerem olurdu ammā kim yanından sürseñ ağıyārı
- 9- Mezād etdi metā' -ı dīn ü dilden oldu āzāde
' Azīzā bī-nevāniñ kaldmadı ' ālemde bāzārı³⁹²

³⁹² 208, YK _

İÜ: 46- a

209

mef' ūlū/ fā' ilātū/ mefā' ilū/ fā' ilün

1- Şimdi vefāsız oldu cihāniñ güzelleri

Ben bildigim vefālca idi ezelleri

2- Meskūk-ı sīm-rīhte der-engüşt-i dil-rübā

Güyā ki penc-şāh çalanıñ oldu elleri

3- Dil-berlerin yerinde var evzā' -ı hılķati

Ammā kemerleri ķocar ol ince belleri

4- Taķdīr-i ķısmeti imiş erzāk-ı herkese

Halkıñ ' abeş degil mi baķılsa cedelleri

5- Tūṭi eder hele ki ' Azīz ṭab' -ı şā' iri

Nābī Efendiniñ ğazel-i bī-bedelleri³⁹³

---

³⁹³ 209, YK _

İÜ: 46- a/ 46- b

210

fâ' ilātün/ fâ' ilātün/ fâ' ilātün/ fâ' ilün

- 1- Va' de-i vaşlıñla ey meh-rū inandırdıñ beni
Şoñra ..... etmediñ odlara yandırdıñ beni
- 2- Gāh nāz u geh teğāfūl geh tehevür geh cefā
Dürlü dürlü cevriñle cāndan uşandırdıñ beni

İÜ: 46- b

- 3- Yandırıp şem' -i cemāliñ āñir ey şūfi-beçe
Halka-i zıkr-i İlāhīde dolandırdıñ beni
- 4- Bulmadım bīdār olaldan derd-i miñnetden ħalāş
Bilmem ey tālī' ne sâ' atde uyandırdıñ beni
- 5- Yāriñ ağıyār ile hem-bezm olduğıñ gördüm dediñ
Ey nesīm-i şubḥ deryāveş bunandırdıñ beni
- 6- Baña ' aşıkısın ' Azīz fehmi eyledim āñir dediñ
Mele 'i' n-nās ey perī-zādım utandırdıñ beni³⁹⁴

---

³⁹⁴ 210, YK _

İÜ: 46- b

211

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Ortasında ümmet-i Aḥmed durur enfes gibi

Baḥr-ı raḥmet atdı küffârı kenâra ḥas gibi

2- Tutmayan dāmân-ı şer' -i Muşafâyı şıdqla

Vādî-i ḥayretde maḥşerde qalır bî-kes gibi

3- Kimseler bulmaz ḳumâş-ı şer' -i pâke hiç bahâ

Müşterîler ber-ṭaraf endâzeler aṭlas gibi

4- Alçaḳa meyl et tevâzu' eyle İbrâhîmvâr

Uçmâ bâl-i kibr açıp Nemrûduña kerkes gibi

5- Ḥâme-i ra' nâ ḥırâmanım 'Azîz eş' ârda

Sebz u ter olmaḳdadır bir gül-bün nev-res gibi³⁹⁵

---

³⁹⁵ 211, YK _

İÜ: 46- b/ 47- a

212

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

1- Pāy-māl olsun ' adüvv eşk-i firāvānım gibi

Çāk çāk olsun raķıbiñ cānı dāmānım gibi

2- Mübtelā-yı ' aşkı yārından ayırmaķ isteyen

Yārına ķavuşmañ çāk-ı girībānım gibi

3- Hātırıñ ķalmazsa söylet söylerim taķķıķını

Bulmadım bir nā-Müselmān yār-ı sultānım gibi

4- Hep perişān zülfünüñ āvāresidir cān [u] dil

Bulmasın cem' iyyetini ħ'āb-ı perişānım gibi

5- İsteyenler hicr ile nālān u maĥzūn olduĝum

Āh ile feryādā düşsün şab' -ı nālānım gibi

6- Yandırām ben mübtelāyı ' aşķ-ı tezdırāt ile

Dā'imā yansın yaķılsın řem' -i sūzānım gibi

İÜ: 47- a

7- Kāfir-i zülfü beni bī-çāre ķılmışken ' Azīz

Yine küfrün řaķlarım sīnemde imān gibi³⁹⁶

³⁹⁶ 212, YK _

İÜ: 47- a

213

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Ma' şük ' aşıkdan füzün añlar rüsüm-ı ' iffeti
Gül bilir bülbül ne bilsin resm-i nâz u naḥveti
- 2- Yine kaçdırdım dili bir şüh-ı tersâ-zâdeye
Hey ḥalâş eyleñ giribânım Muḥammed ümmeti
- 3- Ḥayrdır kâfir elinden bir ḥalâş eylen esîr
Korḳarın zencîr-i zülfünden bozar miḥneti
- 4- Her gören der kaçd-ı ' aşk olur rehâ bulmaḳ maḥâl
Gayrı gözler görmesin yâ Rab o mest-i naḥveti
- 5- Ne şehîd eyler ne âzâd eyler ' aşkından ' Azîz
Kâfir iyidir perîniñ olmaz insâniyyeti³⁹⁷

---

³⁹⁷ 213, YK _

İÜ: 47- a

214

mef' ūlū/ fā' ilātū/ mefā' ilū/ fā' ilün

1- Çarh etdi üstüh'ānımız tūiyā gibi

Dönmeke üstümüzde daḥı āsiyā gibi

2- Bilmem ne naqş qaldı daḥı bizde kim felek

Pā-māl-i zūlf etmededir būriyā gibi

3- Berkindedir dehānı mey-āşām olanlarıñ

Ammā degil o mertebe būy-ı riyā gibi

4- Taqdīr-i Ḥaḫda çün ü çerā eyleyen kişi

Sūzān qahr olursa sezādır çerā gibi

5- Dil-dāde-i şadā-yı belā fāyide olan

Maḫlūb-ı ser-nigūn olur āḫir derā gibi

6- Bir kāh-pāresine cihānıñ ḫariş olan

Zār u nizār olur giderek kehribā gibi

7- Qaşdıñ refāh u rāḫat ise dehrde 'Azīz

Hīç olmaya tevekkül-i rızq-ı Ḥudā gibi³⁹⁸

³⁹⁸ 214, YK _

İÜ: 47- a / 47- b

215

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Şūr-ı 'aşkıñ çünki ben Mecnūna te'sir eyledi
Zülf-i pür-çiniñ Hūdā boynuma zencir eyledi

İÜ: 47- b

- 2- Sen gülü gül-pirehen gül gül-rüy gül- ruhsarsın
Haq seniñ endāmını gülden mi taħmır eyledi

- 3- Böyle elṭāf ile halk etmiş seni Perverdigār
Gözleriñ ħün-riz bir ser-tiz-i şemşir eyledi

- 4- Murğ-ı cāna var mı imkān-ı ħalāş ey nāzenin
Çin-i zülfün böyle kim kudret girih-gir eyledi

- 5- Dil eridi āb-ı cārī oldu bilmem şeklini
Şāni' -i kudret niçin āb üzre taşvir eyledi

- 6- Vaşf edenler her bir a' zā-yı leṭāfet-baħşıñı
Sırr-imevhüm-ı dehāniñdan ne ta' bir eyledi

- 7- Āferin gülün şuħan-perdāz-ı sihr-engizine
Kim 'Azizā mülket-i ma' nāyı teşhir eyledi³⁹⁹

³⁹⁹ 215, YK _

İÜ: 47- b

216

fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün

1- Şafha-i ' arızı pür-ḥaṭṭ-ı siyeh-fām oldu

Ağla ey dāde-i ter kim aḥşām oldu

2- Biz ciger xanı dökerken ğamına cānānıñ

Bir iki cām ile bīgānelere rām oldu

3- Zāhidā ṭa' ne-i ḳo nūş-ı mey etdiklerime

Baña bir sākī-i ṭannāzdan ibrām oldu

4- Zāhide ' aşka ṭa' n etme dedim diñlemedi

Çarpılıp muğ-beççeye ol daḥı ilzām oldu

5- Zāhidiñ meykedede ferşi olan peşmīneye

Rāh-ı ḥacda şarılıp boynuma iḥrām oldu

6- Bizi ser-defter-i ' uşşāḳ yazıp kilik-i ḳader

' Ālem-i şūrete geldikde bize nām oldu

7- Cümle ḳandilimi sen nūr-ı İlāhī ḳann etme

Derdiñ ol şīşeye meykedede cām oldu

8- Ğayrıya luṭf-ı vefā oldu ' Azizā ḳısmet

Yok bize pey-i naşib enfile düşünām oldu⁴⁰⁰

⁴⁰⁰ 216, YK _

İÜ: 47- b/ 48- a

217

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Būs edipdir h̄'āb iken yāriñ ruḥ-ı zībāsını
Feth kıldım kāfireyniñ kızıl elmasını

İÜ: 48- a

- 2- Lebleri dendānına göstermez ol şīrīn-edā
Men' eder yāḳūt-ı engüşt etmeden elmāsını
- 3- Tā ebed müstaḡraḳ-ı emvāc-ı ḫayretzār olur
Seyr eden bir kerre yāriñ ḫüsnüñ deryāsını
- 4- Her kişi bir gūne cām u bādeden ser-mest iken
Yine aldı bezm-i ' aşḳ içre maḫabbet ṭāsını
- 5- Her gören engüşt der dendān-ı ḫayretdir ' Azīz
Bu ḡazelde ḫāmeniñ ta' bīr-i müsteḡnāsını⁴⁰¹

⁴⁰¹ 217, YK _

İÜ: 48- a

218

mef^ˆülü/ fâ^ˆilâtü/ mefâ^ˆilü/ fâ^ˆilün

1- Nağd-i dilim alır gözü cerrârlar gibi

Yağmâ eder şekîbimi tarrârlar gibi

2- Künc-i lebinde hâl-i siyeh güşe-gîr olup

Zülfü kemendiñ etmede ^ˆayyârlar gibi

3- Bulmaz tılısm-ı hüsnüñe bir kimse dest-res

Bekler o genci zülf-i siyâh mârlar gibi

4- Zülf-i siyâh hayme kurup şâh-ı hüsnüñe

Hâller o zîr-i haymede serdârlar gibi

5- Bir yaña gamze bir yaña nâz u kirîşmeler

Çökdü ^ˆAzîz üstüme bigâneler gibi⁴⁰²

---

⁴⁰² 218, YK _

İÜ: 48- a/ 48- b

219

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Şem' -i bezm-ārā ki mihr ü mähdir pervānesi
Tal' at-1 pāk-i Muhammeddir cihānıñ kāşānesi
- 2- ' Aşğ için cān-1 cihāndır dem-be-dem mestānesi
Ne kıbāb-1 ' ālem-i eflākdir hum-ḥānesi
- 3- Derd kim mi' mār-1 her bir derd-mend-i ' aşğdır
Ol benim derd-i derūnumdur benim vīrānesi
- 4- Cūşā geldikçe şarāb-1 ' aşğ feyz-i hevā ile
Devr eder ' uşşāk-1 bī-ārāmdır peymānesi
- 5- Şāh-bāz-1 ' aşğ kim sıgmaz dü kevn [ü] ' āleme
Kālb-i ' āşığdır tefahḥus eyler iseñ lānesi
- 6- Mest olan tesbīhile şimdi ḥarāb-1 bādedir
Dāne-i engüre döndü sübḥanıñ her dānesi

İÜ: 48- b

- 7- Şāhidi ḥalvet-serā-yı kālb-i şā' irdir suḥan
Ḥāme-i dil çākdir baḫsañ ' Azizā şānesi⁴⁰³

⁴⁰³ 219, YK _

İÜ: 48- b

220

fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün

- 1- Tal' at-ı āyīnede bir meh-i tābān oldu
Ruḥunuñ her birisi bir gül-i ḥandān oldu
- 2- Açılıp tügmesiniñ her biri bir gönca gibi
Sīnesi güllü қaranfilli gülistān oldu
- 3- Gördü naḥvet-zede ser-mest gözün kesmiş ecel
Pāyına düşdü āhıñ yoluna қurbān oldu
- 4- Tıfl iken gülşen-i ḥas içre o naḥl-i tāze
Şimdi görsün ne ' aceb serv-i ḥırāmān oldu
- 5- Bezm-i ' işretde başılmış gibi bintü'l-' inebiñ
Ayrırdı dökülüp dāmeni hep қan oldu
- 6- Muḥtesib geh mey-i teftiş ederdi her bār
Mest olup deyr-i ḥarābātda ruhbān oldu
- 7- Zāhid zühd-perest anı görünce ser-mest
Şaşırıp sübḥa ezkārını ḥayrān oldu
- 8- Dil- i sevdā-zede ol şem' -i şeb- efrūzu görüp
Döndü pervāne gibi şu' leye sūzān oldu
- 9- Қatre қatre dökülen ḥūn-ı sirişk-ālūdem
Destime āḥir ' Azīz sübḥa-i mercān oldu⁴⁰⁴

⁴⁰⁴ 220, YK _

İÜ: 48- b

221

fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün

- 1- Ey ser-efrāhte sidre-neseb
Māh-ı ferhunde-i ser-māye-i şeb
- 2- Farq-ı pā-tā-be-seriñ reşk-i felek
‘ Āşıkıñ yerde beşer gökde melek
- 3- Külle-i nāziña qurbān olayım
Gül-i ser-pūşuña tālān olayım

İÜ: 49- a

- 4- Serin ey serv-i riyāz-ı melekūt
Āşiyān-gāh-ı hümā-yı lāhūt
- 5- Nice ser sūre-i gülzār-ı beqā
Töp-ı tedvīr-i nezāket-pīrā
- 6- Serv-i qad zūlf-i perişān bā-hem
Tuğ-ı iclāl-i mu‘ anber perçem
- 7- Dem-i ebrūya degin vermiş evc
Başın üzre o mu‘ allā sorgūc
- 8- Resm-i sorgūc [añı] bildim el-Ḥağ
Ki ber-ā-ber olamaz beş parmaq
- 9- Zūlf-i ‘ anber-şiken-i şūḥ-sirişt
Sünbül-i bāğ-ı dil-ārā-yı behişt

- 10- Çözdü gīsū-yı siyāhiñ ammā
Oldu hep üns-i silsile hā
- 11- Pīç-der-pīç o zülf pür-çin
Halka-i dām-ı dil ehl-i yaqin
- 12- Kākülüñ deste-i sünbül meşelā
Pür-şemim anıñla mülk ü melā
- 13- Zīr-i ebrūda siyeh hāl muqim
Devr-i zülfüñ ile bir noқта-i cim
- 14- Olmuş ‘aynı ile ol müşgīn-hāl
Noқта-i dāyire-i cim-i cemāl
- 15- Ebruvānında dü-hāl-i pür-zīb
Şanki şemşir ile minberde haţib
- 16- Tāk-ı peyveste-i mihrāb-ı cemāl
Secde-gāh-ı melek ü üns ü ricāl
- 17- Ebruvānıñ iki tīg-i meslül
Hün-ı ‘uşşāk aña her dem mebzül
- 18- Yā iki kavş-ı metin-i pür-zür
Tir atar her tarafā dūr-ā-dūr
- 19- Ham-ı ebrū ile ol iki kemān
Dikmede sine-i ‘uşşāka nişān
- 20- Tāk-ber-tāk iki ebrū-yı siyāh
Bī-ķarār anda perestū-yı nigāh

21- Māverāsın geçmez murğ-ı hayāl
Şevk ile açsa da yüz biñ per [ü] bāl

İÜ: 49- b

22- Tūṭī sebz-veş açmış per ü bāl
Vesme-i kaşñ ey āyine-cemāl

23- Kaşlarıñ kıble vü hem kıble-nümā
Seng-dil olduġuñ eyler imā

24- Müjeler şaf-şiken-i ehl-i Firenk
Şaf-be-şaf etmedicik ki āhenk

25- Her biri deşne-i tiz-ender-tiz
Dil siyeh nişter ammā hün-riz

26- Müje ber-geşte olunca bīdār
Ġalaṭ-endāz-ı müşevveş-Tātār

27- Müje ber-hem-zede etdikçe nazār
Hātır-ı ‘aşık olur zir ü zeber

28- Zir-i mihrābda iki şaf be-namāz
Çeşm-i mestiñle eder nāz u niyāz

29- Çeşmiñ ey şūh-nigeh-i mest fiġār
Bāliş-i nāzda dāyim bīmār

30- Mest-i peymāne-keş ü ser-be-zemīn
Bāde-peymā velī mihrāb-nişīn

31- Çeşmiñ ey āhū-yı vahşet-perver
İki şāhīn-i siyeh çāpük-per

32- Deşt-i vahşetde yāhūd iki gāzāl
Pür-tekāpū-yı nigeħ derd-i nibāl

33- Merdüm-i dīden iki cān-ı cihān
Şīşeden şīşeye eyler seyrān

34- Çeşm-i şūhuñ olıcağ ġarğ-ı niyām
Şeker-ālūd olur iki bādām

35- H̄ābdan līk olunca bīdār
Silkinip ol dem eder kaşd-ı şikār

36- Gözleriñ iki sebük-per şeh-bāz
Bāl-der-bāl ederler pervāz

37- İki ‘ūqāb-ı siyeh çeşm-i cenāh
Līk birbirine eyler ilhāh

38- Tāl‘atıñ mihr-i sipihr-i iclāl
Levh-i pīşānī ile bedr-i cemāl

39- Levh-i āyīnede ‘aksin tekrār
Eder ‘uşşākıñna ‘arz-ı dīdār

İÜ: 50- a

40- Olsa āyīne yüzünde pür-tāb
Mihr-i tābında olur ġarğ-ı cemāl

- 41- ‘ Aksin̄ āyīnede ey şīr ü şeker
Havż-ı mīnāda hemān ‘ aks eyler
- 42- Eylesin āyīneye gāh nigāh
Düşse ‘ aksin̄ aña ey ʔal‘ at-ı māh
- 43- O dem āyīne pür- yaḡ-āne olur
Perīler vālih ü dīvāne olur
- 44- Bir yere kim olur āyīne müskir
Şaf dutar anda perī per-der-per
- 45- Āynanin̄ şafḡa-i şun‘ -ı icād
Görünür bakşañ aña naḡş-ı murād
- 46- Belin̄ ey serv-i leṭāfet-peyvend
Sīmden rīḡte bir bāzū-bend
- 47- Belin̄ ey māh-ı cemāl revnāḡ
Ġonca-i nīm-şiküft zanbaḡ
- 48- Elif belin̄ āyā şun‘ -ı İlāh
Vālā ḡüsnüñe ser-i ḡadd-i nigāh
- 49- ‘ Ulüv-i ruḡların ey ḡür-ı naḡir
‘ Ulüv-i lāle-i āteş-taḡmīr
- 50- ʔal‘ atin̄la o ruḡsār-ı laṭif
Gül-i tamtāze-i bāḡ-ı tenzīf
- 51- Renk-ber-renk gül-i āl-i ruḡsār
Dīde-i mestiñe cām-ı ser-şār

52- ‘ Araḡ-ālūd olıcaḡ ey leb-i mül
Gül varaḡda olur eşk-i bülbül

53- Olsa ḡoy-kerde ‘ izārıñ der- ḡāb
Gül-i ŗebnem-zededir ḡarḡ-ı gül-āb

54- Gül-i ḡat ..... ḡdādır pür-nür
Gülŗen-i ḡusne ‘ aceb verdi sürür

55- Göricek ruḡların ey māh-ı cilā
Giydi bülbüller ‘ abā-yı ‘ alā

56- Ruḡ-ı pür-tābıñ eyā ŗem‘ -i viŗāl
Revnāḡ-ı feyz-i çerāḡān-ı cemāl

57- Lebleriñ sürḡ-i nigīn yāḡūt
Leb-i ‘ ĩsā gibi pür-māye-i ḡūt

İÜ: 50- b

58- Yā iki ḡatre-i ḡün-ı ŗühedā
Müncemid ḡabbe-i yāḡūt-nümā

59- Lebleriñ ḡabbe müdevver yāḡūt
Deheniñ ḡalḡa-i mīm-i melekūt

60- Cezme-i hem-ḡalem ḡalḡa-i mim
Çeŗmiñ çeŗme-i mā’i tesnīm

61- Deheniñ ŗek-i tebessüm-güster
Pertev-i la‘ l-nümā āb-ı güher

- 62- Deheniñ bir şedef-i pür-lü'lü'
 Dışleriñ iki dizi şaf incü
- 63- Yā ki bir hoşka-i yāqūt-nümā
 İçi pür-lü'lü' şeh-vār ammā
- 64- Deheniñ içre zebāniñ ey māh
 Etmege māhı mercān-ı şināh
- 65- Āl-i tūṭi gibi ol tāze-zebān
 Olmuş ol bir kafes içre nihān
- 66- Gūyiyā kırmızı berg-i lāle
 Yā ki bir şu' le-i pür-cevvāle
- 67- Deheniñ gevher ile pürdür hep
 Kāse-i şehd-i şafā leb-ber-leb
- 68- Ğabğabiñ kāse-i havz-ı Kevşer
 Suḥaniñ āb-ı hayāt ey gül-i ter
- 69- Deheniñ noқта-i şerḥ-i mübhem
 Ğonca-i naḥl-ı gülistān-ı İrem
- 70- Yūsufistān olup ol çāh-ı zekān
 Mevc urur anıñla āb-ı dehen
- 71- Zekāniñ ey gül-i naḥl-i pür-ğunc
 Naḥl-ı Cennetde hemān tāze turunc

72- İki gūşuñ iki cānibde hemān
Gül [i] severi gülistān-ı cihān

73- Tīz hoş ol iki gūş-ı pūr-zīb
Nebiz-dān-ı hemçü ser-engüşt-i ṭabīb⁴⁰⁵

74- O benāgūş-ı dil-āşüb-ı sefid
Şubḥ- şādık ile bir ıyd-i sa' id

75- Gül-i gūşuñda mu' allaḳ menkūş
Āfitāb u ḳamere tāb-ı fūrūş

İÜ: 51- a

76- Dür [ü] zer gūş-ı benāgūşuñ ıyān
Biri māh u biri ḥūrşid-i cihān

77- Gūş-vārında olan dürr-i yetim
Şeb- çerāğ-ı şeb-i her-heft-i iḳlīm

78- Gūş-vār-ı aḳd-i la' lüñle hemīn
Biri nāhīd ü birisi pervīn

79- Gerdeniñ zülfüñ ile ey hoş-ḥand
Şanki bir gerden-i āhū be-kemend

80- Eyeleseñ nāz ile gerden-efrāz
Açılır ḥazretiñe dest-i niyāz

81- Gerdeniñ renc-i dil-ḥasteye dām
Şivede gerden āhū-yı ḥırām

⁴⁰⁵ 73-b; vezin hatalı.

- 82- Gerdeniñ laħlaħa ŧiŧe-i ŧāf
İçdigiñ ŧu görünür ŧaf ne ħilāf
- 83- Gerdeniñ ħatı çok ħālları
ŧaŧırır ŧaġıŧı rimālları
- 84- ‘ Adediñ bilmek olup pek müŧkil
Naħl-ı kāfūra yapıŧmıŧ fūlful
- 85- Gerdeniñ ser-zede fevvāre-i nūr
Gerden-i ŧāf-ı merāħı billūr
- 86- Ğonca ..... ġirībāniñ ile
Açılır ‘ āŧıħa fermāniñ ile
- 87- Tüğmeniñ her bir ħubbü’z-zamān
Yā ki ġül-ğonce-i bāġ-ı Rıdvan
- 88- ‘ Adediñ Ħaħ bilir ammā mevūr
Ħaħa-i dāma eylemiŧ uŧūr
- 89- Sürħ ü zerde silk-i ħabāb-ı yāġūt
Dāne-i sübħa ŧuħan-ı melekūt
- 90- Tüğmeler ile müretteb içlik
Çāŧtı buse-i sineñde ilik
- 91- Sineñ ey māh-liġā ŧafħa-i nūr
İki pistān dü küllābdan billūr

92- Ser-i enbüyeleri māye-i cān
 Kırmızı iki müdevver mercān

İÜ: 51- b

93- Sīne-bendinde olan tügme-i zer
 Kıfl-ı gencīne-i dürr ü gevher

94- Açdırırdı meger ey ' işve-şinās
 Nāhun-ı ' aşık olursa elmās

95- Mūmiyānıñ nice derk ede nazar
 Pıç ü táb etmede anıñla meger

96- Vasatü'l-kadd-i nihāliñ ben gül
 Kemerinñ mevc-i hayāl-i bülbül

97- Kemerinñ cilve pezīr-i ma' nā
 Olmuş andan kemer-i mūr-ı dü-tā

98- Mevce-i baħr-ı melāħat o kemer
 Māhı sīm o hilāli ħançer

99- Çözülüp düşse olur ey gül-i ter
 Servden yere olur mār-ı dü-ser

100- Dā 'ire olsa olur ħalka-i nūn
 Ki budur kı' ide-i siħr ü fūnūn

101- Kemerinñ olsa kaçan cilve-fürüz
 Şu' le-i berķ-i seħāb-ı nevrüz

- 102- Gerçi kim zîverdir dürr ü güher
Çözülünce olur ammā ejder
- 103- Sen defîne-i kemerin saña tılısm
Anıñçün görünür ejder-i kısım
- 104- Beliniñ ser-be-ser ey nañl-ı sürür
..... mevc-i hamîr-i kâfûr
- 105- Sîmden bir şanem-i meh-peyker
Ten-i berrâkıñ eyâ kurş-ı kamer
- 106- Sâ' id bâzû-yı pür-zür-ı dağ
Halka-i şa' şa' sızır el Hâk
- 107- Kef-i meyile eyâ şâh-ı serîr
Bezm-i Bârîñ çü emvâc-ı harîr
- 108- Penç-engüşt muhannâ pençe
Her bir engüşt kızıl bir gönca
- 109- Dem-i kâkum gibi her biri laţîf
Yed-i beyzâ hele ol dest-i şerîf
- 110- Bir yere cem' olıcağ nice bütân
Gösterir gönce-i gülzâr-ı hubân
- İÜ: 52- a
- 111- Her açıldıqça olur bir gül-i ter
Sâde nesrîn-i muhannâ aher

- 112- Bāl ü pervāza çıqınca çü hümā
Saña bāl ü per olur reng-i cefā
- 113- Her ser-engüştüne nāhun gūyā
Dest-i kudretiñle olurmuş tamgā
- 114- Etmesin çarḥ hele baḥş-i kemāl
Bir hilāl ile edip ince ḥayāl
- 115- Aña gālib mi degil ḥāk-i zemīn
Hele ey māye-i nāz u temkīn
- 116- Ki olur heftede ey bedr-i kemāl
Mā' il-i heftüm şeb-i tāze hilāl
- 117- Şikemiñ ma' den-i mevc-i sīm-āb
Nāfeñ üstünde müdevver gird-āb
- 118- Şikemiñ şīşe-i emvāc-ı sürūr
Nāf-ı sīmīn ile gūyā memhūr
- 119- Kāse-i sırr-ı muşaffā o göbek
Ġalaṭ-endişine bir sīm-dübek
- 120- Cüş-ı mey gibi ol gül-gün-şalvār
Mevc-pervāz çü cām-ı ser-şār
- 121- Ḥāşali'llah çözülüp düşse eger
Ḥırmen-i gül olur ey nūr-ı başar
- 122- Dāmeniñ mevce-i deryā-yı şafā
Cünbüşü bāl ü per-i murğ-ı hümā

- 123- Dāmeniñ vaqt-i kirām ey āfet
Şuqqa-i rā'yet-i evc-i devlet
- 124- Zîr-i dāmende o mışbâh-ı cemîl
Sîmden şâf-ı mu'allağ kândîl
- 125- Ya'ni gül-gonce-i memhûr-ı dehen
Revğan-ı zevk-i çerâğ-ı dâmen
- 126- Al pirāheniñ aña fânûs
Pertev-i tāk-ı serâ-yı nāmûs
- 127- Nice mışbâh ne kândîl-i ziyâ
Hâtem-i sırr-ı ser-engüşt-i rızâ
- 128- Ger tākına añı engüşt-i güzâr
Kaatre-i la'l-i Bedağşân añlar
- İÜ: 52- b
- 129- Dürc-i lü'lü'-i şeref-bağş-ı rızâ
Sırr-ı şakku'l-kamer engüşt-nümâ
- 130- Levh-i mahfûz-serâ perde-i gayb
Şafha-i hâme-i şun'-ı lâ-reyb
- 131- Cümle etrâfi mu'allâ ma'mûr
Çeşme-i berbâd-ı ezân kişver-i dūr
- 132- Yeter ey hâme bu vaşf-ı feryâd
Olmasın kaşr-ı mu'allâ berbâd

- 133- add-i sayeyn ile dil-cu harekat
 Ab-1 hayvan ile mevc-i zulumat
- 134- Sayeyn ey yasemen her gulzar
 Şubh-1 nevruz ile pur-cuŐ-1 bahar
- 135- Harekat u sekenat-1 mergub
 Eylemiş Ha seni mabul-1 ulub
- 136- Eyleseyn gulŐene gahi reftar
 Sana bulbul der eya can-1 bahar
- 137- ReviŐin mevc-zen-i cedvel-i naz
 Harekat u sekenatin mumtaz
- 138- ametin serv-i ser-efraz-1 adem
 Naz perver  gulistan-1 İrem
- 139- Serv-i amet ile etseyn aram
 Kar-1 afa bulur taze nizam
- 140- NaŐ-1 payin gul-i seccade-i nas
 Yuz surer ana dil-i secde-Őinas
- 141- NaŐ-i payin hele ey vahŐi gazal
 ible-gah-1 harem-i ehl-i visal
- 142- Gul-i hoş-buy-1 gulistan-1 cemal
 Pertev-i mah-1 hiyaban-1 mal

143- Nağş-ı pāyiñ görüp ey reşk-i perī
Gitdi bu semte derim kebk-i deri

144- Şevk-i nağş-ı kademīñ ‘ömr-i mezīd
Gül-i ħandān-ı gülistān-ı ümīd

145- Nağş-ı şīrīniñ eyā pāk-nejād
Ĥaṭṭ-ı nisyān keş-i nağş-ı Behzād

146- ‘Uzv-ı ‘uzvuñ mütenāsib ber-cā
Sīm-ten rūḡ-ı revān cān-ķabā

İÜ: 53- a

147- Dil-i ‘uşşāķ olalı cilve-gehin
Nāz eder cennete ṭarf-ı külehiñ

148- Mehd-i āġūşa gel eyle inşāf
Çünkü şaçdım rehiñe lü’lü’-i şāf

149- Gel derem saña baña etme cefā
Eyle meftūnuña biraz da vefā

150- Yoḡsa olsan da Züleyhā-yı zamān
Bulunur saña da māh-ı Ken‘ān

151- Saña bir Yūsuf-ı zī-şān bulunur
Şanma ki aña bir aķrān bulunur

152- Görseñ ol Dāver-i Yūsuf-ı münşī
Olımazsın deri cārüb-keşi

153- Kimdir ol dāver-i ferhunde me'āb
Bir vezīr ibn-i vezīr 'ālī-cenāb

154- Dūdmān perver-i 'Oşmān Paşa
Āfitāb-ı felek-i cūd u seḫā

155- Maḫhar-ı 'atıfet-i luṭf-ı Ḥudā
Rūmili vālisi Aḫmed Paşa

156- Fāzıl u 'ādil ü re'fet-güster
Ya'nī destūr-ı ra'ıyyet-perver

157- Ref' olur 'adli ile gird-i sitem
Şulḫ eder refk ile gürg u ḡanem

158- Yüz sürer dergehine şems-i felek
Cebhesā dergehine ins ü melek

159- Eylesin ḫāzret-i Ḥallāḳ-ı Celīl
Ḳadriñ a' lā vü 'adūsun tezlīl

160- Ermesiñ dāmenine gerd .....
Etsin a' dāsını Ḥaḳ zīr ü zeber

161- Ola ḡāh[ī] aña tevfiḳ-i refiḳ
Dedi 'ālem buña āmīn taḫḳiḳ

162- Ḳaşr-ı iclālin edecek teşyīd
Vere 'āfiyet ile 'ömr-i mezīd

163- 'Ömr-i ṭab' isī ola fen ü raşad
Şoñra iḫsān edecek 'ömr-i ebed

164- Nazar eylerse o ħürşid-i kemāl
Cüş eder dilde bu emvāc-ı ħayāl

İÜ: 53- b

165- Nısf-ı ‘ayş oldu ħaħīkat bu ‘Azīz
Ĥaşre dek eyleye Ĥaħ mevc-engīz

166- Nazmıla her oħuyan fāyīħ ola
Naħş-ı dīvār ise de ‘āşīħ ola⁴⁰⁶

---

⁴⁰⁶ 221, YK _

İÜ: 53- b

222

Ꞑıı' a

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

- 1- Baı-1 meyile çekildim bir kenār-1 künc-i tenhāya
- 2- Őafā kesb etmege bintü'l- ineb gibi nigārımla
- 3- Dediler pır ile ülfet neden ey duıı-1 rezāyā
- 4- Başımlı hoşdur dedi ben ülfetim var ihtiyārımla⁴⁰⁷

---

⁴⁰⁷ 222, YK _

iÜ: 53- b

223

İÜ: 53- b

224

Rubā' iyāt

I

mefā' ilün/ fe' ilātün/ mefā' ilün/ fe' ilün

- 1- Perī gibi nice bir cilve şebāneleriñ
- 2- Nedir bu nāz u teğāfūl ile fesāneleriñ
- 3- Dağı bu düğme ki çözmesin be hey zālim
- 4- Şabāḥ erişdi dükenmez seniñ bahāneleriñ⁴⁰⁸

---

⁴⁰⁸ 224, YK _

İÜ: 53- b

225

II

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Sūziş-i ' aşkı o kim pervāneden taqsım eder
- 2- Gird-i ten vaqf-ı semā' -ı halkai teslim eder
- 3- Feyz-i Mevlānā-yı Rūmī muṭrıbān-ı bezm-i Hū
- 4- Nāvđān-ı nāy-ı āteş-bārdan taqsım eder⁴⁰⁹

---

⁴⁰⁹ 225, YK _

İÜ: 54- a

226

III

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Ceyş-i zenbūr-ı 'aselden 'ibret al
- 2- Kim 'adāletle eder taḥşil-i māl
- 3- Hem 'aselden ḥānesi pürdür anıñ
- 4- Hem re' āyāsında etmez pāy-māl⁴¹⁰

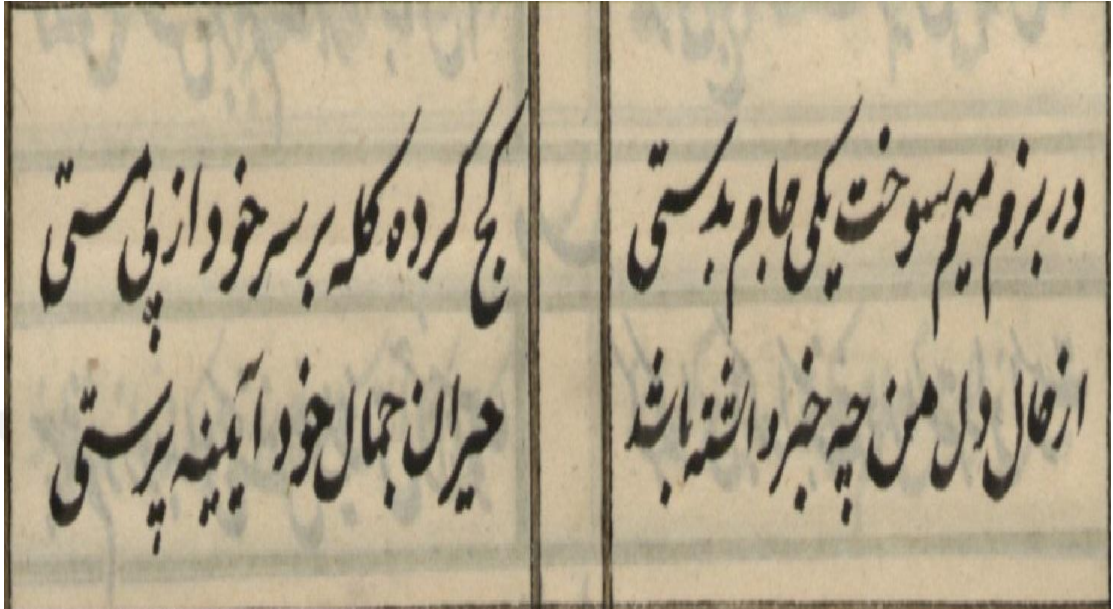

---

⁴¹⁰ 226, YK _

IÜ: 54- a

227

İÜ: 54- a

228

V

fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün

- 1- 'Ömrümüz geçdi teğazzül ile inşā ederek
- 2- Sırr-ı 'aşkı gideyim biz daḥı ifşā ederek
- 3- Düşe kılka geçiyor bir pül imiş cısr-i cihān
- 4- Bu cısrden geçelim biz de temāşā ederek⁴¹¹

---

⁴¹¹ 228, YK _

İÜ: 54- a

229

VI

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

- 1- Her sehere hün-1 şafağdan çarh sürh-endüd olur
- 2- Resmdir dāmānı qaşābıñ ki hün-ālūd olur
- 3- Luţfuña aldanma dehrıñ devlete etme ğurūr
- 4- Dıne ver taqviyyeti kim lāyık-1 ma' būd olur⁴¹²

---

⁴¹² 229, YK _

İÜ: 54- a

230

Müfredât

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

Ḥ'âb görmez çeşmimiz endîşe-i ağıyardan

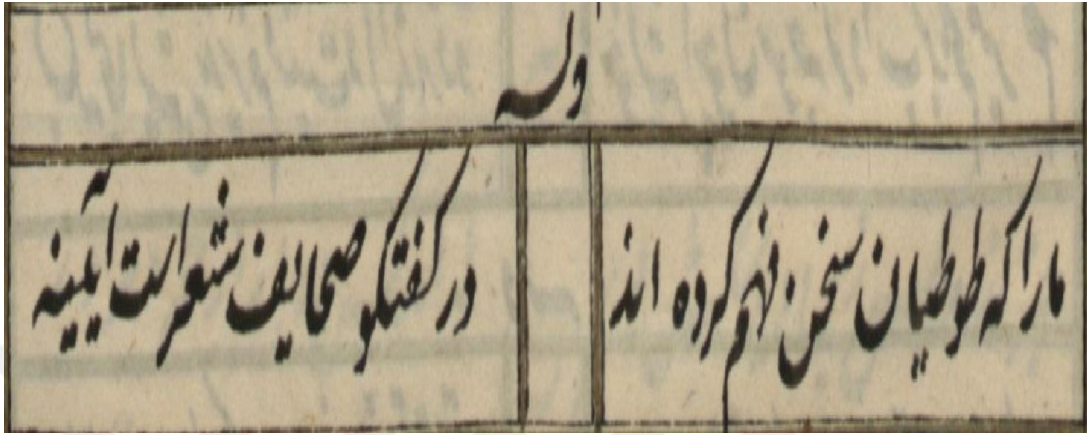
Pâsbân-ı künc-i esrârız velâyet bekleriz⁴¹³

---

⁴¹³ 230, YK _

IÜ: 54- a

İÜ: 54- a / 54- b

232

Ve lehu

mef' ulü/ fā' ilātü/ mefā' ilü/ fā' ilün

İÜ: 54- b

Bāzār-ı 'aşka her ne getürsen geçer 'Aziz

İllā metā' -ı zühd ü riyā müşterisi yok⁴¹⁴

---

⁴¹⁴ 232, YK _

iÜ: 54- b

233⁴¹⁵

دولہ	دوری کہ شش ہجرت شاہراہ اقبال است	سرای کج قناعت رہیں ابدال است
دولہ	چشم درد بنال بخش خویش تن و آرزو	کر کدای باکد ابخشد در استر و ادوست
دولہ	اب میشد دل سگین بت زنا ما	تو چہ سنکیں ولی زنا ما پختہ بی
دولہ	ہر کسی با قدر حسن خلق اردو حاصلی	حاصلی اینت کلشن نارادو دشرار
دولہ	تا خدا بروی غرای ترا محراب کرد	جدہ اصنام از کنا نیس نکول افتادہ
دولہ	ہر آنچہ چشم شناس زبان ہمیکوید	سخن شناسی چشمش ز تر جہاں میرس
دولہ	بکہ بجایش بدیزم نیت دل از ہر دو	خویشرا چون موجبہ کرد اب بر ہم میرم

⁴¹⁵ 233, 239 arası müfredat. 233, 239, YK _

İÜ: 54- b

240

Ve lehu

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Harf-i evvelde meşārik düşdü kätıl kätile

Oldu ol te'sīrden kâbilde kätıl Hâbile⁴¹⁶

---

⁴¹⁶ 240, YK _

İÜ: 55- a

241

Ve lehu

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

°Azm için mey-hāneye yoldaş yok

Ꞥan yalaşır şimdi bir Ꞥardaş yok⁴¹⁷

---

⁴¹⁷ 241, YK _

İÜ: 55- a

242

Ve lehu

fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün

Dōstluḡ ādem arasında ḡuru lāf degil

Dōst olan dōstu için yanmamaḡ inṣāf degil⁴¹⁸

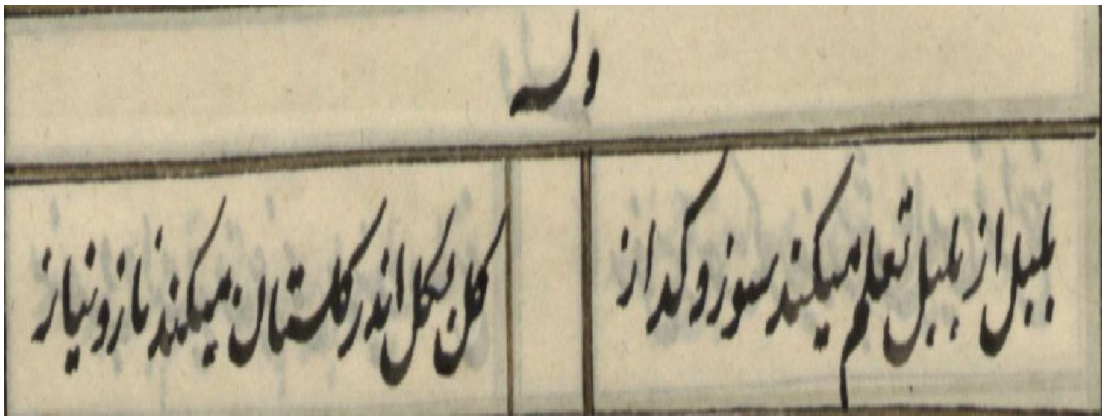

---

⁴¹⁸ 242, YK _

iÜ: 55- a

243

İÜ: 55- a

244

Ve lehu

fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün

Şuşadım şu aradım vermediler şu şuşuza

Yüregi taşdan imiş hāşa ki taşdan şu sıza⁴¹⁹

---

⁴¹⁹ 244, YK _

İÜ: 55- a

245

Ve lehu

fe' ilātün (fā' ilā tün)/ fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün(fā' lün)

Bosna Mora ile Rūmiliden el yumuşuz

Şimdi biñ ħ'āhiş[i]le mūm şu çığar yüze⁴²⁰

---

⁴²⁰ Vezin bozuk. / 245, YK _

İÜ: 55- a

246

Ve lehu

fā' ilātün/ fè' ilātün/ fè' ilātün/ fè' ilün

Çeşm-i büt-hāne o şūhuñ қаşı mihrāb-ı du' ā

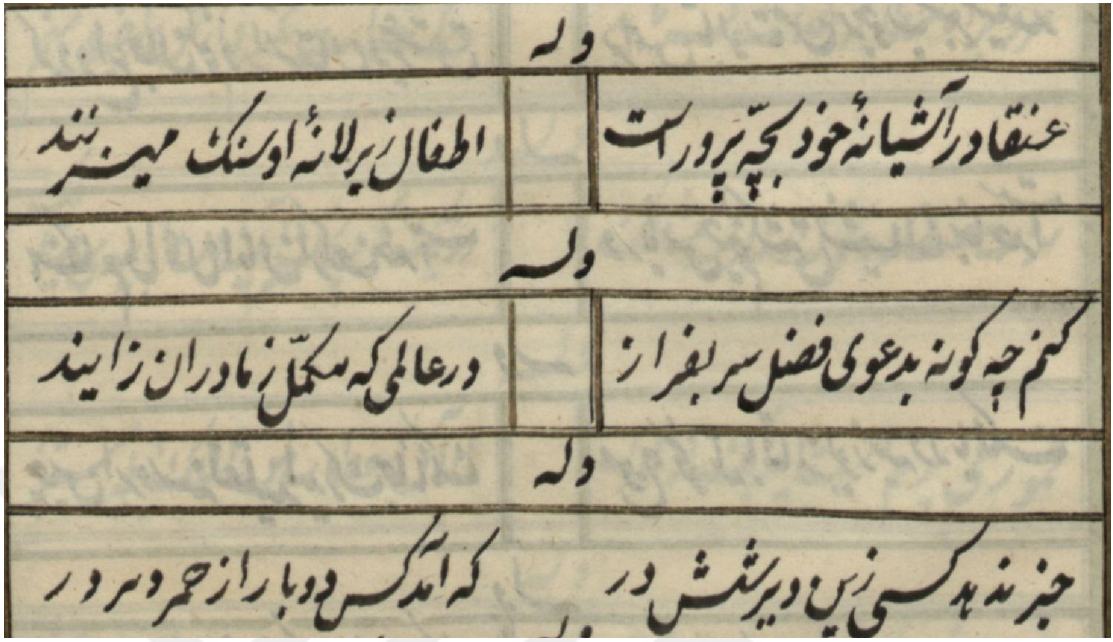
Қанқи дін üzre aña secde edem fehm edemem⁴²¹

---

⁴²¹ 246, YK _

İÜ: 55- a

247⁴²²

---

⁴²² 247, 249 arası müfredat, YK _

İÜ: 55- a

250

Ve lehu

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

İntizār-ı haşr[i]le her rüz olmağdan kebāb

Yeg dūrūr bilmemek kişi her rüzunu yevmü'l-ḥesāb⁴²³

---

⁴²³ 1-b, vezin hatalı; 250, YK _

İÜ: 55- b

251

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

‘ Āşka dūd-ı derün ser-māye-i irşād olur

Mürde şem‘ iñ dūd olsa şu‘ leden imdād olur⁴²⁴

---

⁴²⁴ 251, YK _

İÜ: 55- b

252

Ve lehu

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

Tecerrüd ehliyim versek saña bir büriyā çokdur

Diñlesin şeyh efendi bārī geçseñ bu riyālardan⁴²⁵

---

⁴²⁵ 252, YK _

İÜ: 55- b

253

Ve lehu

fā' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilātün/ fe' ilün

Manşıb-ı devlet yoğ ğayrı hele bende dimāđ

Rıfı-ı rāhat görünür çeşmime bālın-i ferāđ⁴²⁶

---

⁴²⁶ 253, YK _

İÜ: 55- b

254

Ve lehu

mef' ulü/ fā' ilātü/ mefā' ilü/ fā' ilün

Ecrin 'ibādetiñ dem-i ferdāya vaqf eden

Beñzer aña ki vāqı' ada iñtilām ola⁴²⁷

---

⁴²⁷ 254, YK _

İÜ: 55- b

255

Ve lehu

mef' ulü/ fā' ilātü/ mefā' ilü/ fā' ilün

Girdār-ı cūy rahmeti tebşir eder müdām

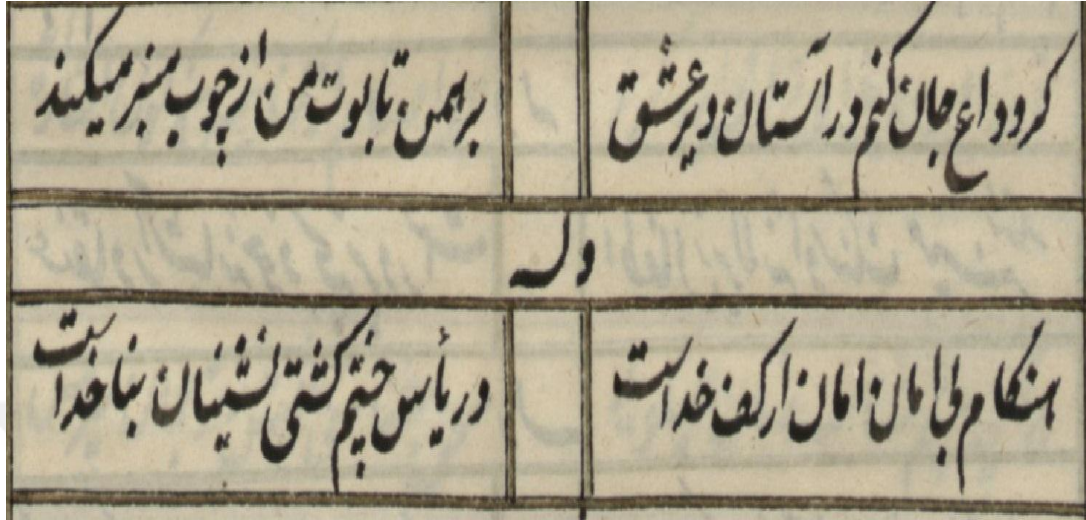
‘ Āşī şuyunda devr-i dolāb-ı Muhammedi⁴²⁸

---

⁴²⁸ 255, YK _

iÜ: 55- b

256⁴²⁹

---

⁴²⁹ 256, 257 müfredat, YK_

İÜ: 55- b

258

Ve lehu

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Çin-i ebrūsuna taqlid ederek cānāniñ

Mevc-i naḥvet[i]le baḫmaz yüzüne deryāniñ⁴³⁰

---

⁴³⁰ 258, YK _

İÜ: 55- b

259

Ve lehu

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Nāmımız insān yazmışken ğanī Perverdigār

Ḥayf-ı zālīm kim seniñ yanıñda ādem olamadıq⁴³¹

---

⁴³¹ 259, YK _

İÜ: 56- a

260

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Eksik olmaz hiç temâşasına ehl-i Şilesi

Şartdır burc-ı Sitanbula demek Kızkullesi⁴³²

---

⁴³² 260, YK _

IÜ: 56- a

261⁴³³

İÜ:56- a

262

Ve lehu

mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün/ mefā' ilün

Taḳaddümdür veren her meslek-i mi' rācı yoḡsa

Baḳılsa pāye pāye çüb-ı süllem-i berāberdir⁴³⁴

---

⁴³⁴ 262, YK _

İÜ: 56- a

263

Ve lehu

mefā' ilün/ mefā' ilün/ fe' ilün

Yerinde oturan añlar cihānı

Gezenler der-be-der her yanı bilmez⁴³⁵

---

⁴³⁵ 263, YK _

iÜ: 56- a

264⁴³⁶

---

⁴³⁶ 264, 265 müfredat, YK_

İÜ: 56- a

266

Ve lehu

mef' ūlū/ mefā' ilū/ mefā' ilū/ fe' ūlūn

Mir'āt-ı şafāda n'ola olmazsa mişālīñ

Rūyuñ göricek āyineden uçdu ḥayālīñ⁴³⁷

---

⁴³⁷ 266, YK _

İÜ: 56- a

267

Ve lehu

mef' ūlū/ mefā' ilū/ mefā' ilū/ fe' ūlūn

Maḥmūr-ı mey-i bezm-i elest idik ezelden

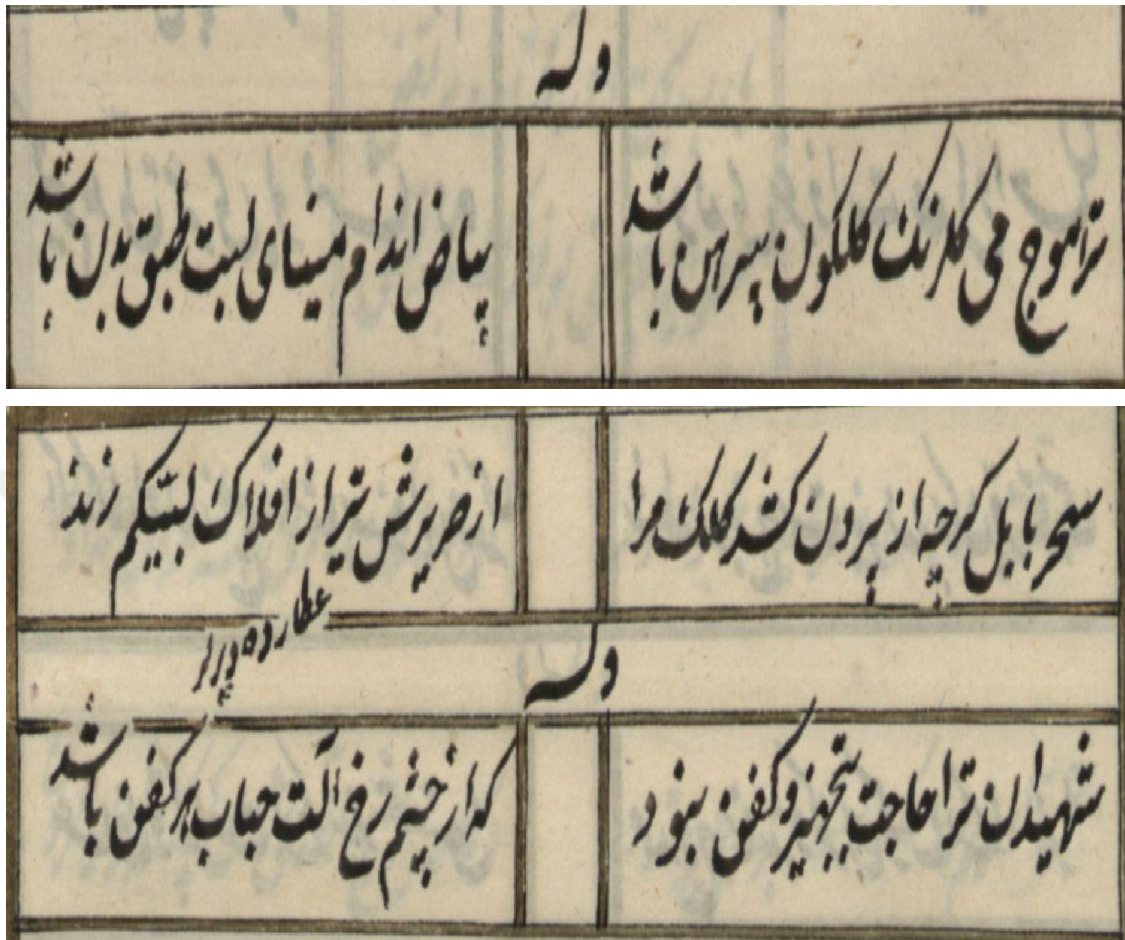
El-ān ḥıṭāb-ı *limeni'l-mülk* ile mestiz⁴³⁸

---

⁴³⁸ 1- b: Mü'min, 40/16. Vezin bozuk. 267, YK_

iÜ: 56- a/ 56- b

268⁴³⁹

⁴³⁹ 268, 270 müfredat, YK _

İÜ: 56- b

271

Ve lehu

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Etdirir her naḥle bir secde baña der ki ẓazā

Sen misin imān edip baş egmeyen seccādeye⁴⁴⁰

---

⁴⁴⁰ 271, YK _

İÜ: 56- b

272

Ve lehu

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

Zāhir olurken eḥad vāḥidden eṣmār-ı şecer

Da' vā taḥkik-i ' irfānda ne ḥācet ḥüccete⁴⁴¹

---

⁴⁴¹ 272, YK _

İÜ: 56- b

273

‘Azîz Efendiniñ ‘âşık-ı nâm-ı zengî gulâmî te’ehhülünde taleb-i târih birle bi’l-
bedâhete söyledigidir

mef‘ülü/ mefâ‘ilü/ mefâ‘ilü/ fe‘ülün

‘Āşık ne ise tahta vaşla mîhi kaçdıñ

Kestâneyi çatlatma ‘Arab maq‘ adı yaqdıñ

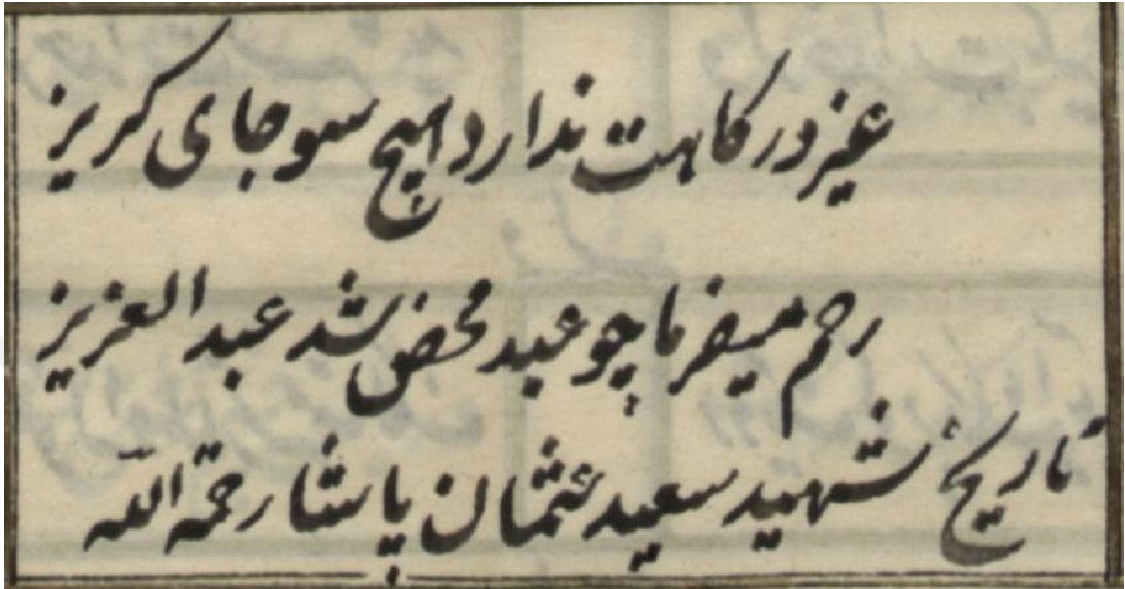
Naqş-ı mühr-i ‘Abdü’l-‘azîz ve şeyhine ve’y ki zâde-i tab‘-ı veleyseti ‘aleyhi’r-
rahmeti’l- Mevlâ⁴⁴²

---

⁴⁴² 273, YK _

iÜ: 56- b

274⁴⁴³

---

⁴⁴³ 274, YK _

İÜ: 56- b/ 57- a

275

mef'ülü/ mefâ'ilün/ fe'ülün

1- Ol mefhar-ı ğāzī du'ā- dil

Şadrü'l-vüzerā şehīd-i Raḥmān

2- Ğayret-keş-i çār-yār-ı ekrem

'Oşmān Paşa ğarīķ-ı ğufrān

3- Kim müddet-i 'ömrü bu fenāda

Oldu ğazavāt-ı 'adl ü iḥsān

İÜ: 57- a

4- Çün şehd-i şehādete erişdi

Firdevs-i berīne oldu perān

5- Tārīḫi için o demde öldü

Adı şehīd [ü] Sa'id 'Oşmān⁴⁴⁴

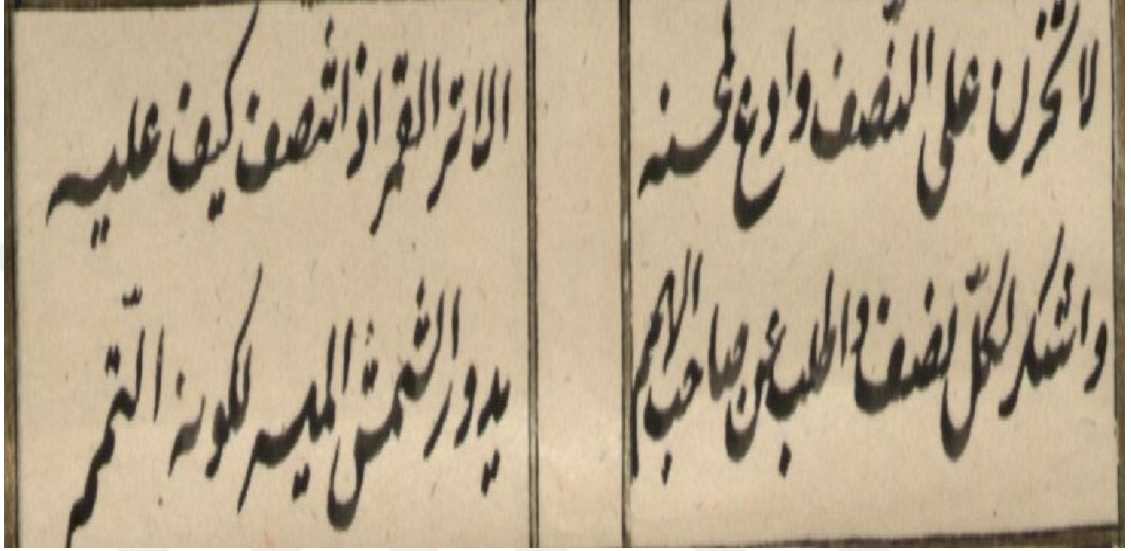
---

⁴⁴⁴ 275, YK _

İÜ: 57- a

276

Rāyet-i Aḥmed Paşa ‘Azîz Efendiye ḥulle қаşıde-i bahāriyye için pürem kîse ‘atā-yı aқçe buyurduklarında bu iki beyti ‘Arab lisānıyla tekmîlini niyāz u қarīn қаbūl olmuşdur beyitler bunlardır⁴⁴⁵

⁴⁴⁵ 276, YK _

İÜ: 57- a

277

fe' ilātün/ mefā' ilün/ fe' ilün

1- Yürü bir āsitānı mesned edin⁴⁴⁶

Olasıñ rāḥat istinādı ile

2- İntisāb eyle bir yüce bāba

Uçasıñ tā anıñ қanadı ile

---

⁴⁴⁶ 1- a: vezin bozuk. / 277, YK _

İÜ: 57- a

278

Temmet dīvānçe-i ‘Azīz Efendi hāzretleri ez-diyār-ı Mora der rüz-ı se-şenbe
çehārum māh-ı zi’l-ħicce hezār-düvist şaşt sāl ez-ħicret-i Nebevī 1260/ 43⁴⁴⁷

---

⁴⁴⁷ 278, YK _

İÜ: 57- a

279

Li-Muḥarririhi

mef'ūlū/fā'ilātū/ mefā'ilū/fā'ilūn

Yā Rab be-ḥaḳḳ-ı Aḥmed-i Muḥtār u Murtezā

‘Afv eyle cürmünü bu faḳiriñ be-irtizā⁴⁴⁸

---

⁴⁴⁸ 279, YK _

SONUÇ

Moralı Aziz Divânı (Tenkitli Metin- İnceleme) adlı tezimizin birinci bölümünde; Azîz Efendi'nin hayatını, sanatını, edebî kişiliğini ve Dîvân'ının içerik özelliklerini incelemeye çalıştık. İkinci bölümde ise Divan'ın ve Gazeliyat'ın tenkitli metnini oluşturduk.

Yaptığımız bu çalışma bizim; şairin dili ve üslûbu, şiir anlayışı, kullandığı kelimeler ve mazmunlar hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamıştır. Mukayese ettiğimiz nüshalar, edebiyat camiamıza klasik şiirin yeni bir örneğini kazandırmıştır.

Bu çalışmamız, daha kapsamlı bir şekilde incelenip tahlil edilerek geliştirilebilir. Şiirlerdeki sosyal-kültürel unsurlar ve folklorik öğeler detaylı bir şekilde ele alınabilir. Özellikle Arapça ve Farsça yazılmış şiirler, Türkçeye çevirilip tahlil edilebilir.

Sonuç olarak yaptığımız bu çalışma, şiirlerin içeriği ve kelime kadrosu bakımından nitelikli olup daha sonraki çalışmalara bir kaynak teşkil eder mahiyette olmasını umuyoruz.

KAYNAKÇA

- Büyüker, Nilgün, *Kafzâde Fâ'izî, Leylî vü Mecnûn, Tenkitli Metin- İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2011.
- Çabukel (Demirkol), Hatice, *Divan-ı Nüzhet, İnceleme-Tenkitli Metin- İndeks*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş, 2003.
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 2008.
- Ercan, Özlem, *Peştelî Hisâlî Dîvânı Tahlili*, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa, 2003.
- Felek, Özgen, *Fehîm-i Kâdîm Dîvânı'nın Tahlili*, Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ, 2007.
- Gider, Mahmut, *Seyyid Mehmed Emîn Efenedî Dîvânı, Tenkitli Metin- İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ, 2011.
- İpekten, Haluk, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yay., Ankara, 1985.
- Kara, Abdullah, *İzzî Divanı, Tenkitli Metin- İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2007.
- Kesik, Beyhan, *Mahmûd Rıfkî Hayatı- Edebî Kişiliği ve Divançesi*, Salkımsöğüt Yay., Erzurum, 2009.
- Kesik, Beyhan- Özer Şenödeyici, *Aruz Teori ve Uygulama*, Kesit Yay., İstanbul, 2015

Kesik, Beyhan, *Osmanlı Edebî Metinlerini Anlama Kılavuzu*, Kesit Yay., İstanbul, 2015

Kesik, Beyhan, *Söz ve Sihar Arasında Edebî Sanatlar*, Kesit Yay., İstanbul, 2015

Kur'ân-ı Kerim, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006.

Kola, Fatma, *Usûlî Divânı Tahlili*, Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi, Giresun, 2017.

Levend, Ağâh Sırrı, *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, Dergah Yay., İstanbul, 2015.

Mengi, Mine, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara 2008.

Mermer, Ahmet- Neslihan Koç Keskin, *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara 2011.

Pala, İskender, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yay., İstanbul 2015.

Onay, Ahmet Talât, *Açıklamalı Divân Şiiri Sözlüğü* (Haz. Cemâl Kurnaz), Berikan Yay., Ankara, 2016.

Sakın, Bertuğ, *Nuruosmaniye Kütüphanesi No:4967'de Kayıtlı Mecmu'â-i Eş'âr (Vr. 80b-166a), İnceleme- Tenkitli Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2014.

Şehitoğlu, İhsan, *İsmâil Nâkâm Divânı (Tenkitli Metin- İnceleme)*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ, 2017.

Şenödeyici, Özer, *Gazeller ve Güzeller Üzerine*, Gece Kitaplığı Yay., Ankara, 2014.

Şentürk, Ahmet Atillâ- Ahmet Kartal, *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*,
Dergâh Yay., İstanbul, 2004.

Yıldırım, Nimet, *İran Mitolojisi*, Pinhan Yay., İstanbul, 2012.

